

Onsdagen den 15 mars

Kl. 10.00

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

§ 1 Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1977/78:133 till näringsutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1977/78:1768 till försvarsutskottet

1977/78:1769 till skatteutskottet

1977/78:1770 till arbetsmarknadsutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1977/78:25–28

Finansutskottets betänkanden 1977/78:14, 17 och 18

Kulturutskottets betänkande 1977/78:19

Näringsutskottets betänkande 1977/78:41

§ 5 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1977/78:143 och 144

§ 6 Utrikes-, handels- och valutapolitisk debatt

Talmannen anmälde att utrikesministern *Karin Söder* och handelsministern *Staffan Burenstam Linder* nu skulle lämna meddelanden i utrikes-, handels- och valutapolitiska frågor.

Utrikesministern **KARIN SÖDER:**

Herr talman! Det är nu länge sedan internationell politik uppfattades som ett område reserverat för specialister. Det har blivit självklart att den folkliga förankring som krävs för all annan politik i ett demokratiskt samhälle måste utgöra en grundval också för vår utrikespolitik.

Vi måste aktivt försöka påverka världsutvecklingen, därför att det som nu händer i andra delar av världen bestämmer så mycket av vår egen framtid, men också därför att vi inte bara är svenskar utan världsmedborgare, vilkas solidaritet inte får stanna vid våra gränser.

De stora problem som präglar vår värld kan endast lösas genom ett effektivt samarbete över nations- och blockgränser. De internationella samarbetssträvandena i FN och på andra håll måste fortsatt ha vårt fulla stöd.

Den fasta svenska neutralitetspolitiken, med dess breda folkliga stöd, är grunden för vår utrikespolitik. Den motiveras av vår vilja att stå utanför militära konflikter. Den utgör ett väsentligt bidrag för att bevara den säkerhetspolitiska stabilitet som rått i Norden under efterkrigstiden. Den ger oss också på det utrikespolitiska fältet ett ansvar som det är vår skyldighet att ta till vara. Vi kan inte betraktas som förespråkare för någon stormakts intressen. Inte minst därigenom har vi särskilda möjligheter att få omvärlden att lyssna till vad vi säger.

Sverige deltar aktivt inom nätverket av internationella samarbetssträvanden. Dessa syftar ofta till att lösa olika näraliggande praktiska och politiska problem. Men mera långsiktiga strävanden måste ligga till grund för vårt internationella handlande. Dit hör arbetet för att lösa internationella konflikter på fredlig väg, att få till stånd en verklig nedrustning, att åstadkomma en bättre hushållning med miljö och naturresurser och en rättvisare fördelning av världens tillgångar samt att upprätthålla och stärka respekten för de mänskliga rättigheterna.

Samarbetet med stater som har liknande utgångspunkter och mål som vi själva är av avgörande betydelse för våra möjligheter att nå resultat. Det nordiska samarbetet är en ovärderlig tillgång för vårt land. Den förening av geografisk närhet, kulturella och historiska band och samstämmighet i politiska grundvärderingar som präglar de nordiska länderna är unik. Detta samarbete är också en styrka i det internationella arbetet.

Ett centralt mål för svensk politik är att bevara den säkerhetspolitiska stabilitet som rått i Norden sedan andra världskriget och som brukar benämnas den nordiska balansen. Vår vilja och förmåga att fullfölja neutralitetspolitiken är en viktig del i denna balans. Väsentligt för denna stabilitet har varit att de nordiska länderna i sin politik respekterar de säkerhetspolitiska lösningar som vart och ett av dem har valt. En annan förutsättning är att stormakterna iakttar återhållsamhet i sin närvaro och sitt engagemang i Norden. Det ligger i stormakternas intresse, liksom i hela Europas, att en låg spänningsnivå bevaras i Norden. Detta kräver emellertid särskilda hänsyn från deras sida vad gäller införande av nya vapensystem i Norden och dess närhet och andra militärpolitiska åtgärder som ändrar den lokala styrkebalansen.

Sverige har från årsskiftet flyttat ut sina fiskegränser. I detta sammanhang har vi genomfört förhandlingar med berörda grannstater om den svenska fiskezonens avgränsning, de ömsesidiga fiskerättigheterna samt det redan existerande regionala fiskerisamarbetet i Östersjön.

Vi har anledning att vara tillfredsställda med de resultat som i samförstånd med våra grannar uppnåtts vid dessa förhandlingar. Genom utvidgningen av fiskezonen har vi skapat bättre förutsättningar för det svenska fisket i områden utanför våra kuster. Vid avgränsningen av den svenska fiskezonen har för vissa avsnitt överenskommelser träffats om arrangemang av provisorisk natur. Överenskommelserna är balanserade och föregriper inte dessa frågors slutliga reglering.

Utvidgningen av de nationella fiskezonerna i Östersjön får inte innebära att

det regionala fiskerisamarbetet i resursbevarande syfte minskar i betydelse. Vi har lagt fram förslag om hur detta regionala samarbete bör utformas i framtiden. Dessa har i allt väsentligt godtagits av övriga Östersjöstater, även om en formalisering av beslutet ännu inte skett.

Utvecklingen och samarbetet i vårt närområde är delar av ett större europeiskt sammanhang. Tanken på Europa som en på gemensamma historiska och kulturella traditioner grundad helhet måste hållas levande och stärkas. Vi strävar efter ett fördjupat samarbete med *alla* Europas länder. Den s. k. Helsingforsandans har spelat en positiv roll för att befrämja detta alleuropeiska samarbete. Den har återspeglats inte bara i ett intensifierat besöksutbyte på alla nivåer utan också i konkreta framsteg beträffande mänskliga kontakter, informations- och kulturutbyte och ekonomiskt samarbete. Vi har under de senaste åren fått nya belägg för de demokratiska idéernas livskraft. Det är glädjande att konstatera att det i dag för första gången i historien är fria val som bestämmer folkens framtid i samtliga Västeuropas länder. Vi har med sympati följt den demokratiseringsprocess som inleddes i Spanien efter Francos död och som lett till att landet under det gångna året välkomnats som Europarådets tjugonde medlemsstat.

Ett mörkt inslag i den europeiska bilden utgör fortfarande situationen på Cypern. Trots allvarliga ansträngningar från bl. a. FN:s sida att få i gång seriösa förhandlingar mellan grekcyprioter och turkcyprioter är Cypernproblemet olöst. Som en följd av den turkiska invasionen 1974 blev tusentals människor flyktingar. Många är fortfarande försvunna. Vi har i FN och på många andra håll hittills utan resultat verkat för en undersökning för att klarlägga dessa människors öden.

Arbetet i Europarådet är ett uttryck för den demokratiska värdegemenskapen bland dess medlemsländer och har enligt vår uppfattning en viktig uppgift att fylla. De regelbundet återkommande meningsutbytena mellan parlamentariker från medlemsländerna har lett till många värdefulla initiativ. Europarådets verksamhet är i stor utsträckning inriktad på praktiskt samarbete på en rad områden. Vi anser att Europarådets betydelse skulle stärkas om rådet koncentrerade sitt arbete på ett begränsat antal områden som ligger i linje med organisationens huvuduppgifter: människors grundläggande rättigheter och deras sociala trygghet.

På det ekonomiska området har ett stort framsteg nåtts genom att det västeuropeiska frihandelsområdet nu förverkligats för de allra flesta industrivaror. Strävandena att ytterligare fördjupa det ekonomiska samarbetet i Västeuropa fortgår. Helhetsbilden har emellertid också sina skuggor. Hjulen snurrar alltfjämt alltför långsamt i de västeuropeiska ekonomierna, liksom i världsekonomin i övrigt. Många miljoner människor går arbetslösa, däribland ett förfärande stort antal ungdomar. Dessa problem måste mötas med gemensamma och effektiva åtgärder.

Helsingforskonferensen 1975 och den slutakt som undertecknades där var en framgång för de europeiska samsamarbetssträvandena. De deltagande staterna enades om en uppföljning av konferensen för att utvärdera hur åtagandena i slutdokumentet uppfyllts och för att fastställa riktlinjer för det fortsatta samarbetet.

Det första uppföljningsmötet har i dagarna avslutats i Belgrad. Vi kan beklaga att mötet inte resulterade i nya beslut t. ex. beträffande förtroendeskapande åtgärder på det militära området och att slutkommunikén inte återspeglar de ingående diskussionerna om mänskliga rättigheter. Belgradmötets resultat bör dock inte mätas endast efter innehållet i kommunikén.

Vi har ofta från svensk sida framhållit att säkerhetskonferensen liksom avspänningen är en långsiktig process som kräver tålamod och en klok politik av alla parter. Det är fråga om att engagera 35 stater med vitt skilda samhällssystem i en successiv utbyggnad av säkerheten och samarbetet i Europa i enlighet med riktlinjerna i det noggrant balanserade Helsingforsdokumentet. I ett sådant vidare perspektiv är det ännu för tidigt att fälla något slutligt omdöme om Belgradmötets betydelse för den fortsatta avspänningsprocessen.

Överläggningarna där har ökat vår insikt om förutsättningarna för avspänningsprocessens vidare utveckling. Det gör oss bättre rustade att med realism förbereda oss för nästa uppföljningsmöte, som skall äga rum i Madrid 1980.

Utvecklingen av förbindelserna mellan Förenta staterna och Sovjetunionen har avgörande betydelse för avspänningsprocessen, vilket kom till uttryck bl. a. i Belgrad. Avspänningspolitikens former och innehåll är inte en gång för alla givna. Det ställer krav på anpassningsförmåga och förståelse för motparten. De vinster som redan uppnåtts får inte äventyras. Det är i detta sammanhang av största betydelse att stormakterna i SALT-förhandlingarna uppnår överenskommelser om verkliga rustningsbegränsningar.

Arbetet på nedrustning spelar en nyckelroll i avspänningssträvandena. Det domineras f. n. av förberedelserna för vårens särskilda session med FN:s generalförsamling om nedrustning.

Herr talman! Kärnvapnen utgör det allvarligaste hotet mot vår civilisation och hela mänskligheten. Detta hot förvärras ständigt av kärnvapenstaternas fortsatta upprustning på området. Än allvarligare skulle det bli om ytterligare stater skaffade sig kärnvapen.

Den pågående kvantitativa och kvalitativa kärnvapenupprustningen måste hejdas. Detta kan uppnås endast med Förenta staternas och Sovjetunionens aktiva medverkan.

Kapplöpnigen mellan vapen och motvapen driver ständigt fram nya vapensystem. En allvarlig följd av denna kvalitativa utveckling är att den gör det allt svårare att uppnå trovärdiga nedrustningsavtal. Regeringen har i flera sammanhang med kraft vänt sig mot neutronvapnet som ett av flera exempel på denna oroande kapprustning mellan supermakterna. Även i andra avseenden sker en kvalitativ upprustning av kärnvapenstridskrafterna i vår del av världen som inger stark oro, t. ex. genom införandet av moderna rörliga medeldistansrobotar.

Sverige har länge arbetat för ett fullständigt kärnvapenprovstopp. Ett sådant skulle innebära ett viktigt steg mot kärnvapenedrustning och ett väsentligt bidrag till arbetet att förhindra spridning av kärnvapen till nya

stater. Förenta staterna, Sovjetunionen och Storbritannien har ett ansvar att avsluta sina överläggningar i provstoppsfrågan i sådan tid att nedrustningskonferensen i Genève kan få ett utkast till provstoppsavtal färdigt till den särskilda generalförsamlingssessionen. För övervakning av efterlevnaden av ett provstoppsavtal har regeringen förklarat sig beredd att upprätta, driva och finansiera ett internationellt seismologiskt datacenter i Sverige.

Om kärnvapenstaterna visar vägen genom att inleda en verklig kärnvapennedrustning minskar de politiska motiv som kan finnas hos andra stater att själva skaffa kärnvapen. Bl. a. därför måste vi med all kraft verka för att förstärka den internationella opinionsbildningen mot kärnvapen. Också andra internationella åtgärder krävs emellertid för att hindra kärnvapenspridning. Viktiga exempel på sådana är den kontroll som det internationella atomenergiorganet IAEA utövar på kärnkraftsområdet och de villkor som exportörländerna knyter till utförelsen av kärnteknologi.

Vi har framhållit vikten av att också problemen kring de resursslukande konventionella vapenrustningarna i olika länder och regioner ges stor uppmärksamhet. Statistiken säger oss att fyra femtedelar av världens totala militärutgifter går till konventionella vapen.

Ett stopp på kapprustningen skulle kunna främja alla länders ekonomiska och sociala utveckling och öka förutsättningarna för stöd till u-ländernas utvecklingsansträngningar. Många av de frågor som aktualiseras vid en överföring av resurser från militär till civil verksamhet har emellertid ännu inte studerats ingående på det internationella planet. Sverige har därför tillsammans med övriga nordiska länder föreslagit en djupgående FN-utredning om sambandet mellan nedrustning och utveckling.

Kapprustningen är det mest extrema exemplet på resursslöseri i världen av i dag. En av de mest angelägna internationella uppgifterna är samtidigt att åstadkomma en rationell hushållning med världens resurser och en viss fördelning av dessa.

De rika länderna slukar merparten av i världen producerade och utvunna råvaror och bär det tyngsta ansvaret för den pågående miljöförstöringen. Stora grupper i u-länderna tvingas å andra sidan just genom sin fattigdom att tära hårt på naturen. Tillgångar som mark och skog föröds genom jordförstöring eller ökenspridning. Människornas grundläggande behov måste kunna tillgodoses utan att naturtillgångar slösas bort eller förstörs och utan att gränserna för vad jorden kan tåla överskrids. För detta krävs att alla länder hushållar med resurserna, återanvänder det som går att återanvända och är sparsamma med det som inte kan förnyas.

Det är emellertid inte knappheten i de sammanlagda resurserna i världen som i dag utgör huvudproblemet, utan den ojämna fördelningen av tillgångarna mellan rika och fattiga länder och mellan rika och fattiga människor i dessa. Arbetet för en ny ekonomisk världsordning handlar om att överföra resurser från i-länder till u-länder och om att ge u-länderna större förmåga att själva tillgodose sina behov. U-ländernas självtillit, oberoende och inflytande måste stärkas.

Förhandlingarna om en ny ekonomisk världsordning har hittills endast lett

till mycket begränsade konkreta resultat. En uppmjukning i viktiga i-länders inställning till avskrivning av de fattigaste ländernas skulder tycks dock vara på väg. Det svenska beslutet om skuldavskrivning har rönt stor internationell uppmärksamhet och kommer förhoppningsvis att vinna efterföljd.

Vid höstens generalförsamling tog u-länderna initiativet till en översynskommitté med uppgift att granska och stimulera arbetet på en ny ekonomisk världsordning. Sverige kommer att verka i pådrivande riktning i denna kommitté.

Det är viktigt att vi gör klart för oss vilka förändringar som skett och sker i det internationella ekonomiska mönstret. Några u-länder har haft en snabb tillväxt, i andra har fattigdomen ytterligare fördjupats. Nya ekonomiska klyftor har uppkommit. Arbetet i de internationella organen bör anpassas efter u-ländernas skiftande behov. Vi måste själva vara beredda att anpassa oss till nya ekonomiska villkor som en följd av u-ländernas utveckling.

Energiförsörjningen har kommit att inta en dominerande plats i debatten kring resursfrågorna. Hård konkurrens hotar om de energiråvaror som står till buds. Alla länder måste i detta läge lägga sin vinn om en god hushållning. Ett särskilt ansvar vilar naturligtvis på de länder som svarar för den största konsumtionen. I såväl i-länder som u-länder krävs samtidigt en intensifierad utveckling av nya och förnybara energikällor. Energisamarbetet inom OECD:s energiorgan IEA och i andra fora bör kompletteras med ett globalt samarbete i FN:s regi.

En ny ekonomisk världsordning måste åtföljas av åtgärder som syftar till en utjämning inom u-länderna. Detta är naturligtvis i första hand en uppgift för u-länderna själva. Vi måste se till att resursöverföringen inte bara blir en fråga om att flytta över för våra behov utvecklade produktionssystem och ekonomiska strukturer till u-länderna. Vägledande för vårt arbete måste hela tiden vara en vilja att i samarbete med u-länderna söka tillgodose dessas verkliga behov.

Herr talman! Kampen om de ekonomiska och materiella tillgångarna är en bidragande faktor till många konflikter. Apartheidsystemet i Sydafrika har som ett huvudsyfte att bevara den vita minoritetens privilegier. Det är Sydafrikas blinda fasthållande vid detta system som är grunden till våldet och förtrycket i södra Afrika. Det av FN proklamerade antiapartheidåret, som inleds på Sharpevilledagen den 21 mars, ger oss alla särskild anledning att sprida ökad kunskap om detta förhätliga system.

Det är dess värre knappast realistiskt att tro på en snar förändring i Sydafrika. Det våld som regimen i stigande utsträckning använder för att försvara privilegiesamhället föder emellertid en allt större politisk medvetenhet hos den icke-vita majoriteten som kan bli avgörande för framtiden.

I Namibiafrågan har fem västmakter sökt bidra till en kompromiss mellan Sydafrika och befrielse rörelsen SWAPO, hittills dock utan resultat. Sydafrika har hotat med att proklamera självständighet på egna villkor om en förhandlingslösning inte kan nås. En sådan självständighet skulle bli helt illusorisk och blott innebära att Namibia blir ett nytt stamland. SWAPO:s

befrielsekamp kommer i så fall att fortsätta. SWAPO:s medverkan är en förutsättning för en fredlig övergång till majoritetsstyre i Namibia.

Den rhodesiska minoritetsregimen har genom olika skenmanövrer lyckats uppskjuta pundviktiga förändringar i ett samhälle där 250 000 vita äger nästan allt och 6 miljoner svarta nästan intet. Den har inte ens dragit sig för militära operationer mot angränsande länder. Vi uttrycker vår avsky inför denna brutala krigföring.

Minoritetsregimen har nått en överenskommelse om en s. k. inre lösning. Denna har förkastats av Patriotiska fronten med stöd av de afrikanska staterna. Risken för inbördeskrig är uppenbar. Vi anser att endast en lösning som Patriotiska fronten kan medverka i och frontstaterna kan godta har utsikt till framgång. Fred och frihet för Zimbabwe måste grundas på demokratiska val.

Det internationella samfundets stöd till oppositionen i södra Afrika är av vital betydelse i kampen för att avskaffa det legaliserade rasförtrycket. Påtryckningar utifrån kan få stor effekt. Här har de ledande västmakterna ett särskilt ansvar. Beslutet i FN:s säkerhetsråd om obligatoriskt vapenembargo mot Sydafrika var betydelsefullt inte minst från denna synpunkt. Vi kommer att verka för ytterligare åtgärder inom FN:s ram. Vi har i FN också följt upp det svenska initiativet från 1976 att säkerhetsrådet skall besluta om åtgärder mot nyinvesteringar i Sydafrika.

Regeringen har också vidtagit flera andra åtgärder:

Sydafrikakommittén utreder ett förbud mot kapitalexport till Sydafrika i samband med svenska nyinvesteringar.

Åmanutredningen diskuterar med de svenska företagen frivilliga inskränkningar i deras verksamhet i Sydafrika.

Vi har med de övriga nordiska länderna överenskommit om gemensamma åtgärder avseende Sydafrika och ett fortsatt samarbete på detta område.

Vi har lämnat bistånd till frontstaterna med anledning av de uppoffringar som de fått göra till följd av konflikterna i södra Afrika.

Sverige har lämnat humanitärt bistånd till befrielseörelserna i Namibia, Zimbabwe och Sydafrika. Detta bistånd liksom vår hjälp till flyktingarna undan minoritetsregimerna har ökat kraftigt under det senaste året, och ytterligare höjningar kan förutses för nästa budgetår.

Herr talman! Med stigande oro har vi följt utvecklingen på Afrikas horn. Sedan många år pågår ett krig i Eritrea. Konflikten om Ogadenområdet i Etiopien har utvecklats till ett öppet krig mellan Somalia och Etiopien – två av världens fattigaste länder. Kriget förefaller nu att kunna gå mot sitt slut, sedan Somalia har förklarat sig skola dra tillbaka sina stridskrafter från etiopiskt territorium.

Denna senaste fas i utvecklingen kan innebära att förutsättningarna för en förhandlingsuppställning mellan de båda länderna har förbättrats. Vi anser att den afrikanska enhetsorganisationens strävanden i detta avseende bör på alla sätt stödjas.

Vi tar avstånd från den sovjetiska och kubanska inblandningen i konflikten. Denna medför även risker för avspänningssträvandena på andra håll i världen.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Vi har sedan länge ett omfattande biståndssamarbete med Etiopien. Inte minst av detta skäl följer vi utvecklingen där med särskild uppmärksamhet. Den terror och motterror som förekommit där de senaste åren har väckt berättigad internationell uppmärksamhet. Vi ser allvarligt på de kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter som därvid begås.

Det är ett tragiskt faktum att inte heller folken i Indokina ännu fått fred. Allvarliga gränsstrider har på senare år förekommit mellan Kampuchea och Vietnam. Delvis bottnar de i olika uppfattningar om var de gränser går som bestämdes under kolonialtiden. Konflikten har emellertid också andra djupgående historiska och politiska orsaker. Det är vår förhoppning att det trots detta skall visa sig möjligt att bilägga konflikten på fredlig väg, så att befolkningen i detta redan så hårt drabbade område äntligen kan få ägna sina fulla krafter åt återuppbyggnad och fredligt utvecklingsarbete.

Herr talman! Också Mellanösterns folk har alltför länge tvingats leva i osäkerhet och oro för nya våldshandlingar och nya krig. Det ligger självfallet först och främst i *deras* intresse att det äntligen blir fred där. Även den övriga världen väntar emellertid med stigande otålighet på en uppgörelse som skapar lugn och stabilitet i denna politiskt och ekonomiskt så viktiga region.

Våldshandlingar av det slag som häromdagen förövades vid en raid i Israel, där många oskyldiga människor förlorade livet, upprör oss djupt. De försvårar fredsanssträngningarna och gagnar inte palestiniernas sak.

Nu på morgonen når oss nyheten om ett massivt israeliskt militärt överfall mot södra Libanon. Att på detta sätt möta våld med våld innebär endast ytterligare mänskliga lidanden. Det innebär också att en fredlig uppgörelse försvåras än mer. Jag vädjar till de israeliska ledarna att besinna sitt ansvar och avbryta det nu inledda anfallet. Risker är uppenbar att konflikten annars upptrappas ytterligare. En fredlig uppgörelse som innebär ett slut på ömsesidiga våldshandlingar är den enda vägen att nå fram till en bestående lösning av Mellersta Östern-konflikten.

Det var med vissa förhoppningar som vi följde president Sadats historiska resa till Jerusalem. De förhandlingskontakter som detta modiga initiativ gav upphov till har ännu inte lett till konkreta resultat. Kanske har parterna tvärtom kommit att än starkare än tidigare markera sin grundläggande syn på de frågor som är centrala för en fredsuppgörelse. Samtidigt har splittringen i arabvärlden ökat.

Det finns anledning att ånyo understryka att de principer som fastlagts i säkerhetsrådets två kända resolutioner 242 och 338 måste utgöra grunden för alla förhandlingar. Förvärv av territorier med våld är otillåtligt. Varje stat i området, även Israel, har rätt att leva inom säkra och erkända gränser.

Dessa principer måste kompletteras med ett erkännande av Palestinaarbarnas rätt att själva bestämma sin framtid och således också, om de så väljer, att bilda en egen stat som lever i fred vid sidan av Israel. Palestinaaraberna måste ges möjlighet att medverka i uppgörelser som rör deras egen framtid och vilkas förpliktelser de skall uppfylla. Den av oss hävdade uppfattningen om PLO:s representativitet innebär inget ställningstagande till organisationens politiska mål och metoder. Vi har haft anledning att uttala oss kritiskt

om dessa.

För Sverige är Israels rätt att existera en självklarhet. Vi har därför med tillfredsställelse kunnat konstatera att vissa av de berörda arabstaterna numera synes villiga att erkänna Israel. De tycks också kunna godta långtgående garantier för Israels säkerhet så snart ockuperade områden utryms av Israels trupper och en lösning nås av palestiniernas problem. Det är samtidigt beklagligt att andra arabstater visat en fortsatt omedgörlig hållning.

Den israeliska bosättningspolitiken inger oro. De israeliska bosättningarna på Golanhöjden och på Västbanken, i Gazaområdet och nordöstra Egypten har av FN upprepade gånger förklarats som olagliga. Det är uppenbart att de utgör ett svårt hinder för en uppgörelse. Israel tycks alltjämt ställa krav på betydande förändringar av gränserna. När premiärminister Begin går så långt som att göra anspråk på israelisk suveränitet över de arabiska områdena på Västbanken och i Gaza, som en gång ingick i det gamla Palestina, finner vi detta orimligt och djupt oroväckande.

I Mellanösternkonflikten är stormakterna sedan länge engagerade. De har därför en betydelsefull roll att spela. Förenta staterna och Sovjetunionen delar på ordförandeskapet vid Genèvekonferensen, vilket markerar dessa båda staters särskilda ansvar i ansträngningarna att nå en rättvis och varaktig fredsuggörelse.

Herr talman! I samband med öppna konflikter sätts fundamentala mänskliga rättigheter i stor utsträckning ur spel. Allvarliga kränkningar förekommer emellertid också i många länder som är besparade krigets fasor.

De mänskliga rättigheterna har under de senaste åren mer än tidigare kommit i centrum för internationell uppmärksamhet och debatt. Vi deltar aktivt i den internationella opinionsbildningen och i arbetet på att utforma nya internationella regler för att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna. I höstas lade Sverige i FN fram flera resolutionsförslag med detta syfte. I flertalet fall kröntes våra ansträngningar med framgång. Bl. a. antog generalförsamlingen en resolution om politiska fångar. Vi lyckades också få resolutioner antagna som lägger grunden för en fortsatt kamp mot dödsstraff och tortyr.

Men även om internationella normer utarbetas till skydd för de mänskliga rättigheterna, så är det många stater som inte tillämpar dem. I en del fall blir kränkningarna föremål för debatt och kritik i FN och andra internationella organ. FN har t. ex. kraftfullt tagit avstånd från raspolitiken i södra Afrika och militärdiktaturens förtryck i Chile. I andra fall är majoriteten av FN:s medlemsstater ovillig att diskutera förhållandena i andra medlemsstater trots att det föreligger klara belegg för upprörande kränkningar där.

Dessa svårigheter får emellertid inte leda till resignation. Vi har ett ansvar att vaksamt följa utvecklingen och noga pröva alla vägar som står oss till buds för att söka åstadkomma förändringar när de mänskliga rättigheterna åsidosätts. Detta måste ske på ett sådant sätt att våra insatser blir ett verkligt stöd för dem vi avser att hjälpa.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr talman! När problem och konflikter består från det ena året till det andra ger det lätt intrycket att den internationella skådebanan kännetecknas av oföränderlighet. Den besvikelse vi kan känna inför detta får inte leda till uppgivenhet. Vi får inte förväxla långsamhet med orörlighet. De internationella perspektiven är ofta med nödvändighet långa. I medvetande härom måste vi målmedvetet arbeta för att motverka våldet som politiskt medel, för att främja frihet och respekten för mänskliga rättigheter och för att medverka till ett ekonomiskt och socialt framåtskridande som grundas på omsorg om vår miljö och om kommande generationer liksom på rättvisa och internationell solidaritet.

OLOF PALME (s):

Herr talman! Det finns många tecken som tyder på att vår vilja och förmåga att värna och vidareutveckla det nordiska samarbetet under de närmaste åren kommer att sättas på nya prov. Det hänger samman med den ekonomiska krisens verkningar för de nordiska länderna.

I ett intressant anförande i Hässelby för en tid sedan ställde den norske stortingspresidenten Guttorm Hansen frågan: "Kommer vi om ett tiotal år att fråga oss om det var så att det nordiska samarbetet var en produkt av överflödssamhället och icke en verkligt djupgående process?" Dvs.: Det nordiska samarbetet har gått bra så länge vi alla expanderade. Men när krisen kommer kan det nordiska samarbetet bli ett av dess offer.

För de nordiska länderna har den ekonomiska krisen redan betytt stora påfrestningar.

Tryggheten för arbete och inkomst hotas för många människor. Kraven på omedelbara åtgärder till skydd mot dessa hot växer. Sådana åtgärder – i den mån de innebär kortsiktiga skyddsåtgärder på t. ex. handelspolitikens och valutapolitikens områden – ger i allmänhet ett mycket kort andrum.

Det är uppenbart att det skulle vara utomordentligt färligt för det nordiska samarbetet om man steg för steg gav efter för sådana krav. Det skulle kunna leda till en gradvis växande protektionism i Norden. I ett läge då den nordiska samhandeln vuxit sig allt starkare skulle en sådan utveckling kunna medföra skador, som det tar lång tid att reparera.

Medvetandet om dessa problem växer. Vid Nordiska rådets session i Oslo för några veckor sedan stod detta ämne i förgrunden för intresset. Grundfrågan är denna: Finns i Norden den politiska viljan och beredskapen till praktisk handling för att gemensamt möta den internationella krisens verkningar? Om en ny internationell arbetsfördelning tvingar sig fram och utlöser en smärtsam omställning i industriländerna, vilka möjligheter har de nordiska länderna att gemensamt möta problemen?

I Oslo kretsade diskussionen kring några konkreta samarbetsförslag som väckts dels av rådets socialdemokrater, dels av den norska regeringen. Det gäller ett samarbete på valutaområdet och en analys av krisens orsaker med sikte på gemensamma åtgärder. Förslagen har nära samband med varandra.

Därtill kan man ställa frågan: Finns vilja till ett konkret samarbete inom

industripolitiken? Instrumenten finns redan till en del: den nordiska investeringsbanken, industrifonden och de gemensamma forskningsresurserna. På miljöpolitikens område har vi kommit långt. Det finns goda förutsättningar för en nordisk energipolitik, den gång den svenska regeringen löses ur sitt kramptillstånd på detta område. Därmed skapas också grunden för ett bredare industripolitiskt samarbete av offensiv och framåtsyftande karaktär.

Det är min övertygelse att vår förmåga till ett offensivt nordiskt samarbete på näringspolitikens område under de närmaste åren kommer att tillhöra våra verkliga ödesfrågor.

De påfrestningar och krav på samverkan och sammanhållning som den internationella krisen medför för samarbetet i Norden gäller självfallet även Västeuropa i stort.

Den omfattande arbetslösheten biter sig fast och tycks dess värre bli en alltmer accepterad del av det nutida industrisamhället. Vi ser nu i Västeuropa hotfulla tecken på att en permanent underklass av särskilt utsatta växer fram: kvinnor, lågutbildade, invandrare, handikappade på olika sätt. De saknar i många fall egen kraft och egna organisationer för att värna sina intressen på en hård och krympande arbetsmarknad.

I den ekonomiska krisens släptåg följer ett hårdnande politiskt klimat med en påtaglig motsättning mellan grupper, samhällsklasser och ideologier. Därigenom hotas sammanhållningen och solidariteten inom våra egna nationer och mellan länder och regioner. Och i ett snålt och ogint samhällsklimat blir det föga utrymme för drömmen om en ny internationell ekonomisk ordning som skulle ge rättvisa åt jordens fattiga.

Det är viktigt att krisen inte leder till passivitet och uppgivenhet. Ett uttryck för kampvilja är att den europeiska fackliga samlingsorganisationen den 4 april organiserar demonstrationer i 18 länder mot arbetslösheten. Skälet är den växande otålighet som löntagarna i hela Västeuropa känner inför den passivitet som visas från regeringarnas sida. Man kräver kraftfulla åtgärder mot kapitalismens kris – ett ökat bostadsbyggande, en vidgad samhällsplanering, ett stärkande av den gemensamma sektorn och mycket annat.

Även i Östeuropa är de ekonomiska problemen betydande. Men därifrån hör vi av förståeliga skäl mest om politiska problem. Kraven på medborgerliga fri- och rättigheter och en demokratisering i stort växer i styrka.

Vi erinras i denna tid om en annan vår för jämnt tio år sedan. I Tjeckoslovakien 1968 påbörjades en unik process: Ett folk reste sig i glädje mot en förkvävande stalinistisk diktatur för att återvinna demokrati, för att införa en socialism med mänskligt ansikte. Pragvåren krossades. Men dess idéer lever ännu, kanske starkare än någonsin, i Tjeckoslovakien och i Europa i övrigt. Vi kan skönja det i de ständiga budskap som når oss från kommunistländerna om hur människornas längtan efter enkla och vardagliga friheter inte kan förkvävas utan ständigt blossar upp på nytt. Vi kan skönja det i de västeuropeiska kommunistpartiernas ständigt pågående kamp mot sina förlegade antidemokratiska doktriner med varierande framgångar och med varierande allvar.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

För oss ter sig dessa strömningar i öst och väst som ett uttryck för den demokratiska socialismens styrka och attraktionskraft.

Problemen i vår världsdel är främst sociala och politiska. Här finns inga omedelbara och akuta konflikthot av militär natur. Men stormaktsmotsättningarna kastar ändå sina skuggor över Europa. Den ständiga kapprustningen och bristen på framsteg i nedrustningsarbetet inger oro. Europa är i detta avseende inte något fredat område. Här finns i själva verket kapprustningens strategiska centrum.

Visserligen tycks den allmänna bedömningen vara att en eventuell militär konflikt mellan supermakterna kommer att starta någon annanstans än i Europa. Men även om så skulle ske måste vi räkna med att endera parten – i syfte att få övertag – kan söka öppna en front också i vår världsdel. Som Alva Myrdal nyligen påpekat kan kriget helt enkelt transporteras hit, trots att här saknas egentliga krigsorsaker. Här finns en färdig krigsskådeplats, här finns sedan länge stora militära styrkor och färdigprogrammerade vapen klara för avskjutning.

Enligt SIPRI finns omkring 7 000 amerikanska och kanske 3 000 sovjetiska taktiska kärnvapen enbart i Centraleuropa. Sprängkraften hos dessa vapen är ungefär 50 gånger så stor som den som användes under hela det andra världskriget, hela Koreakriget och hela kriget i Indokina sammantagna.

Jag vill mot denna skrämmande bakgrund peka på två praktiska åtgärder.

Den första är att få ny fart på de förhandlingar som sedan 1973 förs i den österrikiska huvudstaden om rustningsbegränsningar i Europa. Risker för att en konflikt kommer att överföras till vår världsdel skulle reduceras, om vapenarsenalerna i Europa kunde minska radikalt. Några positiva resultat har förhandlingarna i Wien dock inte avsatt under de fem år de hittills pågått. I stället tycks förhandlingsarbetet i det närmaste ha förlamats. Konkreta uppslag har inte saknats, utan förlamningen är av politisk art.

Sverige och övriga alliansfria stater i Europa deltar inte i förhandlingarna i Wien. Ändå berör dessa naturligtvis även våra säkerhetsfrågor. Därför kan ett deltagande från svensk sida komma att aktualiseras. Jag utgår från att regeringen tar initiativ till en svensk medverkan när så visar sig lämpligt.

Min andra reflexion gäller hela frågan om placeringen av stora kärnvapenlager på den europeiska kontinenten. Östen Undén förde i Förenta nationerna fram tanken på en kärnvapenfri klubb för 15 år sedan. Det finns alla skäl att arbeta vidare på denna grundidé.

Alva Myrdals huvudtes, i hennes utomordentliga bok om nedrustningsarbetet, är att kapprustningen är ett resultat av en gigantisk felkalkyl. Utvecklingen under senare år har uppenbarligen bekräftat denna tes. Militärutgifterna i världen beräknades 1977 uppgå till närmare 2 000 miljarder kronor. Det motsvarar omkring 5 miljarder svenska kronor per dag. Dessa enorma utgifter står på intet sätt i proportion till den ökade säkerhet som de förmodas åstadkomma. I själva verket ökar de hotet mot människornas säkerhet i alla länder.

Det sägs att Förenta staterna och Sovjetunionen nu kan förstöra varandra

femtio gånger om, att de 1985 kommer att kunna förinta varandra hundra gånger om. Det kan inte finnas några rationella motiv för att bygga upp en sådan vanvettig förstörelsestyrka. Och det säger sig självt att den inte har ökat de små staternas säkerhet i något som helst avseende.

Men även om vi står inför en kvantitativ kapprustning av väldiga mått är kanske den kvalitativa upprustningen ännu farligare. Det förefaller som om det inte finns någon gräns för vad den militära forskningen och utvecklingen får kosta. Nya vapen ser dagens ljus inte för att de i någon mening skulle behövas utan därför att de är möjliga att utveckla och fabricera. Och om det inte finns någon strategi för deras användning hittar man på en sådan strategi.

En av de senaste uppfinningarna är den s. k. neutronbomben. Till försvar för denna anförs ibland att fienden kommer att uppleva risken för att denna bomb sätts in som större än risken för att andra kärnvapen tas till användning. Därför – heter det – kommer avskräckningseffekten att bli större. Och eftersom detta innebär att ett kärnvapenkrig blir ännu mer osannolikt skulle neutronbomben egentligen vara mer human än andra vapen.

Om detta vill jag säga två saker.

För det första – ett vapen som långsamt dödar människor genom strålning medan materiella ting lämnas oskadade har ingenting med humanitet att göra. Neutronbomben är inte mer human än de kemiska vapen vilkas användning sedan länge förbjudits i internationella avtal. Det är ett vapen som kan skapa vad som stundom kallas "levande spöken" – soldater som utsatts för dess strålning, som därför kommer att dö om ett par dagar, om en vecka eller om fjorton dagar men som ända fram till dess kan fortsätta att slåss. Det är ingen överdrift att, som Alva Myrdal har gjort, karakterisera neutronbomben som ett utslag av utstuderad grymhet, ett resultat av vapentechnikernas triumf över etisk anständighet.

För det andra – en del av neutronbombens förespråkare har hävdad att kampen mot detta vapen anförs av naiva idealister som saknar kunskap om den militärstrategiska verkligheten. Men även utifrån militära perspektiv finns det starka invändningar att resa. En del av dessa har nyligen utvecklats av den amerikanske forskaren Fred Kaplan, vid Massachusetts Institute of Technology.

Ett blixtagrepp från Warszawapaktens sida över Västtysklands norra slättområden är enligt Kaplan vad NATO-planerarna är mest oroade över. I ett sådant angrepp skulle bl. a. tusentals stridsvagnar komma inrullande österifrån. Och dessa skulle inte gå att stoppa utan insatser av kärnvapen, menar man. Men den typ av kärnvapen som NATO nu har till sitt förfogande skulle inte bara förstöra stridsvagnarna från öst. De skulle också döda och skada NATO-soldaterna och stora delar av den tyska civilbefolkningen och dessutom förinta eller förstöra viktiga delar av det tyska samhällsbygget.

Det är här neutronbomben skulle vara överlägsen, enligt dess förespråkare. Den skulle ta död på soldaterna inne i stridsvagnarna i stället för att förstöra stridsvagnarna som sådana. Det är möjligt genom den starka dödliga strålning som neutronbomben genererar. De materiella skadorna skulle

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

minskas radikalt. Och många tror att ett kärnvapenkrig på detta sätt lättare skulle kunna hanteras, begränsas och därmed göras "säkrare".

Det finns mycket som talar för att detta i själva verket är vilseledande argument.

Om NATO skulle använda neutronbomben mot Warszawapaktstyrkor skulle Sovjetunionen nästan säkert slå tillbaka med egna kärnvapen. Och vid en sådan motattack skulle nog inte hänsynen till byggnader och andra kapitaltillgångar i Västtyskland komma i första rummet.

Och vidare – om man i Sovjetunionen har anledning tro att USA kommer att använda sig av neutronbomber i ett krig på europeisk mark, så kan detta tänkas inbjuda till ett s. k. förebyggande kärnvapenanfall från rysk sida i extremt känsliga situationer.

Neutronbomben är således ett utomordentligt farligt vapen. Och detta inte bara på grund av de fruktansvärda skador det orsakar utan också därför att det kan få militärstrateger att tro att kärnvapenkrig kan begränsas och kontrolleras. I själva verket ökar det riskerna för kärnvapenkrig, samtidigt som det minskar den tröskel som skiljer konventionella vapen från kärnvapen. För oss i Sverige – som länge kunnat framställa kärnvapen men som tagit ett definitivt politiskt beslut att icke anskaffa sådana vapen – är det särskilt viktigt att denna gräns strikt upprätthålls. Därför är det fullkomligt självklart att vi måste fortsätta att motarbeta neutronbomben – både därför att det stämmer med vår allmänna linje i nedrustningsarbetet och därför att det stämmer med våra egna nationella intressen.

Man får av detta inte förledas tro att vi därmed skulle acceptera andra former av kärnvapen, av vad slag de vara må och var de än må stationeras. Debatten om neutronbomben stärker ju argumenten mot kärnvapen över huvud taget i öst och i väst – och mot alla slags rustningar.

Om ett par månader inleds FN:s generalförsamlings specialsession om nedrustning. Här finns en unik möjlighet att starta en världsomfattande aktion till förmån för ett stopp för kapprustningen och en neddragning av världens militärutgifter. Denna chans kan vi inte låta gå oss förbi.

Men nedrustning får inte bara bli en fråga för regeringar och experter. Därtill är den alltför allvarlig. Det behövs en bred folklig opinion i alla länder.

Socialdemokratin har varit pådrivande i det internationella fredsarbetet. Inom socialistinternationalen pågår nu ett omfattande arbete för att främja nedrustningssträvandena, bl. a. genom en internationell konferens i Helsingfors nästa månad.

Herr talman! I Mellanöstern riskerar fredsförhoppningarna att grusas. Den frågan kommer att behandlas mer utförligt av Sven Andersson i Stockholm, men låt mig säga följande.

President Sadats resa till Jerusalem var inledningen till de första officiella samtalen mellan Israel och ett arabland sedan staten Israels tillkomst för 30 år sedan. Därigenom skapades en helt ny politisk situation i Mellanöstern, och ett tillfälle uppstod att bryta dödläget. Arabvärldens mest betydelsefulla land förklarade sig villigt att tillförsäkra Israel säkra och erkända gränser.

Psykologiska och politiska barriärer bröts ned på ömse sidor och förhoppningarna om en fredlig uppgörelse fick ny kraft.

Nu ser detta tillfälle ut att förspillas, glida de medverkande ur händerna. Det israeliska svaret blev inte vad president Sadat hade väntat sig, i själva verket har Israel visat en nära nog helt oböjlig attityd. Jag tycker det är bra att regeringen i dag med sådan skärpa har uttalat sig mot den israeliska bosättningspolitiken. Därtill kommer en besinningslös reaktion från palestinskt håll.

Till följd av en vedervärdig och oförsvarlig terroristaktion dödades ett stort antal israeler, de flesta civila, under veckoslutet. Detta förkastliga och destruktiva dåd, som Fatah tagit ansvar för, kan aldrig öka det palestinska folkets möjligheter till fred och rättvisa.

Den grupp som utförde dådet utanför Tel Aviv i Israel kallade sig Deir Vassin. Deir Vassin var namnet på en arabisk by, som med stor grymhet anfölls 1948 av den judiska terroristorganisationen Irgun. Detta visar hur hatet lever genom decennier i Mellanöstern, hur desperationen föder våld och terror.

Vi har alltid tagit avstånd från terroraktioner, från vilket håll de än kommer. Vår reaktion gäller våldets destruktiva spiral, som skapar oförsonlighet och hat, inte fred och utveckling.

Vi fördömde hårt den judiska terrorismen på sin tid. Men för den skull fränkände vi inte det israeliska folket dess rätt till nationell identitet och ett hemland. Vi fördömer hårt Fatahs terrorism i dag. Men för den skull fränkänner vi inte det palestinska folket dess rätt till nationell identitet och ett hemland. Utan en lösning på detta folks legitima krav går det inte att nå fred och säkerhet för Israel.

I dag på morgonen nås vi av nyheten att Israel företagit ett militärt angrepp på ett grannland, Libanon. Denna invasion måste utan reservationer fördömas.

Herr talman! Också i Afrika präglas utvecklingen av risker för hårdnande motsättningar och ökat våld.

På Afrikas horn har två av de allra fattigaste länderna på vår jord bekämpat varandra. Materiella och mänskliga resurser har förötts i ett grymt krig i stället för att satsas i kampen för utveckling. Det är den ena tragiska aspekten på kriget mellan Etiopien och Somalia.

Den andra är stormakternas inblandning i konflikten. De har försett området med stora leveranser av vapen och krigsmateriel i hopp om att vinna bundsförvanter och baser. Men erfarenheterna visar att även ett massivt militärt engagemang från utlandet sällan skapar trogna allierade.

USA försåg under kejsartiden Etiopien med vapen och fick i gengäld tillgång till baser och goda kontakter med en i Afrika traditionellt betydelsefull regim. Men så utlöstes en inre urladdning: ett våldsamt uppror mot regimen och mot den härskande klassen. Det leddes visserligen av en liten grupp revolutionära officerare, men byggde ytterst på en folklig vrede mot feodalismen. Denna revolutionära process försiggår med en brutalitet och med ett mänskligt lidande i spåren som, för att jämföra med vår världsdel,

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

närmast för tanken till de franska och ryska revolutionerna. Urladdningen riktade sig emellertid också mot dem som hade stött förtryckarna. Därmed blev det även lättare att politiskt och ideologiskt söka kontakt med den andra stormakten.

Sovjetunionen för sin del upprustade Somalia och fick i gengäld tillgång till baser. För några år sedan kunde man läsa många skildringar av Somalia som ett kommunistiskt brohuvud. Det visade sig att båda stormakterna under-skattade den nationalism, som fick den somaliska regeringen att söka erövra Ogadenprovinsen, även till priset av en brytning med Sovjetunionen.

Så har vi bevittnat ett krig mellan fattiga länder, där den ena sidan till en början utrustades med amerikanska vapen men med stöd av Sovjetunionen bekämpar den andra, utrustad med Sovjetunionens vapen men med visst stöd av västliga intressen. Kan vi få en mera uttrycksfull bild av faran för små stater att dras in i stormakternas konflikter, eller av hur stormakternas strävanden att genom militärt stöd vinna maktpolitiska fördelar kan slå tillbaka på dem själva?

Kubanska rådgivare och soldater har spelat en framträdande roll i konflikten på Afrikas horn. Till Angola kom kubanerna på begäran av den sittande regeringen. De bidrog till att avvärja en sydafrikansk invasion, som om den lyckats sannolikt skulle ha medfört en marionettregim i Luanda. Detta fann vi inte anledning att kritisera. Däremot har vi från första början tagit avstånd från Cubas militära engagemang i Etiopien. Cubas engagemang ger argument till dem som vill arbeta mot avspänning och som vill nedvärdera de afrikanska folkens egen förmåga till frigörelse.

Den etiopisk-somaliska konflikten går nu in i ett nytt skede. Somalia har deklarerat sin avsikt att upphöra med invasionen. Det är oerhört viktigt att Etiopien nu inte i sin tur begår aggression mot Somalia. I detta nya läge, då Somalias aggression har upphört, kan inte längre några skäl åberopas för Cubas och Sovjetunionens militära närvaro i landet. Nu borde också tiden vara inne för en förhandlingsuppgörelse om Eritrea.

I den rapport som avgavs till den Socialistiska Internationalen av dess delegation till Södra Afrika konstaterade vi att världen nu bevittnar vad som förefaller vara det sista stadiet i apartheidsystemets oundvikliga sammanbrott. Befrielseörelserna växer i styrka, rasistregimerna blir alltmer isolerade och världopinionen mot apartheid blir allt starkare.

Å andra sidan underströk vi i rapporten med skärpa att situationen är mycket allvarlig. På detta tyder den militära och ekonomiska makt, de enorma arsenaler av utåtriktad aggression och inre förtryck som rasistregimerna förfogar över samt den extremistiska attityd som kommer till uttryck i dessa länder. Vi står inför den dubbla risken av ett raskrig och en upptrappad konflikt mellan utländska intressen, inkl. de ledande stormakterna.

Ian Smith och några svarta ledare har nu förhandlat fram en s. k. intern lösning i Salisbury. På sitt sätt utgör den en eftergift för den svarta nationalismens kamp. Utan nationalistorganisationernas växande framgångar skulle Ian Smith aldrig ha uttalat sig för svart majoritetsstyre. Men denna lösning kommer tio år för sent. I dag är syftet att splittra afrikanerna

och att garantera fortsatt vit dominans. Smith söker att ställa de svarta nationalister som främst drivit kravet på majoritetsstyre utanför inflytande och deltagande. Det går dock inte att finna en fredlig och varaktig lösning utan Patriotiska frontens medverkan.

England, som har sitt direkta ansvar i Rhodesia som gammal kolonialmakt, och USA står bakom det s. k. Owen-Young-förslaget för en lösning av konflikten. Förslaget har accepterats som grundval för förhandlingar av praktiskt taget alla inblandade utom Smith. Patriotiska fronten har visat en klar förhandlingsvilja. På Malta gick man med på att acceptera utgången av de fria val som ryms inom förslaget. Man accepterar vidare ett övergångsstyre under den brittiske generalguvernören och någon slags roll för FN-trupper. Smith satsade i stället på aggression mot grannländerna, präglad av stor grymhet, och på den s. k. interna lösningen.

På ytan kan överenskommelsen i Salisbury verka acceptabel, eftersom den ger sken av svart majoritetsstyre. Det finns därför de i väst som anser att lösningen kan godtas. De tycks inte inse vad uppgörelsen kommer att leda till. Patriotiska fronten kommer inte att ge upp kampen. Den kommer att söka det stöd den kan få – i och utanför Afrika. Man kan förutse ett långvarigt inbördeskrig med allt starkare stormaktsinblandning. Västmakterna står än en gång inför risken att bli identifierade med rasism och kolonialism, och när man läser en del inlägg som gjorts i England och Amerika frågar man sig: Har de alltså ingenting lärt av Vietnam och av andra erfarenheter?

Smiths s. k. interna lösning påverkar också direkt utvecklingen i Namibia. Den kan locka Vorsterregimen att eftersträva ett liknande arrangemang. Detta vore så mycket mera beklagligt som läget i Namibiaförhandlingarna nyligen varit mycket nära den punkt där verkliga framsteg kunde nås. I Namibia är inte befrielseörelsen splittrad; där finns inga alternativ till SWAPO. Skulle Vorster satsa på en intern lösning, finge han inte bara skapa marionetter i Namibia utan också upprusta dess vita minoritet.

SWAPO har visat en långtgående kompromissvilja och smidighet för att nå en förhandlingslösning. Man har accepterat att Sydafrika håller viss trupp i Namibia under övergångsskedet till självständighet. Man är helt inställd på internationellt övervakade val, och man har även gått med på att ställa sina egna trupper under FN-kommando. Det går inte att kräva flera eftergifter från SWAPO. I stället måste nu trycket mot Vorsterregimen öka. Sydafrikas illegala ockupation måste upphöra. Namibia måste få oberoende och majoritetsstyre. Säkerhetsrådets resolution 385 måste helt och hållet uppfyllas. Självständigheten skall gälla hela Namibia, även Walvis Bay.

Det är mot denna bakgrund synnerligen viktigt att för den internationella opinionen entydigt klargöra var Sverige står i denna situation. Att söka en lösning i Zimbabwe eller Namibia som utesluter Patriotiska fronten eller SWAPO vore inte bara djupt orättfärdigt, det skulle också förlänga den väpnade kampen och öka riskerna för raskrig och stormaktskonfrontation. I dag gäller det att med all kraft upprätthålla sanktionerna mot Rhodesia i full solidaritet med Zimbabwes folk.

Herr talman! Jag hade tänkt avsluta anförandet med några ord om en ny

ekonomisk världsordning och förhållandet mellan nord och syd. Jag hinner inte det nu med hänsyn till tidsbegränsningen, men jag kanske kan återkomma senare. Det är ett område där jag av omständigheternas makt kommit att bli djupt engagerad, och under alla förhållanden avser jag att återkomma i kammaren i detta ämne.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! 1978 kan bli ett viktigt och avgörande år för fredens bevarande. Den 23 maj inleder FN sin särskilda generalförsamling om nedrustning. Alla människor som vill bevara freden hoppas att det skall innebära ett steg framåt i kampen för en allmän nedrustning. Detta avgörande steg måste tas.

Världens rustningar fortsätter att öka. Rustningarna växer på alla områden. 80 % av rustningarna hänför sig till s. k. vanliga vapen. De övriga kostnaderna ligger på utvecklingen av kärnvapen och andra massförintelsevapen. Alla länder deltar i rustningsvansinnet. Stormakterna bevakar noga varandras förehavanden. Ökar den ene sin militära styrka på det ena eller andra sättet, leder det omedelbart till motåtgärder. Sammantaget leder detta till en upptrappning och ett fruktansvärt hot mot mänsklighetens hela existens.

Enbart de kärnvapen som finns kan förinta hela mänskligheten många gånger om. Det finns alltså i och för sig inte någon anledning att rusa vidare i rustningskapplöpningen. Det går ju inte att förinta fler människor än vad som finns. Ökade rustningar skapar i dag inte heller någon större säkerhet – tvärtom medför de endast att säkerheten minskas.

Det finns i dag över 10 000 s. k. taktiska kärnvapen i Europa, vilka genomsnittligt har en sprängkraft fyra gånger större än Hiroshimabombens. Ett utbrott av ett kärnvapenkrig skulle mycket snabbt ödelägga hela den europeiska kontinenten. Det är därför utomordentligt angeläget att en kärnvapennedrustning kommer till stånd. Och från vårt partis sida menar vi att en första åtgärd bör vara att förverkliga de förslag som lagts av bl. a. president Kekkonen om kärnvapenfria zoner i Nord- och Centraleuropa. En kärnvapenfri zon i Norden måste självklart också innebära att inga kärnvapenbestyckade u-båtar får förekomma i Östersjön. Parollen om Östersjön som ett fredens hav måste bli något mer än bara en paroll.

Nedrustningen kan inte vinnas på en gång. Den måste ske i etapper. Och ett första steg är att stoppa kapprustningen och försöken att med nya djävulska metoder öka förintelsekraften i vapnen.

Det är ingen tillfällighet att kampen mot neutronbomben nu står i centrum. Vi upplever i dag en freds rörelse, som i sin omfattning och sitt engagemang är en förnyelse av den kampanj som utvecklades för Stockholmsappellen för 25 år sedan, den appell som med sin massmobilisering väckte miljoner till medvetande om atombombsfaran och bidrog till att förhindra att det kalla kriget övergick till ett varmt.

Varför är det så nödvändigt att förena sig i kampen mot neutronbomben? Är inte alla vapen lika farliga? Nej, neutronbomben är farligare av flera

orsaker. Den är ett vapen som förintar allt levande i en kilometervid radie från nedslagsplatsen. Den dödar genom strålning men skonar byggnader och anläggningar. Byggnadsruinerna blir mycket få. Men de mänskliga ruinerna blir desto flera. Neutronbombens efterverkningar är nämligen långa och fyllda av kval för dem som drabbas. Lång tid efter bombexplosionen kommer människor att falla offer för följsjukdomar av olika slag. Offren från Hiroshima kan beskriva vad som händer. Vi måste därför lyssna på dem och följa en paroll som ställdes för över 25 år sedan: Hellre fredsaktiv i dag än radioaktiv i morgon.

Neutronbomben inleder en ny upptrappning av alla rustningar i världen, och den öppnar vägen för kärnvapnets totala användning i kriget. Alla vet vad ett kärnvapenkrig betyder: mänsklighetens troliga förintelse – i varje fall som högstående civilisation.

Går då bomben att stoppa? Ja. Ett bra exempel är den kampanj mot neutronbomben som har utvecklats i NATO-landet Holland. En miljon underskrifter har samlats. Kommunister, socialdemokrater, kristdemokrater och andra har genom sin aktivitet först engagerat majoriteten av de politiska partierna att säga stopp till neutronbombens placering i Västeuropa. Sedan har det holländska parlamentet uttalat sig och nu också den holländska regeringen. Det är en stor framgång för fredskrafterna och visar att när folken tar fredens sak i sina händer så kan den segra.

Den svenska regeringen har gjort uttalanden mot neutronbomben. Dessa uttalanden behöver upprepas och upprepas fram till den dag då detta hot definitivt avlägsnats. I vårt parti menar vi att alla i det här huset representerade partier bör klart visa sitt avståndstagande, detta därför att vad som händer i Sverige har sin betydelse när det gäller att påverka världsoptionen.

Det socialdemokratiska partiet har kraftfullt fördömt neutronbomben och deltar på olika sätt i kampen för att stoppa dess tillverkning och användning.

Vårt lands värnpliktiga har i ett särskilt uttalande vänt sig mot neutronbomben och uttalat sig för den nedrustning som är nödvändig också för att ge utrymme för den sociala upprustning som måste ersätta den militära kapprustningen. Det finns därför ett kraftigt folkligt stöd som regeringen måste använda för att verka politiskt och diplomatiskt, inte minst i samband med förberedelserna för FN:s särskilda generalförsamling för nedrustning.

Sverige gör insatser på olika avsnitt i den internationella diskussionen om nedrustning. Vissa resultat har uppnåtts som har förstärkt den avspänningsprocess som trots allt fortfarande pågår. Alla vet ju att alternativet till avspänning är ett krig – som ingen kommer att vinna och ingen att förlora. Kan Sverige göra en större insats? Enligt vår åsikt är det absolut möjligt. Varje land och folk kan göra något. Det är en farlig tendens att göra kampen om krig eller fred till en fråga för stormakterna och därmed skjuta ifrån sig hela ansvaret. Kampen för freden är allas angelägenhet, och det är den kampen som säkrar den viktigaste mänskliga rättigheten, nämligen rätten till livet.

Vårt land har två tusendelar av världens befolkning, men de svenska

generalerna får använda nära fyrtio gånger mer än genomsnittet för rustningskostnaderna i hela världen. Och den svenska upprustningen ökar. Här förblir Sverige i världstoppen. Främst satsar man på en utveckling av den militära tekniken, troligen i något slags förhoppning om att det militära försvaret på denna väg skall bli fredsbevarande.

Vi har upprepade gånger fastslagit att vägen till freden inte kan vara de ständigt höjda rustningarnas väg. Det gäller såväl för världen i dess helhet som för Sverige. När det svenska flyget får sina anslag på ett år höjda med närmare 20 %, leder det inte till ökad säkerhet för vårt land utan till en fortsättning av en upprustningsprocess som vi på det internationella planet säger oss vilja bekämpa. Det skulle skapa en ökad trovärdighet för vårt lands fredsansträngningar, om bestämda steg för nedrustning av den svenska krigsmakten togs. I stället låter regeringen Gösta Bohman och Eric Krönmark gå i motsatt riktning.

Många av de förslag som var föremål för diskussion på konferensen i Belgrad hade förtjänat att bli antagna. Men när jag säger det uttrycker jag samtidigt vår glädje över att konferensen inte blev ett steg bakåt och en försämring av möjligheterna att vidta ytterligare åtgärder för att öka kontakterna mellan människorna i de deltagande länderna. Vi vet att avspänningsprocessen är svår och krävande, men den motsvarar vad människorna i alla länder önskar. Inte minst gäller det de länder och folk som fick göra de tyngsta offren under det andra världskriget och som i Helsingforsbesluten såg en bekräftelse på deras rätt till ett liv i fred. Det finns bara en part som kan vara motståndare, och det är de som profiterar på rustningarna och som lägger beslag på hundratals miljarder varje år i ett spel som handlar om människornas vara eller icke vara.

Ansvar för att Belgradmötet inte gav mer måste läggas på USA. Den amerikanske chefsdelegaten Goldbergs obstruktionspolitik väckte missnöje även bland USA:s allierade. Flera gånger syntes mötet nära ett genombrott, men det var uppenbart att Goldberg hade direktiv från Washington att till varje pris agera så, att det samtycke av alla stater som fordras för att ett förslag skall kunna antas inte skulle komma till stånd.

Jag menar dock att det var positivt att deltagarna i slutkommunikén bekräftade sin anslutning till Helsingforsavtalet och sin vilja att fortsätta avspänningsprocessen. Det ger nämligen en grundval för den fortsatta kampen mot USA:s upprustningspolitik i Europa och USA:s försök att tvinga på de övriga NATO-staterna neutronbomben.

Kampen mot rasistregimerna i södra Afrika hårdnar alltmer. De insatser som man försöker göra genom FN när det gäller Sydafrika, Zimbabwe och Namibia har tyvärr liten framgång. Mäktiga kapitalintressen i Nordamerika och Västeuropa stöder rasistregimerna och saboterar ansträngningarna att isolera dem. Därför kan man förutse att befrielsekampen i södra Afrika kommer att fortsätta i väpnade former. Smiths s. k. inre lösning i Zimbabwe löser ingen-ning – den skjuter på sin höjd den oundvikliga uppgörelsen framför sig. Vad Sverige kan göra för att påskynda befrielseprocessen är en total bojkott på alla områden av rasistregimerna och ett ytterligare ökat stöd åt

befrielseörelserna i södra Afrika.

Som en följd av sitt koloniala förflutna och av imperialismens fortsatta spel i Afrika befinner sig i dag afrikanska stater i konflikt. Kriget på Afrikas horn måste bringas till ett slut. Ansträngningarna att förhandlingsvägen nå en uppgörelse är välkomna. En sådan uppgörelse måste för att bli hållbar inbegripa det critreanska folkets rätt till självbestämmande.

Mellersta Östern utgör i dag en av de farligaste spänningshärdarna i världen. Risken för ett nytt krigsutbrott är mycket stor. Någon varaktig fred i området kan aldrig skapas förrän det palestinska folkets legitima nationella rättigheter har erkänts och tillgodosetts. Ett helt folk har berövats sitt land. Hundratusentals palestinier lever som flyktingar i djup nöd. En första förutsättning för en lösning av problemen är att Israel drar sig tillbaka från alla ockuperade områden och att en palestinsk stat skapas.

De tragiska händelserna häromdagen, då många oskyldiga fick sätta livet till, är ett nytt exempel på den onormala situationen i området. Men nog är det ett oerhört hyckleri när just premiärminister Begin i sammanhanget talar om terrorism som måste fördömas. Med sitt förflutna bör Begin vara försiktig med att anklaga andra för terrorism. Vi skall heller aldrig glömma bakgrunden till denna händelse, nämligen den israeliska krigsmaktens otaliga överfall på palestinska flyktingläger och aggressionshandlingar mot de arabiska grannländerna, som nu återupprepas i större skala än någonsin.

Fred kan inte skapas genom separata avtal mellan Begin och Sadat under Carters överinseende. Fred kan bara skapas om PLO erkänns som det palestinska folkets företrädare och medverkar i de förhandlingar som är mer nödvändiga i dag än någonsin.

Chiles folk upplever i år ett dystert jubileum. Det är fem år sedan den fascistiska juntan dränkte Chiles demokrati i blod och terror. Fem år efter denna kupp isoleras emellertid gorillorna i Chile alltmer. Motståndet växer i styrka och nya befolkningsskikt och politiska krafter ansluter sig.

Från vår sida kan vi ge ett viktigt bidrag genom att utveckla solidariteten med Chiles kämpande folk. Fascistjuntan måste isoleras på alla områden. Sverige har härvidlag gjort viktiga insatser, men medlemskapet i IDB, som stöttar reaktionens krafter i Latinamerika, står i bjärt kontrast till vår officiellt proklamerade politik.

Alla vi som solidariserade oss med de indokinesiska folkens befrielsekamp mot USA-imperialismen upplever i dag med stor sorg den väpnade gränskonflikten mellan Vietnam och Kampuchea. Vietnams regering har framlagt förslag om en fredlig lösning av konflikten, innebärande att alla strider omedelbart skall upphöra och gränsområdet demilitariseras. Det är vår förhoppning att sådana förhandlingar skall komma till stånd med det snaraste och att den tragiska konflikten skall upphöra.

Den kapitalistiska krisen drabbar i dag hårt hela Västeuropa. Miljoner och åter miljoner människor går arbetslösa. Ungdomen och kvinnorna drabbas särskilt hårt. Den sociala misären fördjupas på många håll. Priserna stiger kraftigt. Illusionerna börjar rämna. Samtidigt växer kraven på förändring, på ett annat och bättre samhälle, på socialistiska samhällsförändringar.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Ett uttryck för det är den första omgången i franska valet. Väljarna visade att de börjar få nog av årtiondens högerpolitik. Också i Italien har utvecklingen visat att högerkrafterna inte i längden förmår monopolisera regeringsmakten. Mer än var tredje italienare ger nu sitt stöd åt det kommunistiska partiet. Endast genom en politik som utgår från det stora flertalet arbetandes intressen går det att ta Italien ut ur den nuvarande krisen. I flera andra västeuropeiska länder upplever vi på samma sätt hur arbetarrörelsen och de socialistiska krafterna flyttar fram sina positioner.

Men meståndaren är stark och välorganiserad. Storfinsans i de olika länderna stöttar med enorma subventioner högerkrafterna, kapitalflykt och valutaspekulationer drabbar arbetarklassen. Allvarligt är också att USA och Västtyskland öppet och skamlöst blandar sig i olika västeuropeiska länders inre angelägenheter och försöker förhindra kommunisterna och andra arbetarrörelsens partier att nå regeringsmakten. Denna inblandning är ett allvarligt hot mot demokratin som bör oroa fler än kommunister och socialistser.

En avgörande förutsättning för en demokratisk utveckling i Västeuropa är samverkan och enhet inom arbetarrörelsen. Framtidsperspektivet är ett socialistiskt och demokratiskt Västeuropa. De kommunistiska partierna arbetar för en socialism där alla demokratiska fri- och rättigheter är garanterade, där folket har rätt att i fria och hemliga val fritt välja och vraka regering, där de arbetande har bestämmanderätten på arbetsplatserna och där kapitalismens kaos har ersatts av en planmässig hushållning. Denna inriktning brukar ibland betecknas som "eurokommunism", men det är varken vår parti eller något annat kommunistiskt parti i Syd- och Mellan-europa som hittat på detta begrepp. Vi brukar inte använda termen, som vi tycker är missvisande. Men om man med begreppet menar att vårt parti liksom andra kommunistiska partier helt enkelt utgår från att de kommunistiska partierna i de högt utvecklade länderna arbetar för en socialism i demokrati och frihet, vilken skiljer sig från den som uppstod i Östeuropa i en historiskt annorlunda situation, då är det riktigt.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att säga att vår kamp för socialismen i Västeuropa samtidigt är en kamp för avrustning, fred och demokrati.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag konstaterar med glädje den stora samstämmighet som råder i de utrikespolitiska frågorna. Detta har ju med all önskvärd tydlighet framgått av de anföranden som redan har hållits här, inte minst det som Olof Palme höll tidigare. Det gäller både i sådana frågor som det nordiska samarbetet, det europeiska samarbetet och inte minst nedrustningsfrågorna samt arbetet på internationell solidaritet liksom frågan om det ansvar som Sverige har att driva detta arbete i alla internationella sammanhang.

Jag vill också understryka – vilket jag gjorde i mitt tidigare anförande – att även om Sverige kan räknas till de mindre staterna, har vi i vårt land ändå ett ansvar, dels för oss själva, dels i de större sammanhangen, att göra vår röst

hörd. Mot den bakgrund vi har med en alliansfri neutralitetspolitik har vi speciella möjligheter till detta men också ett ansvar, som man i vår omvärld förväntar sig att vi skall uppfylla.

Jag är som sagt mycket glad för det stöd som vi har fått för regeringens arbete på det utrikespolitiska området.

Jag vill också gärna något ytterligare kommentera det nordiska samarbetet.

Olof Palme sade i sitt anförande att det nordiska samarbetet har blomstrat under olika perioder. Han refererade till den tid när vi såg överflödssamhället som någonting som vi trodde oss ha nästan för all framtid. Då var det lätt att samarbeta, men i tider av ekonomiska svårigheter sätts den viljan på prov. Jag tror vi kan säga att även med de ekonomiska svårigheter som vi nu ser prov på, inte bara i Norden utan också i det övriga Europa och i hela världen, har det nordiska samarbetet visat att det har en god hållfasthet. Det finns under senare tid många exempel på sådant nordiskt samarbete. Vi vet att samlagsministrarna i februari i år har fattat beslut om att utvidga det ekonomiska samarbetet. Man har fört fram intressanta tankar på ett vidgat samarbete då det gäller konjunkturbedömningar, och vi är på svensk sida intresserade av att följa upp dessa samtal. Den nordiska råvaruresursutredningen pekar på intressanta samlagsprojekt, och förslag har också lagts fram när det gäller forskning och utveckling av alternativa energikällor. Industriministrarna studerar vad som kan göras på energisidan, och det förekommer vidare ett gränskommunalt samarbete, för att nu bara ta några exempel på frågor som de nordiska länderna gemensamt studerar.

Själv hade jag i förra veckan tillfälle att med mina nordiska kolleger diskutera Sydafrikafrågan. Det visade sig att vi kunde komma fram till konkreta resultat i den Sydafrikagrupp som arbetar just med apartheidfrågorna.

Även om arbetet inte är färdigt har vi alltså redan nu kunnat fatta beslut om att gemensamt arbeta för att förbjuda eller motverka nyinvesteringar i Sydafrika, att förhandla med de nordiska företagen om att begränsa deras produktion i Sydafrika, att rekommendera idrotts- och kulturorganisationerna att upphöra med sina kontakter med apartheidregimen i Sydafrika, att öka det nordiska stödet till flyktingar, befrielseströrelser och apartheidregimens offer, och även att fortsätta samarbetet inom FN:s ram.

Det är mycket betydelsefullt att de nordiska länderna har kunnat ena sig om ett program. Det ger ökad tyngd åt våra ansträngningar. Med hänsyn till de olika säkerhetspolitiska utgångspunkter som de nordiska länderna har är det intressant att just detta program har kunnat förverkligas.

Vi kommer nu att gemensamt arbeta för att denna cirkel skall vidgas i medvetande om att fullt ut effektiva åtgärder för att bekämpa apartheidregimen kan uppnås först när man kan genomdriva dessa åtgärder inom FN:s ram – och det måste vara målet för våra ansträngningar.

Andra viktiga frågor som jag skulle vilja kommentera gäller nedrustning. Vi måste självfallet ha ett brett folkligt stöd för våra nedrustningssträvanden – precis som för alla andra politiska frågor som vi driver. Från regeringens sida

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

deltar vi aktivt i detta opinionsarbete, inte bara i Sverige utan också i omvärlden, där vi på olika sätt har stött regeringsorganisationer vid deras konferenser – i Genève nyligen och även i andra sammanhang. Detta måste ske på bred front. Det är ett stort upplysningsarbete som ligger framför oss.

Jag vill gärna göra en jämförelse med Belgradmötet, när vi talar om den nedrustningssession som kommer att äga rum i New York med början i maj månad. Detta är ett första steg på nedrustningens väg, och vi måste se fram mot uppföljningsmöten av liknande slag som i Belgrad på avspänningsrådet. Nedrustningen är en långsamt gående process. Men denna session får sin stora betydelse om konkreta resultat uppnås som ett första steg. Det är detta vi arbetar för i regeringen.

Kärnvapenfrågorna kommer att spela en mycket stor roll i New York, och det med all rätt. Jag vill upprepa att kärnvapen är det största hot mot mänskligheten som existerar. Vi måste få ett slut på den tekniska utvecklingen av kärnvapen. Det gäller också andra vapen, men kärnvapen speciellt. Neutronbomben har därvid sin särskilda karaktär och förtjänar särskild uppmärksamhet. Men vi måste samtidigt noggrant uppmärksamma den utveckling som sker när det gäller andra kärnvapen.

Vi kan aldrig komma ifrån att de stora kärnvapenstaterna har ett alldeles speciellt ansvar för att inleda nedrustningen. För svenskt vidkommande skulle vi inte se någonting hellre än att det vore möjligt för oss att också starta en nedrustning. Men det råder ju enighet om att vi i ett litet land som Sverige måste ha ett försvar så länge vår omvärld ser ut som den gör. Jag vill därför också gärna apostrofera vad Olof Palme sade om nödvändigheten av att vapenarsenalerna i Europa reduceras, för här har vi den största anhopningen i världen. Det är ett mycket stort ansvar som vilar på de förhandlande parterna i Wien när det gäller att där verkligen få reduktioner till stånd. Självfallet kommer vi att följa denna utveckling med uppmärksamhet och eventuellt, när vi så finner lämpligt, be att få sända observatörer till de förhandlingar som där pågår, för de påverkar Sveriges situation.

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall begagna min replik till att ta upp det som jag inte hann med i mitt huvudanförande, nämligen något om den ekonomiska världsordningen.

Det är ju på det sättet, herr talman, att i försöken att skapa en ny ekonomisk världsordning har endast marginella framsteg gjorts, sedan detta begrepp myntades som en symbol för ett mera rättvist förhållande mellan rika och fattiga länder på det ekonomiska området. I en värld där de rika länderna är så ensidigt gynnade är det ofrånkomligt att dessa länder också får bära huvudansvaret för de uteblivna framstegen. Självfallet kan svårigheterna och passiviteten till en viktig del förklaras av att de rika länderna under de senaste åren brottats med osedvanligt svåra ekonomiska problem. Arbetslöshet, stagnation och inflation är en karg jordmån för solidaritet med fattiga och utsatta. Det gäller inom de rika länderna. Det gäller också förhållandet mellan

rika och fattiga länder.

Det finns ett oupplösligt samband mellan å ena sidan hur vi lyckas hävda rättvisa och solidaritet i de rika länderna och å andra sidan vad vi kan göra för att bekämpa de orättvisor och den fattigdom som i dag dominerar vår värld.

Men de senaste årens erfarenheter visar också hur viktigt det är för de fattigaste ländernas utveckling att världsekonomin åter kommer att präglas av expansion och tillväxt i former som är förenliga med en social utveckling.

Det förvånar mig därför något att regeringen nöjer sig med att säga att det inte är knappheten i ekonomiska resurser som är huvudproblemet utan fördelningen av dessa resurser. Visst är det viktigt att åstadkomma en omfördelning av de resurser vi i dag har. Det är emellertid realistiskt att säga att vi kan nå snabba och påtagliga resultat endast om vi kan öka världens samlade tillgångar – på ett sätt som sammanfaller med u-ländernas egna krav. Detta är nödvändigt för såväl rika som fattiga länder. Vi har ett gemensamt intresse av tillväxt och ökad sysselsättning. Det gäller de 17 miljoner människor som går arbetslösa i den rika världen. Det gäller de 300 miljoner eller mer som går arbetslösa i fattigvärlden.

När vi har diskuterat detta inom den s. k. Brandtkommissionen har vi som nyckelord för vårt arbete präglat uttrycket "gemensamt intresse". Rika och fattiga länder förenas av en gemensamhet i intresset av en värld i fred och stabilitet men också en värld i tillväxt, inriktad på att ge människor arbete.

Jag vill också i detta sammanhang ta upp en annan oklarhet när det gäller regeringens inställning till de fattiga ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning. När statsministern i Nordiska rådet ville exemplifiera vad en ny ekonomisk världsordning innebar pekade han på utvecklingen i länder som Sydkorea. Uttalanden av detta slag riskerar att skapa stora missuppfattningar om innebörden i u-ländernas krav och riskerar dessutom att underminera människornas förståelse för det berättigade i kravet på en ny ekonomisk världsordning.

Den utveckling herr Fällidin pekade på innebär i sak ett starkt beroende av utländska privata ekonomiska intressen. För de stora kapitalintressena innebär det oberoende av nationell lagstiftning och sociala hänsyn.

I viktiga avseenden går därför denna utveckling stick i stäv mot den strävan efter reellt oberoende av utländska intressen och den strävan till social rättvisa som skapat så mycket av den moraliska bärkraften bakom kravet på en ny ekonomisk världsordning.

Det är orimligt att blanda ihop denna strävan med framväxten av det som mycket väl kan vara början på en ny industrikolonialism och som kan bli lika hämmande för den ekonomiska utvecklingen och oberoendet som den gamla råvarukolonialismen var.

Jag hoppas att utrikesministern vill klara ut regeringens inställning i denna viktiga fråga.

Det finns ytterligare en allvarlig risk om vi inte noga sätter oss in i

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

innebörden i den industriella utvecklingen i olika fattiga länder. Den risken är att vi slår oss till ro i förhoppningen att vi inte behöver göra något annat än att med passiv förståelse betrakta vad som sker.

När jag i förra veckan gick igenom de förhandlingar som skett på olika områden mellan rika och fattiga länder under de senaste åren fann jag att det är en enda lång lista på återvändsgränder. I sak har de rika länderna inte gett med sig på någon punkt. Det är bara nej, vare sig det gäller s. k. commande agreements eller skuldavveckling, marknadstillgångar eller de s. k. Ciec-förhandlingarna i Paris – ja, hela listan rakt igenom. Vad vi nu måste göra är att aktivt medverka till att u-länderna, på deras egna villkor, kan få en nödvändig industriell utveckling till stånd. Det ställer krav på oss när det gäller vår inställning till olika former av handelshinder, tillgång till marknader, vår inställning till råvaruprissättning, till olika arbetsmarknader osv. Det innebär också att vi måste medverka till den överföring av teknologi till u-länderna som är en mycket viktig del av u-ländernas krav för att få en ny ekonomisk världsordning.

Därmed är jag tillbaka vid det grundläggande sambandet mellan utvecklingen i vårt eget land och våra möjligheter att aktivt och verkningfullt medverka i en utveckling som bär bort från fattigdom och förtryck. Det förutsätter att vi samtidigt i vårt land kan värna om sysselsättningen och tryggheten, att vi kan utveckla den ekonomiska slagkraften och den sociala rättfärdigheten.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern har tillsammans med den finske utrikesministern Väyrynen i ett gemensamt uttalande fäst uppmärksamheten på neutronbombens risker – risker som ingalunda skulle lämna Norden oberört. Därför menar jag att de nordiska länderna samfällt och aktivt borde uppträda emot tillverkningen av neutronbomben. I den här frågan kan man nämligen varken vara passiv eller neutral. Man kan heller inte nöja sig med att hänvisa frågan enbart till stormakterna. För små stater kan det ju t. o. m. gälla frågan om att deras tillvaro skall fortbestå. Det är mycket oroväckande om den sortens pessimism och skepsis i den här frågan skulle vinna terräng också vad gäller nedrustningsförhandlingarna. Nedrustningens framsteg, vare sig de sker i små eller stora stycken, innebär ändå förbättring av det internationella samarbetets atmosfär och avspänningens förstärkande. Och de nordiska ländernas insats är på ett sätt avgörande för om man skall kunna främja avspänningssträvandena, sluta kapprustningen och i synnerhet avvärja riskerna för kärnvapen och andra massförintelsevapen.

Just nu menar jag att de nordiska ländernas aktiva uppträdande för de här målen är nödvändigt, när Förenta nationernas speciella session för nedrustningsfrågor skall börja i maj månad och nu håller på att förberedas. Hela det nuvarande läget bekräftar ju den stora betydelse som regionala åtgärder också har för att minska spänningen och för att göra slut på kapprustningen. Det är allt viktigare att göra Norden till en kärnvapenfri zon, med tanke på det kärnvapenhot som håller på att sprida sig till Skandinavien. Jag har tidigare

nämnt ubåtarna i Östersjön. Jag kan också nämna USA:s på norska kusten placerade radiostyrningsstationer för kärnvapenbärande u-båtar, som drar Norden till den krets som omfattas av Förenta staternas kärnvapenstrategi. Detta tillsammans med deltagande av Förbundsrepublikens styrkor i NATO:s militära övningar i Nordnorge tillspetsar situationen i hela Norden.

Finland, Sverige och de neutrala länderna har i ett gemensamt utlåtande i Belgrad framhållit behovet av omedelbara nedrustningsfrämjande åtgärder på regional bas i Europa. Min fråga till utrikesministern är: Vilka konkreta åtgärder tänker man vidta för att stoppa tillverkningen av neutronbomben?

Utrikesministern talar om att man vill ha ett brett folkligt stöd. Jag tror också det är nödvändigt. Men jag tror samtidigt att man har detta breda folkliga stöd om man skulle vilja vidta sådana åtgärder som det holländska parlamentet och den holländska regeringen, som uttalat sig mot tillverkning av neutronbomben. Jag vill ställa frågan till utrikesministern: Avser den svenska regeringen att ta några liknande initiativ?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Sverige har en gång bestämt sig för att inte förvärva kärnvapen. Den svenska regeringen har med det breda folkliga stöd som vi brukar ha i utrikespolitiska frågor tagit avstånd från neutronbomben. Holland är ett NATO-land, som har att ta ställning till neutronbomben i sitt eget närområde och på grund av sin NATO-tillhörighet. Holland är alltså i en annan politisk situation än vi.

Vad vi hittills gjort och kommer att fortsätta med är att deklarerat vår inställning till neutronbomben och andra kärnvapen i alla de sammanhang där så påfordras för att vara med i opinionsbildningen mot neutronbomben och för att förhindra att bomben produceras i annan form på östsidan, som ett motvapen till neutronbomben.

Därutöver vill jag understryka att vi, eftersom vi har tagit ställning mot kärnvapen, naturligtvis har ett starkt intresse av att kärnvapen inte finns i vårt närområde. Det har vi också givit uttryck för många gånger. Men en kärnvapenfri zon i Norden måste, om den skall vara meningsfull, också inbegripa vissa angränsande områden.

Olof Palme tog upp frågorna om en ny ekonomisk världsordning. Det är förvisso ett mycket komplext problem. Jag tror dock att han missuppfattat mig. Jag sade i mitt tal att det inte är knappheten i de sammanlagda resurserna i världen som utgör huvudproblemet utan den ojämna fördelningen. Det är alltså inte exklusivt fråga om de ekonomiska resurserna, utan det är fråga om hur vi utnyttjar och hur vi fördelar resurserna. Där tror jag vi är helt överens.

Sedan kan vi på grundval av denna hantering öka de ekonomiska tillgångarna så att vi lättare kan lösa fördelningsproblemen – även på den punkten är jag övertygad om att vi är eniga.

Vi är också eniga om att framstegen hittills varit oerhört blygsamma.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Förväntningarna i utvecklingsländerna är stora, och otåligheten är i stigande. Ansvar ligger i hög grad på industriländerna att verkligen medverka i denna nödvändiga process medan tid är, i samarbete med varandra. Vi är, som också sades här, beroende av varandra. Vi måste värna om vår egen sysselsättning samtidigt som vi uppfyller våra förpliktelser mot utvecklingsländerna. Det gäller att stärka u-ländernas självtillit, oberoende och inflytande.

När jag och statsministern har använt Sydkorea som exempel på vad den nya ekonomiska världsordningen kan leda till är det just för att vi anser att vi här hemma måste ha en beredskap att anpassa oss till en situation där utvecklingsländerna kan producera varor på villkor som vi inte kan konkurrera med. Därmed har vi inte på något sätt sagt att vi tar ställning för systemet i Sydkorea eller de multinationella företag som på detta sätt påverkar en nations självtillit och oberoende. Tvärtom vill vi, som framgått av olika uttalanden, medverka till att utvecklingsländerna får så stora möjligheter som det någonsin går att åstadkomma att vara oberoende både av stora multinationella företag och av stormakter.

Sverige har i dessa frågor varit mycket aktivt – och kommer att fortsätta att vara det – för att påverka övriga industriländer. Jag erinrar mig från nord-syddialogen i Paris, där vi jobbade intensivt för att få industriländerna med oss en bit längre än vad vi lyckades med, att man från u-ländernas sida sade att "ni kan inte räknas till de vanliga industriländerna, ni står verkligen mitt emellan u-länder och i-länder och är vårt starkaste stöd". Vi tänker fortsättningsvis leva upp till detta,

OLOF PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker det är alldeles utomordentligt om Lars Werner håller ett vaksamt öga på sovjetiska ubåtar i Östersjön, men man behöver inte formellt deklarerat Östersjön som en kärnvapenfri zon – det bör garanteras av goda grannskapsförhållanden utan formella avtal.

Utrikesministern drar sig nu tillbaka så att det inte blir mycket kvar av de här uttalandena. Det förhåller sig dock så att vi inte kan lösa fattigdomsproblemen i världen utan en mycket betydande tillväxt. Det räcker inte med en omfördelning av resurserna. Det tragiska är att även om tillväxten fram till år 2000 blir ganska betydande kommer möjligen hälften av de s. k. absolut fattiga, de som har en genomsnittsinkomst på mindre än 75 dollar, att gå över den gränsen, men eftersom befolkningsökningen är så stor kommer antalet absolut fattiga under dessa gynnsamma förhållanden att vara lika stort år 2000. Det är ganska viktigt att göra en kristallklar distinktion på den punkten: det är bara genom en kraftig expansion av världsekonomin som vi kan klara fattigdomsproblemen i världen.

Beträffande det andra problemet blir det inte heller mycket kvar av statsministerns uttalanden i Oslo och annorstädes. Det är självklart att vi måste medverka till en industrialisering av u-länderna och en tillgång till marknaden även i i-länderna. Men om det skall vara någon mening med vad utrikesministern senast sade måste hon också medverka till en kontroll av det internationella kapitalet.

Nyligen avskedade ett amerikanskt företag i New Hampshire, eller var det var, 7 000 man i åldrarna 50–55 år och flyttade hela tillverknigen ograverad till Sydkorea därför att man där fick särskilda villkor. Om det blir fler sådana företagsflyttningar kommer det att bli en våldsamt nyprotektionistisk reaktion hos stora delar av arbetarklassen i industriländerna, eftersom det bara är profitintresset som styr och inte de fattiga ländernas behov av självständighet och en ekonomisk utveckling inriktad på att tillfredsställa deras grundläggande basbehov – bara ett slags industrikolonialism ägnad att ta andelar på en krympande västmarknad till förmån för det internationella kapitalet.

Också här måste man vara kristallklar. Annars löser vi aldrig det grundläggande problemet att åstadkomma solidaritet mellan de rika och fattiga. Vi har ett gemensamt intresse av tillväxt, utveckling och sysselsättning. Vi har ett gemensamt intresse att hävda att det är folket och icke det internationella kapitalet som skall styra utvecklingen mot ett ökat välstånd. Detta är innebörden av en ny ekonomisk världsordning, och där får man icke sväva på målet.

LARS WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Karin Söder säger att Sverige har tagit klart avstånd från USA:s planer på tillverkning av neutronbomben. Det tycker jag är bra. Men på min fråga om den svenska regeringen avser att ta ytterligare initiativ liknande dem som den holländska regeringen tagit svarar Karin Söder att Holland är ett NATO-land som har att ta aktiv ställning till frågan om tillverkning av neutronbomben. Jag tycker att det är ett mycket otillfredsställande svar. Sverige som alliansfritt land kan ju knappast anses ha ett mindre ansvar än länder som tillhör det ena eller andra militärblocket. Sverige måste ändå ha ett lika stort intresse att i olika sammanhang – i Belgrad och i FN – ge uttryck för den uppfattning som vi anser vara riktig och som jag tror att Karin Söder har ett mycket brett folkligt stöd för.

Den andra fråga som jag anser är obesvarad är denna: Är den svenska regeringen och den svenska utrikesministern överens med Finlands president Kekkonen, som gjort sig till tolk för tanken att proklamera Norden som en kärnvapenfri zon? Jag tycker att det är en avgörande fråga som man inte kan komma undan genom att säga att en sådan zon måste innefatta även länder som inte tillhör Norden. Min fråga är: Delar Karin Söder den finske presidentens uppfattning på den här punkten?

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill först säga till Olof Palme att han än en gång måste ha missförstått mig. Jag talade om hur vi använder resurserna, och dessa skall självfallet också användas för ekonomisk tillväxt. Det är ju resursanvändningen som avgör om vi skall få någon tillväxt och vad vi har att dela på.

Hela mitt anförande präglades av andan att vi måste bygga upp utvecklingsländernas självförtroende inifrån. När det gäller förhandlingarna i nord-syddialogen, som nu går vidare i FN, är det i hög grad 77-gruppen, dvs.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

utvecklingsländerna själva, som lägger fram förslag till åtgärder. Vi måste ha högsta beredskap för att få ett brett samarbete. Jag vill understryka att hela vår strävan går ut på att försöka hitta former – det är förvisso inte lätt – för att utvecklingsländerna skall kunna uppnå detta oberoende, ett oberoende som vi i hög grad lyckats uppnå själva som ett litet neutralt land.

Sedan vill jag säga till Lars Werner att jag redan i FN framfört våra synpunkter på neutronbomben och att jag naturligtvis även allt framgent kommer att göra det, om vi inte får stopp på denna utveckling.

Vår inställning till en kärnvapenfri zon i Norden har jag redan redovisat.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Av terrorhandlingar kommer sällan eller aldrig något gott. Det stod från början klart att gerillans brutala aktion i Tel Avivs närhet vid veckoskiftet skulle bringa ny ofärd åstad. Israels svar väntades bli hårt och förödande. I natt kom det med tiotusentals man insatta i ett område som redan förut kanske var det mest eldfängda i världen. Svaret blev hårdare, mer skoningslöst än väntat. Om detta i sin tur kommer att leda till ett nytt krig eller om en återgång till tidigare ställningar är möjlig, det är denna dag en öppen fråga.

Vi beklagar djupt det inträffade och fördömer den upptrappning som ägt rum. Vi hyser medkänsla och sörjer med de lidande människorna på båda sidor. Vi instämmer i den vädjan som utrikesministern har riktat till Israels ledare, men vi understryker också Palestinagerillans tunga ansvar för det inträffade. Sorgesamt är att de fredsansträngningar som president Sadat icke utan gensvar påbörjade nu synes omöjliggjorda för lång tid framöver.

Arbetet på fred måste dock gå vidare. Supermakterna har att gå i spetsen och ärligt verka för fred åt pinade människor. Nyckeln är deras. Vi i Sverige kan endast vädja och hoppas.

Nordiska rådets session nu senast i Oslo måste betecknas som givande. Debatterna var konstruktiva och sakliga, missförstånden uteblev och avsaknaden av sensationer – rikligt förekommande vid många sessioner – av det ena eller andra slaget var icke till men för arbetet. En av de stora frågorna var, som Olof Palme påpekade, det kommande ekonomiska samarbetet. Man har väl rätt att bedöma tendenserna på detta område med behärskad optimism. En annan fråga, av mer verklighetsnära natur, är om de nordiska TV-programmen skall komma direkt in i hemmen, från Grönland och Färöarna till den finska gränsen i öster. Den frågan krävde inga beslut nu. Enligt ministerrådets mening kommer ett sådant att behövas först år 1980.

Att meningarna på sina håll i Oslo gick isär är icke att förvåna sig över. Men den danske socialdemokratiska kulturministern Niels Matthiasen talade nog för många när han konstaterade att TV-samarbetet är en av de verkligt stora nordiska samarbetsuppgifterna. Han citerade vad partivännen Julius Bonnholt uttalat, nämligen att vi står i porten till en rikare förståelse av nordiska språk och kulturer, och ”slår vi inte till och utnyttjar de möjligheter som finns – ja, då kan mycket ha gått förlorat för oss för lång tid framåt”.

Matthiasen tillfogade för egen del: kanske för alltid.

När om ett antal år kanske tusentals nya antenner reses i Norden är det angeläget att de i första hand kan riktas mot en nordisk satellit, icke i andra väderstreck.

Den fasta svenska neutralitetspolitiken med dess breda folkliga stöd är grunden för den svenska utrikespolitiken, heter det i regeringsdeklarationen. Som målsättning för den svenska utrikespolitiken gäller vad ofta uttalats från regeringsbänken – hur än innehavet av taburetterna skiftat – liksom från oppositionen, som också skiftat: alliansfrihet i fred i syfte att bevara vår neutralitet i krig, allt stött av ett starkt försvar.

Denna målsättning är i stort sett oomstridd här hemma. Den har någon gång ställts under debatt, såsom vid ett svenskt-finländskt seminarium på Hanaholmen i augusti i fjol. Debatten där var i viss mån teoretisk men kan i alla fall vara värd ett omnämmande. Den har nämligen givit genljud på något ställe i östeuropeisk press, där verbalinspiration i sådana fall ofta förekommer. En av teserna från en av talarna på Hanaholmen var att en neutralitetspolitik kan vara av två slag: en som bygger på avskräckande av en eventuell fiende och en som bygger på principen om förtroende. Sverige skulle enligt samme talare omfatta den första typen, alltså avskräckningsteorin. Men borde Sverige icke i stället sträva efter förtroendemodellen?

Till detta är att säga att just ett starkt försvar är ägnat att inge förtroende för den utrikespolitik som förs. Ett försvarslöst land eller ett land med ringa militär motståndskraft blir lätt offer för politisk utpressning eller påtryckningar och kan tvingas till eftergifter eller rent av utsättas för militära ingripanden. Ett starkt försvar minskar möjligheterna till sådana aktioner och gör en militär aktivitet kostsam eller riskabel för en angripare.

Hur menar då företrädarna för den s. k. förtroendemodellen att denna skulle tillämpas i praktiken? Först och främst önskar de utbyta uttrycket att alliansfriheten skall syfta till neutralitet i krig mot att alliansfriheten "skall syfta till fred i Europa". När de sedan skall ge praktiska exempel på hur detta ökade förtroende skall tillskapas, står de märkligt tomhänta. Sverige skulle, säger de, hårdare ha reagerat, än hit och än dit, ena gången mot sovjetiska trupptransporter i Murmansk, andra gången mot att tyskar deltar i NATO-manövrer i Norge. Och Sverige borde även ha skyndat att erbjuda sig att stå som värd för konferenser av typen Belgrad.

Det programmet synes vara föga realistiskt, och är i varje fall icke sådant att det kan åberopas som stöd för riskabla reduktioner av vår försvarskraft. Välmenande men verklighetsfrämmande, det är nog det bästa man kan säga om de svenska uttolkarna av denna förtroendelära.

Självklart är emellertid att utrikespolitiken bör bygga på förtroende bland grannar och omgivning och respekt för landets vilja att fullfölja sin politik, i vårt fall den alliansfria neutralitetspolitiken. Och lika självklart är att samma neutralitetspolitik icke kan och icke får var ideologisk, att den inte får tvinga oss till en självutplånande tystnad eller ängslig undfallenhet, när internationell solidaritet sätts på prov eller när grundläggande mänskliga rättigheter kränkes eller brutalt trampas under fötterna, var detta än sker. Det är icke nog

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

med att reagera i *ett* väderstreck men släta över eller stå stillatigande inför illdåd på andra håll. Undfallande opportunism eller beskäftig inställsamhet är lika illa.

Med rätta pekar utrikesminister Söder på att de mänskliga rättigheterna under senare år kommit i centrum för internationell uppmärksamhet och debatt. Alla vet vi hur världssamvetet sunt reagerat inför apartheidpolitiken. Ingen kan tveka om var Sverige och svensk opinion står i detta sammanhang. Men som utrikesministern också påpekar är majoriteten av FN:s medlemsstater i en del fall ovilliga att diskutera förhållandena i andra medlemsstater, även om belägg finns för uppenbara kränkningar av mänskliga rättigheter.

Sverige tog vid senaste FN-sessionen ett uppmärksammat initiativ. Detta rörde förhållandena i Uganda. Tyvärr visade det sig att det afrikanska motståndet i FN mot resolutionen i frågan var så starkt att förslagsställarna drog tillbaka sitt förslag, och ärendet hänsköts i stället till FN-kommissionen för mänskliga rättigheter. Denna kommission har just hållit sitt årliga sammanträde i Genève. Hur blev utgången där? Om detta finns inget att förtälja. Besluten i denna kommission är nämligen delvis hemligstämplade.

Förhållandena i Cambodja hade givit upphov till en brittisk framställning till samma kommission, understödd av Sverige. Enligt mångas vittnesbörd har massutrotningen och dödandet i Cambodja nått sådana proportioner att det med skäl kan talas om folkmord.

Cambodjaärendet hörde till de icke hemligstämplade ärendena i Genève. Det överlämnades till en subkommitté, som i sin tur skulle inhämta den cambodjanska regeringens synpunkter, varpå frågan vilar i frid till nästa års möte.

Nog syns arbetsmetoderna i denna kommission för mänskliga rättigheter allt annat än tillfredsställande! Att majoriteten bland de 32 medlemsnationerna kommer från icke demokratiska stater är inget att lamentera över. Sådan är nu en gång världen. Men vad som bör bli föremål för kritik och ändring är att majoriteten endast har *ett* årligt sammanträde och att frågorna under mellantiden ligger på is. Också hemligstämpeln måste avlägsnas. Vad man av dagordningen vet är att nio stater i år varit föremål för uppmärksamhet på hemliga sammanträden. Men om resultatet av prövningen får man alltså intet veta. En ändring härvidlag borde inte vara omöjlig, eftersom hemligstämpeln lär användas med stöd av ett beslut i ECOSOC och icke på grundval av FN-stadgan. Och att försöka ändra nuvarande praxis är att följa fru Söders råd: svårigheter får inte leda till resignation.

Hur är det då med vår egen säkerhet och stabiliteten kring våra gränser? Från militärt håll fästes nyligen uppmärksamheten på ett faktum, som inte är nytt men synbarligen konstant. 30 mil norr om våra gränser finns det kanske mest kärnvapenspackade området i världen, det kring Kolahalvön. 30 mil söder om våra gränser står mot varandra sedan decennier stora arméer – där finns, för att citera Olof Palme, kapprustningens strategiska centrum. Östersjön är under ständig övervakning, och olika flottrörelser tangerar de nordiska ländernas territorialvatten. De sex ubåtar som år 1976 fördes in i

Östersjön från sovjetbasen Murmansk – försedda med robotar med kärnvapenladdningar – kom icke, som ansågs, för reparation eller för uppläggning utan för att stanna och för att företa reguljära övningar i Östersjöområdet.

Redan det förhållandet att vapensystem av detta slag förts in i den snäva och grunda Östersjön ger upphov till farhågor. Från olika håll, däribland i en stor svensk tidning, har man sökt vifta bort farhågorna genom att göra gällande att det rör sig om skrotmässiga båtar utan större värde som nu förlagts på – som det t. o. m. hette – gammalt svenskt område! I vissa fall är överslätrandet en populär men icke alltid framgångsrik konstart.

I en TASS-kommentar påpekas att Sovjetunionen har samma rätt som andra länder att förlägga sina styrkor i Östersjön. Kommentatorn missar poängen. Den propaganda för ett kärnvapenfritt Norden som bedrivits från sovjetiskt håll låter sig inte gärna förenas med införandet av dessa nya vapensystem i Östersjön. Herr Werner undvek att fastna i den fällan. Han tog tydligt avstånd från dessa ubåtar. Nu återstår att se om herr Lövenborg om en stund kommer att inta samma attityd i förhållande till Sovjetunionen och dess ubåtar i Östersjön.

Är vår biståndspolitik, som inte skall diskuteras i dag utan senare, helt invändningsfri från neutralitetssynpunkt? Om biståndet skall få förankring i opinionen bör den givetvis så vara.

Cubas agerande på den världspolitiska arenan – landet som både ger och tar bistånd – har i detta sammanhang föranlett många frågor. Kan ett land, som beräknas ha en tredjedel av sina stridskrafter militärt engagerade, tusentals mil från hemlandet, anses vara i behov av bistånd? I ett flertal afrikanska länder anses det i dag finnas kubansk militär – i vissa länder i stort antal, i Afrika totalt ca 30 000. Dessutom finns mindre kubanska styrkor i länder på andra kontinenter.

Det fortsatta svenska biståndet till Cuba försvaras ibland med att biståndet måste vara långsiktigt och icke får göras beroende av den utrikespolitik mottagarlandet för. Detta kan i princip vara riktigt, även om vi själva icke alltid tillämpat den grundsatsen. Men är det beträffande Cuba verkligen fråga om utrikespolitik? Vad som pågår synes närmast vara en serie militäraktioner, alla företagna i en och samma av en supermakt önskade riktning.

Det var välgörande att höra Olof Palme i dag så bestämt ta avstånd från den kubanska inblandningen i Etiopien. Man kan emellertid då inte undgå en stilla undran: Hur kan den socialdemokratiska gruppen vid årets riksdag samtidigt föreslå en fördubbling av det svenska anslaget till Cuba?

Den svenska allmänheten bör dock med lättnad om några år få veta att biståndsavtalet med Cuba upphört att gälla. Över huvud taget har vi otur med en del biståndsländer – vårt stora biståndsland Vietnam är inblandat i svåra strider med Cambodja, om vilka parterna lämnar de mest bloddrypande skildringar. Och Etiopien, nyss nämnt, strider framgångsrikt med sovjetiskt och kubanskt stöd mot många befrielseströrelser och grannar.

Herr talman! En sak bör vi emellertid år 1978 kunna notera utan suckan. Mellan det första och det andra världskriget i Europa förflöt knappt 21 år. Sedan andra världskrigets slut i maj 1945 har det nu gått 33 år. En ny

europaisk ungdom har i över tre decennier undslupit krigets fador och vanvett. Omgiven är denna ungdom av ett större krigsmaskineri och av förskräckligare vapen än någonsin förr i historien. Brandämnena och konflikterna har varit många, men den europeiska freden har i stort sett bestått. I Europas närhet är det annorlunda – i dag har vi fått en ny påminnelse därom – och som utrikesministern sade i sin deklaration: Det som nu händer i andra delar av världen bestämmer så mycket av vår egen framtid.

SVEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Från oppositionens sida har vi i sak inga invändningar att göra mot regeringsdeklarationens beskrivningar av det internationella läget och den roll Sverige spelar i det internationella skeendet. Vi är eniga om att – utifrån en fast säkerhetspolitik i vårt eget område – föra en aktiv, solidaritetsbetonad utrikespolitik, stödja och hjälpa de fattiga och betrycka folken och verka för fred och avspänning. Vi skall också fortsätta att oförtrutet kämpa för att respekten för de mänskliga rättigheterna uppträtthålls.

Även om våra möjligheter att påverka andra staters politik är begränsade, får vi för den skull inte avstå ifrån att verka för våra värderingar på det internationella planet och verka så effektivt som möjligt. Vår alliansfria, obundna hållning ger oss ju alldeles speciella möjligheter, som vi bör utnyttja.

Om man – efter att ha lyssnat på utrikesministerns redogörelse – försöker sig på ett allmänt omdöme om utvecklingstrenden i det internationella skeendet måste man konstatera att utvecklingen uppvisar åtskilliga negativa drag. Det finns ljusglimtar, men de är få. Avspänningssträvandena mellan stormakterna gör inga synliga framsteg. Förhandlingsläget i både Salt- och Wienförhandlingarna tycks – i varje fall ännu – vara låst, och det nyligen avslutade Belgradmötet lämnade bara avvaktande bidrag till avspänningsprocessen. Vi hoppas ändå att det grundläggande intresset för och viljan till avspänning består.

I flera av världens krishärdar finns konkurrerande supermaktsintressen. Fredliga lösningar av konflikterna kräver i varje fall båda sidornas medverkan. Det gäller konflikten mellan Etiopien och Somalia och krisen i Mellersta Östern men på sikt också södra Afrika, där allt fler stater dras in i striderna. Det krävs ökat samförstånd mellan supermakterna – och en begränsning av supermakternas stora vapenleveranser, om krishärdarna skall kunna begränsas och hållas under kontroll.

Överst på listan av fredshotande konflikter befinner sig alltjämt Mellersta Östern. Genom president Anwar Sadats sensationella fredsiniciativ i november i fjol kom Mellersta Östern-krisen visserligen i ett nytt läge. Det var första gången under en lång period av krig och våld i området som möjligheter yppades till en politisk, fredlig lösning av konflikten. Men ännu väntar vi på resultaten av det egyptiska fredsiniciativet. Den allvarliga tillspetsning av krisen som det nu pågående israeliska angreppet mot Libanon utgör kan betyda att denna väntan blir lång.

Att förhandlingarna skulle komma att dra ut på tiden stod klart från början.

Motsättningarna i fråga om territorier och palestiniernas rättigheter är alltför djupgående och positionerna sedan gammalt alltför låsta för att omedelbara resultat skulle kunna uppnås. Båda sidor behöver tid för att överväga alla de konsekvenser, som ändrade relationer mellan staterna inom området kommer att innebära. Inte minst gäller detta för staten Israel, där man alltid hyst djup oro och osäkerhet inför framtiden och där man ofta dragit upp skrämmande perspektiv, i vilka varje politisk eftergift, varje territoriell reträtt framställts som ett första steg mot avgrunden, mot Israels försvinnande i havet. Av naturliga skäl sätter man säkerheten, den egna säkerheten, främst. För den egyptiske presidenten, som eftersträvar en i det närmaste total lösning av förhållandena mellan Israel och arabvärlden och alltså inte enbart en egyptisk-israelisk fredsuppgörelse, är splittringen inom arabvärlden – delvis åstadkommen av motståndet mot hans fredsiniciativ – en svår belastning. Det måste krävas en mycket stor självövertvinning av båda sidor om man mot denna kända bakgrund skall kunna nå resultat.

Det har nu gått fyra månader sedan samtalen och förhandlingarna inleddes, och vi kan konstatera att fredsprocessen framskrider långsamt, ständigt hotad av svåra kriser. Men kontakterna upprätthålls, om än delvis under amerikansk medverkan. Enligt de informationer vi har är det frågorna om de israeliska bosättningarna på ockuperat område samt Västbanksproblemet som i första hand blockerar förhandlingarna. Frågan om Västbankens framtid hör oupplösligen samman med frågan om palestiniernas rättigheter, som ju också intar en central plats i dessa förhandlingar.

När det gäller bosättningarna på ockuperat område – i Sinai, på Västbanken och Golanhöjderna – spelar den israeliska regeringen ett högt spel. Man inte endast vägrar att uppge befintliga bosättningar, utan man tillåter alltjämt byggandet av nya, både på Västbanken och i Sinaiöknen. Enskilda medlemmar av den israeliska regeringen går ännu längre och uttalar sig för ett obegränsat fullföljande av tidigare beslutade nya bosättningar och dessutom för planering av nya och fortsatt expansion. Jordbruksminister Sharon uttalade för en tid sedan: Vi har byggt bosättningar i hundra år. Den rörelsen skall inte upphöra. Den är en oskiljaktig del av vårt sätt att leva. Denna rörelse är själva sionismens mål.

Denna hårda attityd kan naturligtvis inte bidra till en fredlig lösning av konflikten. Tvärtom kan fredssamtalen helt äventyras, och därmed situationen i Mellersta Östern och i världen i övrigt förvärras. Det är också tydligt att Israels svar på president Sadats fredsiniciativ hittills har mötts av oförståelse i praktiskt taget hela världen.

Staten Israels säkerhetsproblem är naturligtvis en av kärnfrågorna i Mellersta Östern-problematiken. Israel kommer aldrig att ingå några överenskommelser med arabsidan utan att få garantier för att staten Israel kan existera som en självständig stat. Hittills har israelerna med framgång skyddat sin egen stat med militära maktmedel. Vägran att uppge erövrade territorier motiveras med nationella säkerhetsintressen.

Men säkerhet är inte bara en fråga om militär styrka. Säkerheten måste framför allt förankras i politiskt förtroende, ett förtroende i första hand mellan

Israel och dess grannar, men också internationellt. På sikt måste därför säkerheten längs Israels gränser i samband med återlämnandet av erövrade territorier – det finns ingen annan väg att gå för att uppnå fred – baseras på ett framväxande förtroende, ett erkännande av staten Israel från de arabiska grannarnas sida och ett nytt grannförhållande. Dessutom krävs internationella garantier i samband med en territoriell uppgörelse.

För oss i Sverige, som alltid hävdade det självklara kravet att Israel skall bestå och att dess folk skall få utveckla sin demokrati i fred och trygghet, är garantier för Israels självständighet en given målsättning. Men det är alldeles klart att denna målsättning inte kan nås, om inte Israel är berett att i pågående – och eventuellt utvidgade – förhandlingar med arabidn återlämna de områden som besattes under 1967 års krig. Hur och när detta skall ske och i vilken utsträckning eventuella ruckningar av tidigare gränsdragningar är möjliga måste klaras ut vid förhandlingar, där frågan om bosättningarna kommer att inta en central plats. Återlämnandet av Västbanken och Ghaza är dessutom, som jag antydde tidigare, en första förutsättning för att kunna tillgodose palestinaarabernas rättigheter, vilket är en nödvändighet för att målsättningen, garantier för Israels säkerhet, skall uppnås.

I regeringsdeklarationen erinras om att vi från svensk sida under en följd av år verkat för att Mellersta Östern-krisen skall lösas i enlighet med de principer som fastslagits i enhälliga beslut av FN:s säkerhetsråd och att vi dessutom har anslutit oss till principen om palestinaarabernas rätt att själva bestämma sin framtid. Då detta förutsätter palestinaarabisk medverkan i diskussioner, i förhandlingar och i beslut som rör deras problem, har vi också verkat för att palestinaaraberna skall ges denna rätt att delta. Vi har därför givit vårt stöd åt PLO:s krav att få framlägga palestinaarabernas sak inför generalförsamlingen och i säkerhetsrådet. För detta har vi uppburit hård kritik från den israeliska regeringen, som aldrig fullt ut har erkänt palestiniernas självbestämmanderätt, som motsätter sig deras rätt att bilda egen stat och som också bestämt vägrar att erkänna PLO som förhandlingspart. Detta är alltså en kontroversiell fråga, och den har sannerligen inte blivit mindre kontroversiell efter det senaste terrordådet i Israel.

Jag instämmer i regeringens bestämda avståndstagande från denna terrorhandling, som kostade så många oskyldiga människors liv. Terrordåden skadar palestinaarabernas sak, och de skadar freden. Men att, som nu sker, möta våld med ännu massivare våld innebär inte endast ökat mänskligt lidande. Det innebär också ett direkt hot mot freden inom hela området. Därför fördömer vi vedergällningsvåldet på samma sätt som vi fördömer terrorvåldet.

Vi instämmer naturligtvis också i fru utrikesministerns vädjan till den israeliska regeringen att avbryta angreppet mot Libanon.

Vi ser inte någon annan väg bort från terrorn och dödandet än ett tillmötesgående av kravet på självbestämmanderätt för det palestinaarabiska folket. Fred i Mellanöstern är inte tänkbar utan en lösning av det folkets problem. Hur detta skall bli möjligt med tanke på den kända israeliska hållningen kan fylla en med tvivel. Men det finns ingen väg udenom.

DAVID WIRMARK (fp):

Herr talman! 46 människor dödades – av dem många barn. 83 människor skadades, många kommer att bli invalider för livet. Det är resultatet av den palestinska attacken mot en israelisk, civil buss som ägde rum i lördags.

Den palestinska organisationen PLO har tagit på sig ansvaret för aktionen.

Så ser hatets ansikte ut.

I fruktan för freden, i fruktan för en fred som inte skulle etableras på ruinerna av Israel utan garantera Israels fortlevnad, tog PLO åter till terroristvapnet – hyllad av arabiska fanatiker men fördömd av president Sadat.

Det är ingen slump att terrorattacken kom just under de egyptisk-israeliska fredssamtalen. Syftet var att skapa skräck – men också att åstadkomma repressalier. Efter den egyptiske presidentens resa till Jerusalem hade opinionen för eftergifter vuxit i Israel. Samtidigt minskade den proisraeliska opinionen i USA i styrka.

Genom terroraktionen växer det interna trycket i Israel. Hur skall vi kunna förhandla med en organisation som inte bara säger sig vilja krossa Israel utan också går till angrepp mot israeliska barn? Hur skall vi kunna gå med på en palestinsk stat vid Israels gräns, när PLO så tydligt visar vart man syftar?

Så resonerar många i Israel i dag. Och så reses kraven på vedergällning. I morse hörde vi att massiva israeliska styrkor gått till militärt angrepp i södra Libanon. Nya oskyldiga drabbas och våldet trappas upp. Även denna aggression måste fördömas.

Varje varaktig fred i Mellanöstern måste bygga på att två folk erkänns som likaberättigade: israeler och palestinier. Det förutsätter att Israels framtid i fred och frihet garanteras. Det kräver att en palestinsk stat får upprättas, om palestinska folket så väljer, en stat i fred med Israel och vid sidan av Israel.

Men alla erkänner inte dessa förutsättningar. Israel ser en palestinsk stat som ett hot mot sin säkerhet. PLO har fortfarande aldrig tagit avstånd från kravet på att Israel skall utplånas som judisk stat. Syrien har aldrig erkänt Israel som ett faktum i Mellanöstern. Därför existerar fortfarande det unika förhållandet att en hel stat, ett helt folk av sina grannar hotas med utplåning.

Utrikesministern fann i sin analys flera oroande drag i bilden, och det vill jag instämma i. De förhoppningar som många hade om relativt snabba framsteg tiden närmast efter Sadats resa till Jerusalem har nu förbytts i ökande misstro och osäkerhet. Det finns en uppenbar risk att vi nu får se en upptrappning av våldet och en hårdnande position snarare än den öppna förhandlingsattityd å ömse håll som verkliga framsteg skulle kräva.

I Sahara och i södra Afrika gäller samma enkla grund för ett liberalt ställningstagande som när det gäller Israel: Varje folk har rätt att självt få bestämma sin egen framtid. Varje folk har rätt att leva i fred och frihet. Det gäller invånarna i Sydafrika och Zimbabwe, i Sahara och Israel.

Den rätten får inte omintetgöras genom militära övergrepp, som skett

genom Marockos och Mauretaniens ockupation av Sahara, eller genom annan utländsk militär inblandning – av både stormakter och andra – som nu tycks börja bilda ett växande mönster i olika konflikter i Afrika. Denna tendens, som ger anledning till både oro och pessimism, måste kraftigt fördömas. Det kan gälla Frankrike, som hävdar rätten att militärt ingripa i Saharakonflikten. Det gäller också Sovjet och Cuba, inte minst exemplifierat av konflikten på Afrikas horn.

Också i fråga om södra Afrika, främst Sydafrika, finns det anledning att varna för optimism. Det är därför Sverige vill öka det internationella trycket mot Sydafrika, mot detta onda system, baserat på hudfärg, som i sin hårdhet och obönhörlighet inte har sin like någon annanstans i världen.

De vita minoritetsgrupperna håller hårt fast vid sina privilegier. De trappar upp våldet, allt medan man med olika förhållningsmanövrer söker undvika att ta de avgörande stegen framåt – mot ett samhälle där alla raser behandlas lika och alla medborgare har samma grundläggande rättigheter och samma rätt till inflytande. Det är därför Sydafrika vägrar att förhandla med SWAPO om Namibia – annat än på i stort sett egna villkor. Ändå är det fråga om ett område, som Sydafrika i strid med FN:s principer har annekterat, och ett folk, som inte vill veta av den stamlandsstruktur, som också här ligger i den sydafrikanska raspolitikens egen logik. Det är också därför Smithregimen i Rhodesia inte söker en lösning med dem, som med vapen i hand gjort det omöjligt för honom att motsätta sig förändringar. Det är därför han inte har accepterat den engelsk-amerikanska planen, utan arbetat fram en egen "inre lösning" med andra afrikanska ledare än de som tvingat fram dagens förhandlingssituation.

Jag tror att man inte skall utesluta att Smith kommer att försöka fortsätta sin förhållningstaktik – en taktik som han visat sig väl behärska. Ännu så sent som i november 1970 svarade han på frågan om när han ansåg att allmän rösträtt skulle införas i Rhodesia: "Jag hoppas att det aldrig sker. Jag hoppas att vi aldrig skall förfalla till något sådant – att räkna människor som får. --- Jag skulle önska att normerna i Rhodesia snarare höjdes än sänktes." Det är i det här perspektivet man måste se det faktum att han tillförsäkrat den lilla vita minoriteten, en tjugofjärdedel av landets befolkning, fortsatta väsentliga privilegier genom den s. k. inre lösningen, bl. a. en överrepresentation och ett inflytande som kan visa sig ödesdigert.

I dag är situationen explosiv och händelseutvecklingen sannerligen inte lätt att förutse i Rhodesia. Risken för inbördeskrig är, som utrikesministern sade, uppenbar. Kommer en upptrappning av gerillakriget inte att obönhörligt leda till att de vita också fortsättningsvis får ett huvudansvar i Salisburyregimens militära försvar? Kan de svarta ledare som biträtt förhandlingsuppgörelsen bli trovärdiga i folkets ögon? Eller kommer de att uppfattas enbart som försvarare av Smiths politik?

Ett annat scenario vore att förhandlingarna fortsätter i annan form och att en bredare lösning nås, i vilken den Patriotiska fronten medverkar. Det betyder att den lilla vita minoriteten snabbt skulle förlora sin maktposition. Som utrikesministern slog fast: Endast en lösning som Patriotiska fronten

kan medverka i och som frontstaterna kan godta har en verklig utsikt till framgång. För Sveriges del finns ingen anledning att ändra sin politik i förhållande till Zimbabwe. Vårt stöd till Patriotiska fronten är ett stöd till de krafter som arbetar för att Zimbabwes folk fritt och utan begränsningar skall få välja sin framtid.

Herr talman! Vi skall inte av detta och andra exempel förledas att tro att brott mot mänskliga rättigheter inte sker närmare oss. Bara för några veckor sedan påmindes vi – genom republiken Estlands 60-årsdag – om att de baltiska folken på andra sidan Östersjön förvägras sin nationella frihet. Det är inget tvivel om att ett fritt Estland alljämt är ett hett efterlängtat mål för det estniska folket. Men vi vet att fria val är otänkbara i Sovjet och Östeuropa i dag, eftersom det kommunistiska systemet – inte minst i östeuropeisk tappning – innebär att man bekämpar politiska motståndare mera med terror, arresteringar och "omhändertagande" än med fri politisk debatt.

Det är också med tanke på situationen i Östeuropa som åtagandena om mänskliga rättigheter i Helsingfordokumentet blivit en så viktig och på samma gång känslig debattpunkt i det europeiska säkerhetsarbetet, där öst och väst har svårt att få i gång en verklig och positiv dialog. Med anledning av den ökade sovjetiska känsligheten på denna punkt – senast dokumenterad vid Belgradkonferensen – är det viktigt att slå fast att skyddet för de mänskliga rättigheterna är ett gemensamt internationellt åtagande och att vi aldrig kan acceptera att påtalande av brott mot mänskliga rättigheter skulle utgöra en inblandning. Det är vår skyldighet att reagera mot övergrepp varhelst de förekommer, med vilka politiska förtecken de än motiveras. Vi bör därför fortsätta att driva på debatten i FN, så att de länder som begår de flesta övergreppen känner sig observerade och så att den internationella solidariteten i dessa frågor stärks.

Det är sant att frihet och demokrati är värden som ständigt måste försvaras och att vi inte kan vara säkra på att de alltid kommer att bestå. Kuppen i Chile – ett land med lång parlamentarisk tradition – är ett smärtsamt exempel på detta. Men viktiga framsteg i demokratisk riktning har under 1970-talet gjorts – det får vi inte glömma. Jag tänker på Portugal, Grekland, Spanien och Indien.

Spanien är ett exempel på att övergången till demokrati kan ske stegvis, om de politiska maktavarna visar en klar viljeinriktning. Från vår sida är det viktigt att vi ser detta klart, att vi inte är kvar i gamla förlegade attityder. Jag kan inte finna annat än att det svenska kommunistpartiets förre ordförande herr Hermansson ramlade i en sådan fälla, när han för en tid sedan kritiserade det närmande som nu sker mellan Sverige och Spanien och de former detta tar. Men han blev ju snart påmind om sin magra analys av situationen av sin egen partibroder, den spanske kommunistledaren Santiago Carillo.

Portugal, Grekland och Spanien är exempel på att inte ens den hårdaste militärdiktatur är oöverbinnerlig. Övergång från diktatur till demokrati kan ta våldsamma former, men *behöver* inte göra det. Både Portugal, Grekland och Spanien visar det. Även Dubček i Tjeckoslovakien höll på att lyckas med den

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

processen, tills de sovjetiska stridsvagnarna satte in och förvägrade det tjeckiska folket att självt bestämma sin framtid.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Den utdragna lågkonjunkturen i flertalet industriländer i förening med stora och ojämnt fördelade underskott i utrikesbetalningarna har fortsatt medfört allvarliga påfrestningar i världsekonomin. Särskilt oroande är den alltjämt höga arbetslösheten.

Den bild som tecknades i fjolårets handels- och valutapolitiska deklaration kvarstår sålunda. Lågkonjunkturen och de allvarliga strukturella problemen inom vissa sektorer har utsatt det internationella handelssystemet för allt starkare spänningar.

De nuvarande protektionistiska strömningarna är särskilt oroande eftersom det på handelsns område inte finns något lätt tillgängligt alternativ till nuvarande regelsystem, som de rörliga växelkurserna visade sig vara på valutapolitikens område, när de alltmera djupgående valutakriserna mot slutet av 1960-talet bröt sönder det rådande valutasystemet. Men eftersom ett sammanbrott i handelssystemet skulle få svåra ekonomiska konsekvenser ökar benägenheten att hålla fast vid den fria handel som gradvis utvecklats under efterkrigstiden. Den har utgjort en grundval för den snabba ekonomiska tillväxt som ägt rum under denna period. Detta förklarar varför regeringarna – trots att ekonomiska problem skapar ett protektionistiskt tryck – likväl är djupt engagerade i en ytterligare frigörelse av handeln och en förstärkning av GATT:s regler. Det handelspolitiska läget är således motsäggelsefullt.

Den internationella lågkonjunkturen, som särskilt drabbat investeringsverksamheten i flertalet länder, har påverkat Sveriges utrikeshandel ogynnsamt. Vårt höga kostnadsläge har ytterligare försvårat situationen och lett till allvarliga förluster av marknadsandelar både utomlands och på hemmamarknaden. I vissa branscher har utpräglade kriser uppstått på grund av konkurrensen från nya industriländer med helt andra kostnadsstrukturer.

Från 1974 har vår bytesbalans visat ett tilltagande underskott. För perioden 1974–1977 uppgick detta till mer än 35 miljarder kronor.

Jämvikt i bytesbalansen är en nödvändig förutsättning för att nå övriga centrala mål för den ekonomiska politiken. Regeringen har därför inriktat sig på att med olika åtgärder successivt återställa balansen i våra utrikesbetalningar.

Vårt kostnadsläge i förhållande till omvärlden försämrades under 1975 och 1976 så allvarligt att det inte var möjligt att genom enbart interna åtgärder återställa vår konkurrenskraft. Nedjusteringen av den svenska kronans värde i oktober 1976 och i april 1977 innebar i stort sett endast att den omvärdering av kronans effektiva kurs som skett genom dess anknytning till D-marken upphävdes. En ytterligare devalvering bedömdes därför som nödvändig i augusti 1977.

En fortsatt anknytning till den starka D-marken skulle ha krävt att pris- och löneutvecklingen i Sverige inte nämnvärt avvek från den i Förbundsre-

publiken Tyskland. En så stram ekonomisk politik skulle ha lett till oacceptabelt hög arbetslöshet och äventyrat utvecklingsmöjligheterna inom stora delar av svensk industri. Det fanns också anledning räkna med att den restriktiva politiken i förbundsrepubliken skulle leda till en fortsatt uppvärdering av D-marken.

Mot denna bakgrund beslutade riksbanksfullmäktige, efter samråd med regeringen, den 28 augusti 1977 att genomföra en effektiv devalvering av den svenska kronan med 10 % och att t. v. lämna samarbetet i den s. k. valutaormen. Samtidigt beslutades att kronans värde fortsättningsvis skulle följa ett vägt genomsnitt för de 15 viktigaste valutorna i svensk utrikeshandel, den s. k. valutakorgen.

Den nya metoden att fastställa kronkursen begränsar de internationella kursrörelsernas genomslag på den svenska ekonomin. Kursförskjutningar mellan kronan och enskilda valutor kan givetvis inte undvikas, men deras inverkan på vår utrikeshandel blir den minsta möjliga genom den stabilisering av kronans effektiva kurs som den nya metoden innebär.

Skillnaderna i den ekonomisk-politiska inriktningen i viktigare industriländer, med åtföljande brist på jämvikt i bytesbalanserna, skapade under 1977 betydande spänningar på de internationella valutamarknaderna. Dessa var huvudsakligen avgränsade till de inbördes växelkurserna mellan å ena sidan dollarn och å andra sidan valutorna i Japan, Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz. Spänningarna resulterade under fjärde kvartalet 1977 i kraftiga kursstegringar för dessa senare länders valutor och i ett fall för dollarn. Effekten för kronan blev dock begränsad till följd av de åtgärder Sverige vidtagit på valutaområdet. Dollarnedgången från början av november till utgången av 1977 blev således för kronan endast ca 1 % mot genomsnittligt 4,5 % för de valutor som ingår i valutaormen.

Den nya metoden att fastställa kronkursen har även begränsat verkningarna på vår ekonomi av de nyligen företagna norska och finska devalveringarna.

För finansieringen av bytesbalansunderskotten är det i väsentlig utsträckning de kreditpolitiska instrumenten som åstadkommer det erforderliga kapitalinflödet från utlandet. Situationen ställer emellertid fortsatt stora krav på valutapolitiken. Regeringen har bedömt det nödvändigt att förlänga valutaregleringen ytterligare ett år. Proposition härom kommer inom kort att föreläggas riksdagen. Som förutskickades i fjolårets proposition om förlängning av valutaregleringen har en utredning tillsatts med uppgift att pröva frågan om de valutareglerade bestämmelsernas utformning i framtiden.

Den totala utlandsupplåningen uppgick år 1977 till ca 22 miljarder kronor. Denna bruttoupplåning används dels för finansiering av bytesbalansunderskottet, direktinvesteringar i utlandet, exportkrediter och amorteringar på tidigare upptagna lån, dels för en nödvändig förstärkning av valutareserven, som under hösten 1976 minskat kraftigt.

Vår förhållandevis starka valutaställning gentemot utlandet och en allmän tilltro till vår förmåga att rätta till kostnadsläget och på sikt återställa jämvikten i bytesbalansen bidrar till att Sverige åtnjuter högsta kreditvärdig-

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

het. Regeringen bedömer att den fortsatta utlandsupplåning som kommer att erfordras under de närmaste åren inte bör möta några svårigheter.

Regeringen stöder de olika åtgärder som förbereds inom den internationella valutafonden. Bl. a. kan nämnas den preliminära överenskommelse som har nåtts att förstärka valutafondens låneresurser med drygt 10 miljarder dollar genom inrättandet av den s. k. Witteveenfaciliteten. Överenskommelsen har ännu inte slutgiltigt godkänts av de långivande staterna.

Verkningarna av växelkursändringar slår endast gradvis igenom. Att återta marknadsandelar är en tidskrävande uppgift. Den svenska exporten utvecklades ogynnsamt under 1977. Vårt handelsbalansunderskott uppgick till närmare 4,6 miljarder kronor. Mot slutet av året avtecknade sig dock, bl. a. som en följd av vidtagna åtgärder, en förbättring. Under månaderna november–december 1977 och januari 1978 var handelsbalansen inte mindre än 3,6 miljarder kronor bättre än motsvarande period ett år tidigare.

Den internationella konjunkturen kommer sannolikt att vara svag även under innevarande år. Man kan dock räkna med någon förbättring i förhållande till 1977. Detta kan – i förening med att konkurrenskraften även stärkts genom att den allmänna arbetsgivaravgiften sänkts med två procentenheter – ge en viss återhämtning av efterfrågan på svenska exportprodukter. För att verkligen stärka vår internationella konkurrenskraft fordras dock att kostnadsstegringarna i näringslivet kan hedjas och att företagen i sin prissättning medverkar till detta.

En rad exportfrämjande åtgärder har vidtagits och andra planeras för att ytterligare förbättra exportförutsättningarna.

Det småföretagspaket som antagits av riksdagen syftar bl. a. till att underlätta för dessa företag att tillvarata sina exportmöjligheter.

Staten finansierar en omfattande exportkampanj som f. n. verkställs av Exportrådet. Avsikten är att informera näringsliv, fackföreningar och myndigheter om samhällets behov av ökad satsning på export och att entusiasmera till sådana satsningar.

Ett av staten och näringslivet vartdera till hälften ägt bolag för export av utbildningstjänster till u-länder bildas f. n.

Den utredning med uppdrag att se över exportföretagens finansieringsmöjligheter som tillsattes för ungefär ett år sedan har nyligen lagt fram sitt betänkande. Dess förslag syftar till att – inom ramen för internationella överenskommelser för att begränsa överdriven konkurrens mellan länderna på exportfinansieringsområdet – ge svenskt näringsliv med konkurrenterna jämbördiga exportkreditmöjligheter. Regeringen kommer under våren att förelägga riksdagen förslag till åtgärder på detta område.

Strukturproblemen är i dag så allvarliga att det inte räcker med generella åtgärder för att komma till rätta med dem. Den ekonomiska krisen har gjort den naturliga anpassningen svårare. När krisen dessutom kommit att drabba sektorer som varv och stål med mycket stora och högt specialiserade företag, försvåras och dramatiseras strukturanpassningen ytterligare – särskilt från sysselsättningspolitisk och regionalpolitisk synpunkt. Växande strukturproblem leder till krav på protektionistiska åtgärder i handelspolitiken. I den

internationella debatten har man därför från handelspolitiska utgångspunkter länge understrukit att staterna måste ta på sig att underlätta den industriella anpassningen till yttre konkurrens, så att gränsskydd inte behöver tillgripas.

När sådana näringspolitiska åtgärder vidtas, är det av största vikt att de står i samklang med internationella åtaganden och inte i sin tur utgör nya handelshinder eller leder till motåtgärder. Det betyder att de måste inriktas på en omstrukturerings av företag som på sikt är livskraftiga och på en avtrappning i socialt godtagbara former av icke lönsam produktion. Det betyder också att de måste vara temporära till sin karaktär. När vi i Sverige utformat åtgärder för att komma till rätta med strukturproblemen har vi gjort detta i enlighet med dessa krav. Särskilda svårigheter ställs vi inför i detta sammanhang när det gäller att bevara försörjningsberedskapen inom begränsade men livsviktiga sektorer.

Den interna anpassningen till världsmarknadens villkor kan inte väntas lösa alla konkurrensproblem. Omställningsbördan kan bli orimligt stor. GATT-reglerna tillåter på bestämda villkor en tillfällig begränsning av marknadsstörande import för att ge tid till anpassning.

På tekoområdet har det ansetts påkallat att gå ett längre i reglering av handeln. År 1974 tillkom det s. k. multifiberavtalet. Avtalets syfte är att möjliggöra en fortsatt liberalisering och expansion av världens tekohandel i ordnade former utan att försäkra allvarliga störningar på enskilda marknader. Enligt avtalet kan överenskommelser om begränsningar av handeln med tekovaror ingås bilateralt, om marknadsstörning eller risk för marknadsstörning föreligger.

Multifiberavtalet skulle ha utlöpt med 1977 års utgång. I mitten av december förra året enades man emellertid om en förlängning, som bl. a. innebär att vissa avvikelser från avtalet i fortsättningen kan accepteras till skydd för särskilt utsatta länders textilindustrier. De nordiska länderna, som ännu inte undertecknat förlängningsprotokollet, förklarade vid förhandlingarnas avslutning, att de inte kunde ta slutlig ställning till en anslutning förrän bilaterala förhandlingar slutförts med ett antal viktiga exportländer.

Trots bilaterala begränsningsavtal enligt multifiberavtalet har Sveriges tekoimport fortsatt att öka under de senaste åren. Ett skäl härtill har varit att tidigare bilaterala avtal endast omfattat varor, som vid förhandlingstillfället ansetts som marknadsstörande. Så fort avtalen ingåtts har importen av andra, icke begränsade, produkter börjat öka. Nya exportländer har också tillkommit.

Sverige har nu ingått nya bilaterala avtal med sex viktiga lågprisländer. Dessa är av en annan typ än tidigare avtal genom att de omfattar väsentligen alla tekovaror från resp. länder. Avtalen täcker över hälften av den svenska lågprisimporten och innebär en nedskärning av importen från dessa länder av lågprisvaror med ca 18 %, räknat i förhållande till perioden november 1976–oktober 1977. Vid förhandlingarna har särskilda hänsyn tagits till att restriktioner påverkar länder olika hårt alltefter utvecklingsgrad. Förhandlingskontakter tas f. n. med vissa andra tekoexporterande lågprisländer.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

De bilaterala förhandlingarna syftar bl. a. till att göra det möjligt för oss att godkänna multifiberavtalets förlängning.

Stålindustrin är en annan sektor i svårigheter där strukturproblemen under lågkonjunkturen fått internationella dimensioner och föranlett ingripanden mot handeln, delvis i nya former.

De amerikanska importrestriktionerna för specialstål, som drabbar 40 % av svensk stållexport till USA, upprätthålls fortfarande. Vissa modifieringar i systemet har dock kunnat uppnås.

I december förra året införde USA ett nytt prisövervakningssystem för att underlätta ingripanden mot dumpad import av stål. Sverige har bl. a. i OECD påtalat de risker för ökad protektionism som USA:s beslut sannolikt skulle innebära.

Sedermera har EG utvidgat sitt krisprogram på stålområdet. Sverige har nyligen undertecknat en skriftväxling med EG. Överenskommelsen ansluter till vårt frihandelsavtal med den europeiska kol- och stålgemenskapen och innebär en s. k. temporär tolkning av dess prisregler. Syftet är att i nuvarande ekonomiska läge bibehålla traditionell handel mellan Sverige och gemenskapen och säkra en rimlig prisnivå. Svenska företag åläggs att iaktta vissa priser vid export till EG. Visar det sig att de överenskomna prisnivåerna leder till att handeln påtagligt ändras, har båda parter rätt att kräva konsultationer. En översyn av överenskommelsen skall under alla förhållanden äga rum före den 1 juli 1978.

Genom de övervakningslicenser för stål som Sverige införde den 15 februari i år, har vi möjlighet att noga följa importen. Skulle det visa sig att den svenska marknaden, till följd av USA:s och EG:s skyddsåtgärder utsätts för dumpade överskottskvantiteter, tvingas vi att vidta ytterligare åtgärder.

Vi har på svensk sida starkt intresse av att motverka de nuvarande tendenserna till protektionism. Anpassning till världsmarknaden kräver ett pris men det förtjänar understrykas att Sverige får betala mycket mer i förlorade arbetstillfällen och sänkt standard, om den fria handelns grundprincip och de regler och avtal som byggts upp till dennas skydd skulle överges.

Stora handelsnationer och block kan på det ekonomiska området falla tillbaka på sin styrka. För mindre länder är det handelspolitiska regelsystemet omistligt som stöd och skydd.

Regeringen finner det således angeläget att medlemsländerna vid OECD:s ministerrådsmöte i juni i år förnyar åtagandena i den s. k. handelsdeklarationen, "the trade pledge", vilka förpliktar dem att avstå från ensidiga handelsrestriktioner. Den svenska regeringen har i förberedelserna för en förlängning understrukt att det är önskvärt att i lämplig form komplettera åtagandena. Vad vi då har i tankarna är den ekonomiska politiken, de strukturella anpassningsproblemen och de allt oftare förekommande nya typerna av handelsbegränsande åtgärder.

För länder utanför de ekonomiska stormakternas krets är det av särskilt intresse att samarbetet inom OECD på dessa och en rad andra ekonomiska områden befästs och förstärks.

Lika viktigt som att försvara vunna framsteg är att ta ytterligare steg mot fortsatt handelsliberalisering. Mot bakgrund av den ökande protektionismen är det särskilt viktigt att uppnå resultat i de multilaterala handelsförhandlingarna i GATT. Ett negativt resultat av dem vore ett allvarligt symptom på ländernas bristande vilja att inom ramen för världsvida lösningar vidareutveckla den fria handeln. I dag finns dock skäl att hysa optimism. I januari i år uttalade de stora handelsnationerna i Genève sin beslutsamhet att till mitten av juli söka lösa alla viktigare utestående frågor i förhandlingarna.

Sverige, som förhandlar gemensamt med de nordiska länderna, har erbjudit sig att med tillämpning av en för de flesta av i-länderna gemensam plan göra väsentliga tullsänkningar. Dessa förutses ske så att höga tullar sänks mer än låga. Sverige är vid en internationell jämförelse ett lågtulland. Vi möter fortfarande på transoceana marknader höga tullar. En ytterligare nedtrappning av tullarna i världen är betydelsefull, även om deras roll, bl. a. på grund av frihandelsavtalen i Europa och tidigare tullsänkningar, minskat i betydelse. Instabila förhållanden på valutaområdet ökar också osäkerheten om effekten på kort sikt av tullsänkningar. I förhandlingarna knyter vi för svensk del därför intresset minst lika mycket till avveckling av andra handelshinder genom internationella koder, t. ex. för tullvärdering, statlig upphandling och tekniska handelshinder. Vidare verkar Sverige för förbättrade internationella regler för skyddsåtgärder mot marknadsstörande import.

En viktig målsättning för den svenska handelspolitiken är att stärka u-ländernas ställning i världshandeln. I dag är den helt övervägande delen av Sveriges import från u-länderna tullfri.

Vi deltar också aktivt i de ansträngningar som görs just i GATT-förhandlingarna att, där så är möjligt, bevilja u-länderna undantag och särskilda förmåner till stöd för deras ekonomiska utveckling. Särskild hänsyn bör tas till de fattigaste länderna. En anpassning av handelspolitiska förmåner och åtaganden till olika länders utvecklingsnivå och konkurrenskraft förbättrar möjligheterna att stärka stödet till dem som bäst behöver det. Sådana u-länder som med framgång bedriver en industrialisering bör i takt med tilltagande ekonomisk utveckling kunna påta sig ökade förpliktelser enligt GATT-avtalet. Detta bör ligga i dessa länders eget intresse, då en tilltagande ekonomisk styrka och konkurrenskraft annars kan inbjuda till motåtgärder och ökad protektionism.

Sverige söker bidra till det internationella arbetet på att stabilisera råvarumarknaderna och u-ländernas intäkter från råvaruexporten. Framstegen har hittills varit blygsamma. Råvaruområdets betydelse – inte minst för u-länderna – motiverar fortsatta ansträngningar.

Principöverenskommelsen i den s. k. Parisdialogen om en gemensam fond för bl. a. finansiering av råvarulager väckte förhoppningar om att de i november förra året på nytt upptagna förhandlingarna inom UNCTAD rörande den gemensamma fonden skulle leda till konkreta resultat. Förhandlingarna slutade emellertid i oenighet. UNCTAD:s generalsekreterare undersöker nu möjligheterna att återuppta dem.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

I en tid av osäkerhet på det handelspolitiska området understryks särskilt betydelsen av nära samarbete med våra nordiska grannländer liksom inom EFTA och med EG.

Den nordiska samhandeln har, sedan EFTA:s tillkomst, ökat betydligt snabbare än de nordiska ländernas handel med världen i övrigt. Ca 25 % av de nordiska ländernas export går till andra nordiska länder. Den nordiska marknaden utgör en viktig bas för vår industri, inte minst för de små och medelstora företagen, när de bygger upp sin kapacitet och exporterfärdighet innan de ger sig ut på andra marknader.

Regeringen fäster stort avseende vid att främja en fortsatt gynnsam utveckling av den nordiska samhandeln. Ett nära samråd upprätthålls därför mellan regeringarna i dessa frågor. Vi söker också i olika internationella organ gemensamt verka för en ytterligare liberalisering av världshandeln.

Vid den nyss avslutade sessionen med Nordiska rådet betonades starkt vikten av ett närmare ekonomiskt, industri-, energi- och handelspolitiskt samarbete mellan de nordiska länderna. Nordiska ministerrådet beslöt att söka ytterligare förstärka samordningen av den ekonomiska politiken i Norden och skapa underlag för nordiskt inflytande på den internationella ekonomier.

Inom EFTA fortsätter vi nu i enlighet med deklarationen från statsministerrarnas möte i Wien i maj förra året att stärka och fördjupa samarbetet inom organisationen samt att intensifiera kontakterna med EG.

Hälften av vår utrikeshandel sker i dag med EG:s medlemsländer. Därav följer att Sverige har ett naturligt intresse av att vidga kontakterna med dem. Vårt frihandelsavtal med gemenskapen har hittills fungerat väl. Dock har EG enligt vår uppfattning tillämpat de särskilda reglerna i avtalet för vår pappersexport på ett alltför snävt sätt.

I enlighet med avtalets anda har ett samarbete utvecklats på många områden, där ömse sidor haft intresse av att etablera kontakter. Exempel på sådana områden där informationsutbyte eller ett mer etablerat samarbete sker är forskning, miljövard, patent, sjöfartsfrågor samt vissa internationella handelspolitiska spörsmål. Ett första expertmöte i ekonomiska frågor ägde rum i november 1977.

Den mycket snabba uppgången i vår export till statshandelsländerna under första hälften av 1970-talet har brutits. Detta beror på höjningen av den svenska kostnadsnivån och på att dessa länder i vissa fall reviderat sina tillväxt- och importplaner för att förbättra sin valutasituation. Kraven på motköpsarrangemang har dessutom ökat, vilket skapar särskilda svårigheter. Samtidigt som vår export stagnerat har importen ökat kraftigt. Detta har lett till ett stort underskott.

Sverige har ett starkt intresse av en vidgad handel med statshandelsländerna. Därför gör vi också vad vi kan för att främja en sådan utveckling. Bl. a. pågår förhandlingar om nya långsiktiga handelsavtal med flertalet länder i Östeuropa.

OPEC-länderna har under 1970-talet varit våra mest expansiva exportmarknader. Ett avbrott inträffade dock 1977 i en mycket gynnsam svensk

exportutveckling. Med hänsyn till dessa länders stora tillväxtpotentialer räknar vi med att vår export till dem under 1978 åter skall öka.

Vi har noggrant från fall till fall prövat behovet av nya s. k. samarbetsavtal med u-länder. Under det senaste året har handelspolitiska och kommersiella skäl gjort att vi nu överväger att ingå sådana avtal med vissa ytterligare länder.

Herr talman! Sammanfattningsvis kan våra handelspolitiska strävanden formuleras på följande sätt.

Vi vill verka för en fortsatt expansion av världshandeln – en förutsättning för ökad internationell arbetsfördelning och därmed ekonomisk tillväxt inte bara globalt utan också i Sverige.

Vi vill hejda protektionismen, som i dag utgör ett påtagligt hot mot vår export och våra ekonomiska utvecklingsmöjligheter. Varannan svensk industriarbetare är beroende av exporten för sin sysselsättning.

Vi vill vidga insikten om att stabiliseringspolitiska problem inte kan lösas genom handelsrestriktioner, ty även om påfrestningarna vid en kontinuerlig anpassning till yttre konkurrens kan vara höga, är dock kostnaderna för underlåtenhet att anpassa sig vida högre.

Vi söker inom ramen för våra internationella åtaganden mildra verkningarna av nödvändiga strukturreformeringar.

Vi vill verka för en mera rimlig börd fördelning mellan överskotts- och underskottsländer i anpassningsprocessen, där överskottsländerna genom en mera expansiv ekonomisk politik måste ta på sig att ytterligare stimulera efterfrågan och importen.

Vi kommer att fortsatt aktivt medverka i ansträngningarna att ytterligare liberalisera världshandeln och förstärka det handelspolitiska regelsystemet, vilket är av avgörande betydelse för ett litet exportberoende land som Sverige.

Vi vill, inte minst mot denna bakgrund, genom ett nära samarbete inom Norden och EFTA och med EG stärka det mera förpliktande frihandelssamarbetet i Västeuropa.

Vi satsar större resurser på att målmedvetet och i nära samverkan mellan myndigheter, företag och fackföreningar stimulera och stödja de svenska exportansträngningarna.

Vi vill fortsätta att arbeta för en snabbare tillväxt av vår handel med statshandelsländerna.

Vi vill, sist men inte minst, verka för att u-länderna får förbättrade möjligheter att mer aktivt delta i handelssamarbetet i överensstämmelse med sina ekonomiska förutsättningar. Dessa strävanden ligger i linje med vårt uttalade stöd för en mer rättvis ekonomisk världsordning.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Det var en intressant redogörelse för aktuella begivenheter på handelns och valutapolitikens områden som Staffan Burenstam Linder gav oss.

Handelsministern talar, som sig bör, väl om frihandeln. Men i dag hade hans utläggningar i ämnet en tydlig defensiv prägel.

En och annan gång har jag funderat över hur det kan kännas för en man som herr Burenstam Linder – med hans tur på marknadskrafternas och frihandelns välsignelser – att som handelsminister allt oftare behöva värja sig mot utländska beskyllningar för protektionism.

Än har det varit norska varv som protesterat mot att svenska varv tar hem order från norska redare med hjälp av statliga subventioner. Än har det varit danska regeringsledamöter som beskyllt ASSI för att konkurrera ut danska spånskiveritillverkare med hjälp av förlusttäckning över statsbudgeten. Än har det varit engelsmän som anklagat svenska stål företag för dumping, osv. Listan skulle kunna göras ganska lång.

En känd borgerlig publicist beskrev i en stort uppslagen artikel i Svenska Dagbladet för ett par månader sedan den borgerliga regeringen som "händelsernas ödmjuka tjänare". Han noterar att svensk ekonomi aldrig har varit så dålig som efter utnämningen av Gösta Bohman till ekonomiminister, och han är djupt bekymrad över att regeringen är i full färd med att underminera både marknadsekonomin och frihandeln genom miljardsubventioner till näringslivet. Kreditmarknaden har råkat i olag, och företagen håller på att bli demoraliserade därför att de upptäckt att det är "lättare att prata omkull Åsling än bankdirektörerna". Analysen av det borgerliga fögderiet utmynnar i slutsatsen att regeringen hittills "hållt pengar över problemen: i stället för att lösa dem".

Nu har jag för min del inte tänkt vara lika elak. Jag ifrågasätter inte ärligheten i herr Burenstam Linders bekännelser till frihandeln som princip, och jag tänker inte i detta sammanhang gå in på någon granskning av regeringens subventionspolitik när det gäller teko, stålet eller varven. Frihandeln har sina givna begränsningar som varje regering måste lära sig att leva med. I fråga om tekoindustrin sätts den yttersta gränsen av hänsynen till svensk försvarsberedskap. Tekoindustrin kan inte tillåtas krympa mycket mer, om vi vill ha det ekonomiska försvar som behövs för att vår säkerhets- och utrikespolitik skall vara trovärdig. I fråga om stålet är det ganska klart att vi i Sverige med vår begränsade marknad inte utan vidare kan ta emot japanska båtlastar som EG eller USA avvisar för att skydda sin egen industri mot konkurrens. I flera branscher har räddningsaktioner med betydande insatser av statliga medel varit nödvändiga, även om åtgärderna ibland kunde ha utformats bättre.

Jag skall i stället för att ta upp en polemik om vad som har gjorts eller underlåtit ägna de minuter som står mig till buds åt några reflexioner kring frihandelns nya förutsättningar och Sveriges möjligheter att på sikt fortsatt hävda sig som frihandelsnation.

Som framgick av handelsministerns redogörelse är frihandeln i dag utsatt

för svåra påfrestningar. Handelsklimatet har hårdnat i takt med att industrikrisen breddat ut sig. Samtidigt som förhandlingar om avveckling av tullar och andra yttre handelshinder pågår inom GATT växer de protektionistiska strömningarna i världen, och allt fler länder tillgriper åtgärder av olika slag för att skydda sin egen industri. Den alltmer utbredda subventionspolitiken är ett av inslagen i den bilden.

Alla har anledning att med oro se på en fortsatt utveckling mot mer protektionism under 1980-talet. Men det är de små industrinationerna – och till dem hör ju Sverige – som har den största anledningen till bekymmer. För oss är ett fritt varuutbyte mellan länderna ett livsvillkor. Våra möjligheter i Sverige att sysselsätta den arbetsföra befolkningen, hålla en hög materiell levnadsstandard och utveckla den sociala välfärden är helt beroende av att vi även i fortsättningen kan ha ett högt utvecklat näringsliv, byggt på avancerad teknik och med specialiserade produkter som till stor del avsätts på de internationella marknaderna. Därför måste vi ständigt vara vaksamma på framtidsperspektiven.

De protektionistiska tendenserna i västvärlden har sin grund i försämrade konkurrensförhållanden för västeuropeisk och amerikansk industri. Dels har energisituationen förändrats efter oljekrisen 1973–1974. De rika industriländerna har inte längre obegränsad tillgång till billig energi. Dels är ett antal u-länder på väg att industrialiseras, och de börjar nu konkurrera med billiga men ändå kvalitativt hyggliga produkter. Först dök lågprisimporten upp på textilområdet, sedan kom stålet och fartygen. Härnäst gäller det bilar och elektronik.

I båda dessa hänseenden måste västländernas industrier räkna med ökade svårigheter framöver. Enligt åtskilliga experter kan oljeproduktionen i världen komma att ha nått sitt maximum redan i mitten av 1980-talet. Följden kan bli både knapphet på olja och kraftigt höjda oljepriser. Antalet industrialiserade u-länder kommer att öka, och de kommer med all sannolikhet att vartefter gå in på allt fler varuområden.

Förändringar i handelsmönstret måste de rika industriländerna acceptera, och flertalet – däribland vi själva – säger sig ju också vilja medverka i en industrialisering av u-länderna som kan ge människorna i den fattiga världen en större andel av våra samlade resurser. Men regeringen har fel när den betecknar den hårdnande konkurrensen från länder såsom Sydkorea, Filippinerna och Brasilien som ett tecken på att den nya ekonomiska världssordning som u-länder efterlyst nu håller på att förverkligas. Som Olof Palme nyss påpekade är detta en grovt missvisande analys.

Det finns inslag i den nya konkurrensen som varken de fattiga människorna i u-länderna eller vi har någon anledning att välkomna. Industrialiseringen sker i åtskilliga u-länder på det internationella kapitalets villkor. Den är inriktad på att tillgodose de rika ländernas behov. Man producerar för köpstarka marknader i väst. Man använder en teknologi som inte innebär något tillskott till u-ländernas utveckling. Och man utnyttjar systematiskt svältlöner och usla arbetsförhållanden som konkurrensmedel. Det är inte en politik för omfördelning av resurser från människorna i de rika länderna till

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

människorna i de fattiga länderna utan en ny form av kolonialism.

I sin mest utrerade form går det internationella kapitalets exploatering av fattiga människor i u-länderna till på det sättet att s. k. frizoner etableras. där de multinationella företagen erbjuds skattefrihet, tullfrihet, frihet från sociala förpliktelser, frihet från fackföreningar osv. Det började för ett tiotal år sedan med Taiwan, och sedan dess har ett 50-tal konservativa u-länder följt exemplet.

Frizoner är sannerligen inte något förebud om en ny och rättvisare världsordning. Däremot är de uttryck för att råvaruexploateringen av de fattiga länderna är på väg att ersättas av en hänsynslös industriell exploatering till förmån för västerländska kapitalintressen. De multinationella företagens missbruk av världshandelns regler och deras sätt att utnyttja u-länderna för sina egna syften är ett hot både mot u-ländernas utvecklingsansträngningar och mot strävandena till fortsatt frigörelse av handeln. Tyvärr saknas i dag de nödvändiga instrumenten för en effektiv internationell kontroll av det privata kapitalet och de multinationella företagens verksamhet. På det området finns ett starkt behov av nya initiativ i OECD och i andra internationella organisationer. Sverige borde här kunna göra en insats i samverkan med övriga nordiska länder.

Herr talman! Frågan om Sverige skall kunna förbli ett framgångsrikt industriland med bevarad frihandelstradition är oupplösligt förbunden med slagkraften i vår ekonomi.

De ändrade konkurrensförutsättningarna har redan kraftigt försvagat den svenska ekonomin. Vi har emellertid unika möjligheter att återvinna vår styrka och klara 1980-talets påfrestningar, om vi förstår att utnyttja våra resurser, om vi satsar på teknik och forskning och om vi slår vakt om utvecklingsbara företag och branscher.

Vårt extremt höga beroende av importerad olja är i dag både en ekonomisk belastning och ett hot mot den framtida energiförsörjningen. Vi har emellertid mer än 80 % av Europas kända urantillgångar, och vi förfogar över en inhemsk kärnkraftsteknologi som är i toppklass. I avbidan på att alternativa, förnyelsebara energikällor hinner utvecklas kan kärnkraften lösa en stor del av våra energiproblem samtidigt som den kan bidra till en kraftig förbättring av bytesbalansen. Få industriländer har ett lika gynnsamt utgångsläge.

De på sikt besvärligaste problemen i svensk ekonomi är bristen på balans i utrikesaffärerna, det minskade sparandet och industrins svaga investeringsvilja. Sparandet i landet har på kort tid sjunkit från 25 till 15 % av vår samlade produktion och industriinvesteringarna rasar med 15 % om året. Vi konsumerar för betydligt mer än vi producerar, och t. v. håller vi nödortfikt standarden uppe genom att låna pengar i schweiziska, tyska och amerikanska banker.

Bristen på kapital i näringslivet är så mycket allvarligare som svensk industri i ovanligt hög grad bygger på avancerad teknik med en stor kapitalinsats bakom varje anställd.

Men även när det gäller att lösa problemen med sparandet och kapitalbild-

ningen i näringslivet har vi i Sverige ett gott utgångsläge. Vi har ansvarskännande arbetare och tjänstemän som förstår situationens allvar och som är beredda att ställa upp för industrisamhället. LO och TCO är inställda på att under kommande år begränsa löneanspråken, så att näringslivet kan få det kapital det behöver för att förbättra produktionsapparaten och utveckla ny teknik. I gengäld vill de att löntagarna skall få vara med och bestämma över företagens investeringar och få del i framtida vinster. Därför vill de ha sparandet organiserat i kollektiva former. Därför kräver de löntagarfonder.

Min slutsats, herr talman, av dessa enkla synpunkter blir att det finns två huvuduppgifter för en regering som vill hålla frihandelns idé levande i Sverige. Båda är av avgörande betydelse för det svenska näringslivets konkurrenskraft.

För det första: Regeringen måste se till att vi klarar vår energiförsörjning till en rimlig kostnad samtidigt som oljeberoendet minskas.

För det andra: Regeringen måste ta vara på löntagarorganisationernas vilja att medverka till den kapitalbildning som måste till för de nödvändiga industriella satsningarna.

Förutsättningarna för att lösa dessa uppgifter på ett tillfredsställande sätt är sakligt sett goda. Det som gör att vi i dag ändå har anledning att se med viss oro på Sveriges framtid som frihandelsnation är att vi har en regering som på grund av sin egen splittring förefaller oförmögen att ta itu med frågorna på ett konstruktivt sätt.

I energifrågan är det statsministern och hans parti som blockerar varje förnuftig lösning med sin orealistiska inställning till kärnkraften. I frågan om näringslivets kapitalförsörjning är det handelsministerns eget parti som utgör hindret. På grund av sin ovilja mot kollektiva lösningar och sin blinda tro på de ohämmade marknadskrafternas välsignelser avvisar moderaterna löntagarorganisationernas erbjudande om medverkan och säger blankt nej till sparande i kollektiva former och till löntagarfonder.

Herr talman! Det är bra att handelsministern talar väl om frihandeln. Det är bra att han för frihandelns talan i GATT och OECD. Det är också bra att han vill förbättra de svenska företagens exportkreditmöjligheter och på annat sätt stödja deras exportansträngningar.

Men om handelsministern verkligen vill göra en insats för det svenska näringslivets konkurrenskraft och för frihandeln, då finns det andra uppgifter för honom som är ännu viktigare. Då bör han försöka få statsministern att nyktra till i energifrågan. Då bör han och hans partivänner ompröva sin inställning till kapitalbildningen i näringslivet och överge sina illusioner om att industrins problem kan klaras enbart genom privat sparande och höjda företagsvinster.

Om han går bet på detta, då är det stor risk att skräckskildringen i Svenska Dagbladet av svenskt näringsliv och svensk ekonomi under borgerligt styre kommer att överträffas av verkligheten. Då riskerar Staffan Burenstam Linder att bli handelsministern i den regering som slog in den första spiken i den svenska frihandelspolitikens likkista.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! 1965 avrättades – lågt räknat – en halv miljon människor i Indonesien. Lika många togs till fånga och spärrades in i koncentrationsläger. Trots denna masslakt och klappjakt på män, kvinnor och barn teg den dåvarande socialdemokratiska regeringen, liksom de borgerliga, still.

I dag finns fortfarande omkring 100 000 politiska fångar inspärrade där utan dom och under omänskliga förhållanden. Utrikesminister Karin Söder och den borgerliga regeringen tiger också still om dessa ohyggliga förhållanden, trots det myckna talet om att slå vakt om de mänskliga fri- och rättigheterna. Det är just i kampen för dessa rättigheter som hundratusentals indonesier fått sätta livet till.

Vad har fru Söder och den borgerliga regeringen att säga till generalerna som har makten i Indonesien och som har ansvaret för ohyggligheterna? Vad har fru Söder och den borgerliga regeringen att säga till de inspärrade kvinnornas, männens och barnens förtrivlan och ångest?

Jag tar upp förhållandena i Indonesien för att sätta tummen på en öm punkt i den officiella svenska utrikespolitiken. Indonesien utgör exempel på de länder i den s. k. tredje världen där svensk storfinsans bygger ut sina relationer och på så vis direkt understödjer brutala militärdiktaturer. Andra exempel i den delen av världen är Sydkorea och Taiwan. I samtliga dessa länder håvar svenska kapitalister in stora förtjänster genom att utnyttja underbetald arbetskraft. Diktaturregimernas mäktiga polis- och militärapparat ser till att garantera den svenska storfinsans lugn och ro, med sitt brutala underku- vande av all politisk opposition.

Låt mig gå vidare och nämna Iran. I detta land härskar terror, tortyr och förtryck. Till shahens – härskaren av Iran – förfogande finns en mäktig hemlig polis, SAVAK. Denna organisation och dess aktivitet har vi fått informationer om de senaste månaderna. Den har brutalt slagit till mot människor som krävt rätten till människovärde, rätten att yttra sig mot omänskliga förhållanden. Shahens svar på dessa människors självklara krav blev en massaker.

Vad har fru Söder eller Staffan Burenstam Linder sagt om detta? Ja, den som har lyssnat vet att de har tigit som muren. Varför tiger man om så uppenbara brott mot de mänskliga fri- och rättigheterna? Svaret kan bara bli ett: även här har svensk storfinsans etablerat goda ekonomiska förbindelser. Dessa goda förbindelser har Staffan Burenstam Linder aktivt medverkat till genom sitt besök hos shahen i Iran.

Mitt tredje exempel är en kontinent där imperialismen har åsamkat miljontals människor ett lidande som är nära nog obeskrivligt. Det är också en kontinent där svensk kapitalism är mycket väl förankrad. I ett flertal av länderna i Latinamerika har, samtidigt som fattigdomen fördjupats, skett en kraftig ekonomisk tillväxt. Men denna tillväxt har alltså inte på något sätt kommit befolkningsmajoriteten i dessa länder till godo.

Latinamerika är en av de kontinenter dit svensk storfinsans har merparten av sina utlandsinvesteringar förlagd. Den är direkt medansvarig för det enorma elände som miljoner och åter miljoner människor i dag befinner sig i

på denna kontinent.

Sao Paulo i Brasilien är Sveriges fjärde industriområde. Hur är då situationen för Brasiliens befolkningsmajoritet?

Enligt en vitbok som biskopsämbetet i Sao Paulo gav ut förra året har inkomstskillnaderna stadigt ökat under det senaste decenniet. Så t. ex. erfordrades det 1964 84 arbetstimmar för en familjeförsörjare med minimiinkomst att tjäna ihop till familjens månatliga levebröd. 1968 gick det åt 97 timmar. Och åren 1968–1974, under de s. k. rekordårens snabba tillväxt, krävdes 155 timmar för att upprätthålla familjens näringsstandard.

Ett av resultaten av detta har blivit att spädbarnsdödligheten har ökat under perioden från 60 promille 1964 till 100 promille 1970, och den lär enligt inofficiella uppgifter i dag vara så hög som 129 promille. Det finns också uppgifter på att föräldrar med många barn för att undvika att barnen dör av svält tvingas skicka ut sina smålickor i åldern 12–13 år som prostituerade. Jag skulle kunna fortsätta att räkna upp exempel efter exempel på hur förhållandena i Chile, Argentina, Nicaragua, Bolivia osv. är ännu brutalare.

Till detta säger Staffan Burenstam Linder och andra borgerliga företrädare: Vi måste öka våra investeringar i dessa länder, vi måste underlätta för våra svenska kapitalister att lyckliggöra generalerna i Brasilien och Chile för att på så vis kunna lyckliggöra sig själva. Representanter för det 70-tal svenska storföretag som finns i Brasilien i dag – Electrolux, SKF, Volvo, Sandvik, L M Ericsson osv. – uttrycker sig så här om den organiserade människoutrotningen i Brasilien: En skev inkomstfördelning är ett nödvändigt ont under den första fasen av en snabb industrialisering.” Vi minns AGA:s agerande i Chile till försvar för fascisternas krossande av demokratin. Vi minns SAS gratulationsannons till juntan på ettårsdagen av kuppen och vi minns också de svenska direktörernas glädjestrålande uttalanden i Veckans Affärer den 19 augusti, 1976 efter militärkuppen i Argentina.

Jag påstår inte att svenska företagsledare personligen är för militärdiktaturer. Men så snart det kapitalistiska systemet på något sätt hotas griper de in och stöder alla åtgärder som försvarar detta system. Visst beklagar de blodsutgjutelserna i Argentina och Chile, visst beklagar de den höga barnadödligheten och svälten i Brasilien – men, som sagt, det är ju det pris man måste betala! Mordet på tusentals arbetare, upphävandet av alla elementära rättigheter och svält är det pris de svenska imperialisterna – liksom imperialister av andra nationaliteter – låter de latinamerikanska arbetarna betala för att skydda sina egna intressen. Men de svenska företagen visar sig i all sin imperialistiska nakenhet. Också i s. k. lugna situationer kan vi se det. Framför allt gäller det deras förhållande till arbetarna och deras organisationer.

Vad säger och gör nu den borgerliga regeringen? Vi vet att Sverige har sökt och fått medlemskap i IDB, den interamerikanska utvecklingsbanken. Det är ett organ som världsimperialismen använder för att effektivare kunna kontrollera och utsuga Latinamerika. Den borgerliga regeringen förbereder ännu mer generösa bidrag för svensk kapitalisms verksamhet i den s. k. tredje världen genom den omtalade industribiståndsutredningen som snart läggs på

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

riksdagens bord. Brasilien och militärdiktaturen där förskönar man genom att skicka dit kungen och drottningen.

Herr talman! För att få en konsekvent politik till gagn för länderna i tredje världen krävs en total samhällelig kontroll över utrikeshandeln, kapitalöverföringar osv. Detta i sin tur kräver att Sverige bryter sig ur de ramar som den kapitalistiska världsekonomin har angivit. Trots detta anser vi inom vpk att det finns en viss rörelsefrihet för Sverige inom systemets ramar. Sverige bör lämna de imperialistiska organen Världsbanken, IDB och oljeklubben, som direkt är riktade mot u-länderna. Vi anser vidare att kraven på solidaritet med de fattiga länderna och vår uppslutning bakom u-ländernas krav på en ny ekonomisk världsordning gör det nödvändigt att regeringen genom lagstiftning också fastställer vissa riktlinjer för svenska företags direktinvesteringar utomlands.

Vpk har framför allt tre krav för privata svenska u-landsinvesteringar:

1. Investeringar bör ske enbart i progressiva u-länder som begär detta.
2. De fackliga organisationerna i Sverige skall höras och även ha vetorätt – detta för att företagen inte skall kunna använda kapitalexport som medel mot de arbetande i Sverige.
3. Företaget skall visa att dess investeringar icke är till men för det mottagande landet och snedvrider dess ekonomiska struktur.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Vi har haft som mål att uppnå balans i den svenska utrikeshandeln fram till år 1980. Det har varit det stora huvudmålet. Men i dag framstår det som alldeles klart att vi inte kan nå det målet, utan vi får i stället inrikta oss på att nå en total balans i vår utrikeshandel omkring 1985. Det innebär att allt större krav måste ställas på den svenska varuexporten i framtiden. Vi får självfallet räkna med att utlandsturismen och biståndet ökar, och kostnaden för den i dag stora oljenotan kan förväntas stiga starkt.

I detta perspektiv har den svenska industrin och dess exportansträngningar en nyckelroll. Vi som arbetar i riksdagens näringsutskott är väl medvetna om de problem som svensk industri har att möta på världsmarknaden.

Efter att ha lyssnat till herr Måbrinks anförande har jag litet svårt att förstå hur han anser att vi skall kunna uppnå full balans i vår utrikeshandel. Om vi enbart skall handla med länder som har samma demokratiska system som vi har i Sverige, finns det endast 16 eller 17 länder som vi kan göra affärer med. Det är tyvärr bara att konstatera att svensk industri, svensk välfärd och den höga levnadsstandard vi har inte skulle klara en sådan åtstramning av den svenska exporten.

Herr talman! Jag skall i huvudsak beröra frågor som sammanhänger med den mindre och medelstora industrins exportproblem. Jag skall därvid ta upp några frågor, som berördes i proposition 1977/78:40 om de mindre och medelstora företagen, som regeringen lade fram förra året. Regeringen föreslog i denna proposition på ett berömvärt sätt en serie åtgärder för att främja denna företagsgrupp. Huvuddelen av propositionen ägnades helt

naturligt åt företagarföreningarnas omvandling till regionala utvecklingsfonder. Jag har tidigare tacksamt noterat de kraftiga resursförstärkningar som genom det ekonomiska tillskottet möjliggörs inom alla regionala utvecklingsfonder.

Huvuddelen av propositionens textmassa och föreslagna belopp föll på industridepartementet och på åtgärder så att säga på hemmaplan. Relativt litet utrymme ägnades åt företagens marknadsföring, framför allt på den internationella marknaden. Handelsdepartementet svarar för 4 miljoner av de totalt 600 i propositionen. Detta speglar mycket väl det något gammalmodiga tänkande som fortfarande är rådande, nämligen att produktionen och utvecklingen av produktionsapparaten är det väsentligaste för företagen.

Hur sedan produkterna marknadsförs fäster marelativt sett litet avseende vid. Men det skall också konstateras att det tillskott, som handelsdepartementet föreslagit till åtgärder för de mindre företagen, har helt andra proportioner än tidigare. Självklart är jag glad för detta tillskott.

Exportrådet hade tidigare lagt fram ett väl genomarbetat och genomtänkt förslag om en rad aktiviteter för uppsökande, undersökande och genomförande arbete för de mindre företagen, som totalt skulle kosta ca 7 milj. kr. Efter prutning blev siffran 4 miljoner, och frågan inställer sig omedelbart: Varför behöver vi pruta på ett sådant belopp, handelsministern? Finns det inte alla skäl att satsa hårdare på företagens marknadsföring utanför Sverige, när vi befinner oss i en så besvärande lågkonjunktur? Det finns också psykologiska skäl för att man ytterligare skall stimulera företagen att gå ut på den internationella marknaden i dag. Det är lättare att få förståelse för exportens problem och möjligheter i en svår konjunktur än i en konjunktur då hemmamarknaden tar hand om det mesta som produceras.

Då Sveriges exportråd bildades 1972 fastslogs i propositionen att "de mindre företagens problem skulle speciellt uppmärksammas men detta skulle inte återspeglas i den organisatoriska uppbyggnaden". Detta var troligen ett riktigt beslut. Det gällde att få en organisation, som skulle hjälpa alla typer av företag med alla slag av exportproblem.

Effekten har emellertid blivit den av mig i en motion befarade, att många mindre företag skulle få en dålig kontakt med Exportrådet. Med andra ord, man skulle inte känna samma identifikation inom den nya organisationen som i den gamla. En lösning på detta problem vore kanske att ha en speciell funktion eller mottagargrupp just för mindre företag på exportområdet. Men jag kan väl förstå Exportrådets svårigheter att möta sådana krav, då man redan nu kan konstatera att dess kostnader för servicen till de mindre företagen är större än vad statsbidrag och abonnemangsavgifter ger.

Riksdagen beviljar drygt 21 milj. kr. till exportfrämjande åtgärder för innevarande verksamhetsår. Dessa projektmedel används i en lång rad olika aktiviteter, såväl branschriktade som länderinriktade. Förutsättningen för att dessa medel skall kunna användas är att flera företag tillsammans deltar i aktiviteter, och det är inte möjligt för enskilda företag att för sina marknadsföringsaktiviteter utnyttja projektmedel. Detta har av de svenska företagen uppfattats som en orättvisa och en diskriminering i jämförelse med andra

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

länders företag.

Svenska företag, som både tillverkar och säljer andra företags produkter, noterar att när man själv skall gå ut på marknaden kan man inte få något som helst bidrag för att ta fram nödvändiga trycksaker på utländska språk, delta på utländska mässor vid sidan av allmän information, eller göra andra marknadsinvesteringar. Svenska företag däremot, som samarbetar med finska kolleger, anför att när de skall göra en trycksak på svenska för den svenska marknaden, så är det möjligt att få 50 % bidrag till detta. Skall de ställa ut på en mässa, t. ex. i Moskva, så kan de få monterkostnaden betald, resa och uppehälle för en person och frakten i ena riktningen för utställningsgodset. Det svenska företaget får ingenting, utan får stå för hela kostnaden själv. Detta uppfattas som ett ojämnt konkurrensläge och svenska företag, som har framfört den här kritiken, har menat att svenska företag bör få chansen att konkurrera på lika villkor med sina utländska kolleger eller konkurrenter.

Vidareutbildningen i internationell marknadsföring uppmärksammades för några år sedan, och som en följd av en utredning beslöt riksdagen att en delegation för vidareutbildning i internationell marknadsföring skulle tillsättas inom Exportrådets ram. Delegationen har börjat sitt arbete. Den har delat ut stimulansbidrag till ett antal nya kurser och även givit bidrag för att föra ut kurserna till platser och regioner utanför storstadsområdena, alltså där de mindre företagen har sin praktiska verksamhet.

Delegationens arbete har pågått drygt ett år, och redan nu kan skönjas vissa positiva tecken. Det är dock inte möjligt att ge bidrag till de deltagande företagen för att täcka de relativt dryga kurskostnaderna, och mindre företag har därför vid flera tillfällen framfört kritik mot de höga kursavgifterna, var till också kommer kostnaden för att vara borta från arbetet plus uppehållet. Många företrädare för gruppen mindre företag har frågat varför inte vidareutbildningen skall jämföras med annan vuxenutbildning och kunna förmedlas till mer acceptabla belopp.

Eftersom de mindre företagen är sämre lottade beträffande utbildad personal, vore det nationalekonomiskt försvarbart att göra betydande insatser för utbildning av personal, som skall syssla med marknadsföring i de mindre företagen. Att uppmuntra företagen att exportera mera eller att gå med i olika projekt och säljarbeten blir något av ett slag i luften om inte företagen har personal som är utbildad för att ta hand om affärerna och det löpande arbetet. Det egentliga exportfrämjande arbetet bör alltså börja med utbildningen av mindre företag i internationell marknadsföring. En översyn av kursavgifter och tillgänglig kapacitet skulle ge ett bättre underlag för ett fortsatt arbete.

Herr talman! Jag har några minuter på mig. Därför skall jag ge ett par exempel på vad det kostar för ett mindre företag att delta i en kurs på Exportskolan. Kursavgiften för en vecka i Stockholm är 3 125 kr. plus 280 kr. för lunch och kaffe. Härtill kommer kostnaden för att vara borta en vecka från arbetet plus kostnaden för hotellrum. Om chefen och hans närmaste man vill åka på denna kurs, innebär det en kostnad på mellan 10 000 och 15 000 kr. Därför kan man med all rätt ställa frågan: Varför är inte denna undervisning kostnadsfri åtminstone vad beträffar kursavgifterna?

En annan fråga, som jag tidigare har tagit upp, gäller möjligheten för ett företag att få ekonomiskt stöd för att ställa ut på internationella mässor. Det är många år sedan jag först tog upp denna fråga i riksdagen. Det var på handelsminister Langes tid. Utländska företag får ett stöd genom att de kan köpa ett paket. Statsmakterna borde kunna subventionera åtminstone under första året. Beträffande kursavgifterna och ett system med någon form av paketlösning för mindre företag vill jag därför fråga handelsministern: Finns det inte all anledning, när vi nu och framgent måste vara intresserade av att sälja mer och mer av svenska produkter, att ta ett sådant initiativ för att stimulera till en bättre svensk marknadsföring och förbättra möjligheterna för svenska mindre företag att komma ut på internationella mässor?

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Carl Lidbom började sitt inlägg med en recension av attacker som en del länder har gjort mot den politik som förts i Sverige i syfte att underlätta strukturomvandlingen i vissa branscher. Vad gäller de norska synpunkterna är det på det viset att i den proposition som regeringen förelade riksdagen fanns det icke något förslag som gick ut på att utländska beställare skulle kunna använda sig av det föreslagna varvsstödet. Det skedde emellertid en ändring när propositionen behandlades i riksdagen, och den ändringen har sedermera föranlett protester från norsk sida, som herr Lidbom påminner om. Regeringen har därför vidtagit åtgärder för att se till att den kritik som norrmännen riktade mot oss fortsättningsvis icke skall behöva framföras.

Det är dock allvarligt, herr talman, när Carl Lidbom på ett litet glidande vis närmast försökte – om jag förstod honom rätt – ge näring åt funderingar om att det skulle finnas något skäl för de attacker som gjorts från andra länder, t. ex. Danmark, mot de insatser som vi har gjort i Sverige. Det är utomordentligt allvarligt om Carl Lidbom i den svenska riksdagen i sin lust att kritisera regeringen försöker frammana en känsla av att anklagelserna mot oss skulle vara berättigade. De är verkligen inte alls berättigade.

Påståendet från dansk sida att vi skulle ha givit subventioner till spånskiveproduktion i Sverige är felaktigt, vilket Carl Lidbom bör veta. Jag vill verkligen understryka detta, så att inte Carl Lidboms inlägg startar en förnyad debatt i internationella sammanhang på denna punkt.

Som jag sade i den handelspolitiska deklARATIONEN har det förekommit en omfattande internationell debatt som har gått ut på att stater bör engagera sig för att hjälpa till med strukturomvandling så att inte de påfrestningar som därvid uppstår skall behöva leda till att det skapas ett protektionistiskt tryck. Sverige har här alltså givit, som vi ser det, ett konstruktivt bidrag. Vi kan, vilket Carl Lidbom senare i sitt inlägg var glad över och gav regeringen erkännande för, i andra avseenden undvika en serie gränshinder av olika slag. När regeringen har utformat sina åtgärder för att underlätta strukturomvandlingen så har det varit inom ramen för internationella förpliktelser att åtgärderna inte skall innebära en ny form av protektionism med väl så dåliga verkningar som rena gränshinder.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Jag uppskattar att Carl Lidbom flera gånger i sitt inlägg gav stöd åt de grundläggande strävandena att slå vakt om frihandeln, vilket är ett starkt intresse för ett land som Sverige, och respekten för internationella regler och ingångna avtal. Det är viktigt för ett land som Sverige, som ju dels med tanke på sysselsättningen är högeligen beroende av att vår export kan försiggå rimligt obehindrat, dels är ett mindre land som inte i likhet med stormakter och block kan tillgripa åtgärder utanför det regelsystem som finns. Jag uppskattar verkligen att Carl Lidbom underströk detta, för det har varit svårt – särskilt när jag varit ute på resor i landet – att kunna i pressen utläsa att man på socialdemokratiskt håll har ansträngt sig att förklara var landets verkliga intressen i det här avseendet ligger.

Sedan hade Carl Lidbom synpunkter på de nya länder som börjar att dyka upp med industriell slagkraft på världsmarknaderna. Jag tror ändå att man gör sig skyldig till en långtgående feltolkning, om man gör det så enkelt för sig att man ser detta bara som ett resultat av multinationella företags utsugning och kolonialisering och tror att man därmed verkligen analyserar vad som håller på att hända i världen. Det är faktiskt inte på det viset, vilket Carl Lidbom säkert egentligen vet. En del länder har med stora medvetna satsningar – i hög grad förlitande sig på egna resurser, arbetsamhet, entreprenöranda och regeringarnas bestämda politik – lyckats att bygga upp slagkraftiga industri-sektorer. Sverige har då att utforma sin politik på ett rimligt sätt i enlighet med de nya villkoren. Och någonting som då är viktigt att slå fast är att en konkurrent också är en ny kund. Det är inte bara så att alla andra länder älskar att få sälja allt vad de kan men inte köpa ett dugg. Nej, en ny konkurrent är som sagt också en ny kund. Men det gäller då att ha en egen förmåga till omställning, så att man kan begagna de nya marknader som här öppnar sig.

Sedan kan det vara så att det i en del av de nya länderna finns inslag i politiken, som man har anledning att anlägga synpunkter på. I den handelspolitiska deklARATIONEN gjorde jag också det. Jag konstaterade, att när dessa länder alltmer växer i slagkraft är det rimligt att de också tar på sig att följa en del av de GATT-regler som finns men som länderna tidigare de facto inte har ålagts att följa. En sådan utveckling är rimlig. Det borde ligga i dessa länders eget intresse att handla på det sättet för att undvika protektionistiskt mottryck.

Sedan talade Carl Lidbom om frizoner. Han ville säga att en serie konservativa industriländer där har satt i gång något mycket kritiserbart. Jag vill då påminna om att det i Manilla hölls en konferens i februari månad, vilken var anordnad av FN-organet UNIDO, där man diskuterade denna typ av industriella frizoner. Man bildade då också ett råd som skulle följa utvecklingen. Medlemmar i det rådet skulle vara Colombia, Indien, Irland, Liberia, Mauritius, Mexiko, Sri Lanka och Sudan och några till. Såvitt jag begriper är det svårt att hänföra alla de länderna till en särskild, ideologisk grupp. Och bland de grundande medlemmarna i detta organ finns länder som utgör en mycket brokig skara.

Jag vill påminna om detta därför att jag tror att vi kommer alldeles snett,

om vi försöker göra det för lätt för oss och inte ser vad verkligheten innebär. Vad vi än vill göra för att skydda oss själva och kunna kritisera andra, så kommer vi nämligen aldrig ifrån att hälften av de svenska industriarbetarna i dag för sin utkomst och sysselsättning är beroende av att den svenska exporten fungerar. Och även om vi väljer att kritisera en hel del länder som vi – eller herr Lidbom – inte tycker om, så innebär det inte nödvändigtvis att alla andra länder fortsätter att köpa de varor som vi tillverkar i vår exportsektor. Det är den medvetenheten man bör ha för att inte här hamna alldeles snett i uppfattningarna.

Vad sedan gäller synpunkterna på kapitalbildningsproblemet så är det en debatt som vi kanske kan föra i annat sammanhang. Från exportsynpunkt bör det dock understrykas, att om vi under de senaste åren utöver allt annat också hade haft de socialdemokratiska förslagen om att bygga upp stora kollektiva fonder, finansierade med årliga avsättningar från en treprocentig löneskatt, så tror jag inte att det skulle ha bidragit till att stärka vår konkurrenskraft internationellt. Och det är ju faktiskt det som förslagen bl. a. går ut på, alltså att varje år 3 % av löntagarnas inkomster skall avsättas till någon sorts central fond, som LO och löntagarorganisationerna skall styra över. Om vi hade haft det arrangemanget ovanpå allting annat som socialdemokraterna har velat införa i form av höjda löneskatter – samtidigt som de har varit motståndare till växelkursändringarna – så hade kostnadsläget i Sverige i dag varit kanske 25 % högre än det nu är. Och var och en kan ju fundera över var vi då skulle ha befunnit oss när det gäller konkurrenskraft och sysselsättning samt möjligheterna att göra oss gällande internationellt.

Slutligen vill jag säga till Sven Andersson i Örebro att regeringen f. n. vidtar en lång rad exportbefrämjande åtgärder, och jag lyssnade med intresse på de förslag och synpunkter som Sven Andersson där framförde. Men på de avgifter som vi har i dag kan man väl – förutom de rent statsfinansiella motiven – lägga den synpunkten att resurserna skall utnyttjas på bästa möjliga sätt. När man tar i anspråk t. ex. handelsekreterarkontor är det bra om det blir så realistiskt som möjligt.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till Sven Andersson i Örebro.

Om vi bara skulle handla med dem som vi gillar, skulle det inte bli mycket handel kvar, sade Sven Andersson. Detta är ett demagogiskt talesätt som inte bara Sven Andersson utan också andra borgerliga politiker brukar använda sig av. Men det är inte detta som det rör sig om. Visst är vi tvungna att byta produkter med dem som vi ogillar, trots att man givetvis måste säga nej till vissa länder. Rhodesia är ett exempel på ett sådant land och det skulle kunna nämnas fler. Detta är en sak. Någonting helt annat, och det är det som jag talar om, är att ställa upp bakom en institution, i detta fall IDB, eller att genom svenska företags investeringar stödja en ekonomisk och politisk struktur som förtrycker majoriteten av ett folk. Detta gäller t. ex. ett flertal länder i Latinamerika. Det är ju en helt annan sak, och det vet Sven Andersson mycket väl, men han försöker med den här demagogin.

Sedan talade Staffan Burenstam Linder om frihandel, och det lät ju mycket bra. Men bra för vem, frihandel för vem? Är det för befolkningsmajoriteterna i de latinamerikanska länderna eller för den lilla privilegierade klicken i dessa länder och för svensk storfinans och dess intressen? Det måste ju vara det sistnämnda som Staffan Burenstam Linder åsyftar när han talar om frihandel, för det kan inte gälla befolkningsmajoriteterna i de förtryckta underutvecklade länderna eller ens arbetarklassen i det här landet.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det här börjar bli bedrövligt tamt. Jag trodde att det skulle bli litet luft i luckan när Staffan Burenstam Linder kom upp i talarstolen. Han brukar inte svika på den punkten, men jag har kanske själv bidragit genom att vara för fridfull.

Jag tar först upp problemet med utländska klagomål över protektionism från svensk sida. Inte på minsta sätt vill jag ge stöd åt de utländska anklagelserna. Tvärtom sade jag att det måste vara bekymmersamt att bli handelsminister i en tid då man har trycket från protektionismen på sig och tvingas att subventionera företag och göra anpassningar, så att man inte bryter mot några internationella regler. Det var en liten stilla fundering i marginalen, och saken är väl avfärdad med detta.

När det gäller de nya industriländerna bejaktar vi naturligtvis att de skall ha tillträde till våra marknader i väst. Vad vi har tillåtit oss att påpeka är att det är ett misstag att tro att det är den nya ekonomiska världsordningen som bryter in, när Sydkorea, Brasilien och Filippinerna säljer sina produkter på våra marknader. Ofta ligger det en utveckling bakom som inte särskilt mycket överensstämmer med den sydkoreanska, brasilianska eller filippinska befolkningens intressen. Multinationella företag kommer till dessa länder med en teknologi som inte kräver många anställda och med datorstyrda processer, som gör att man kan avstå från yrkeskunnande m. m. Därvid kan fördelarna av slavarbetarlöner, eller näst intill sådana, utnyttjas för att nå fördelaktiga konkurrenspositioner.

Heja denna utveckling visar ju en sak, nämligen behovet av att få det internationella kapitalet och de multinationella företagens verksamhet under bättre kontroll. Det var också den slutsats jag drog i den delen av mitt anförande. Jag tror att det så småningom finns plats för nya initiativ. OECD skall nästa år se över uppförandekoden för multinationella företag, och då bör vi fullfölja de krav som inte bifölls förra gången. Vissa andra initiativ kan också vara på sin plats.

Sedan är väl detta med frizoner inte särskilt aptitligt. Om vissa länder för att locka till sig företag alltför mycket missbrukar världshandelssystemets möjligheter genom att befria företagen från skatt, sociala förpliktelser och annat, rubbar det förutsättningarna för frihandeln, och därmed undermineras denna på sikt.

Till sist kan herr Burenstam Linder ha rätt i att detta inte är det bästa tillfället – lampan lyser nu för min sista halvminut i talarstolen – för att diskutera löntagarfonder. Men herr Burenstam Linder sade ändå några ord

om dem, och det lilla han sade var missvisande.

Det är inte fråga om att bygga upp utvecklingsfonder genom att plocka av företagen pengar, så att deras kostnadsläge ytterligare förvärras, utan vad det gäller är att löntagarna är beredda att begränsa sina löneanspråk för att det skall bli utrymme för de industriinvesteringar som är nödvändiga. Det är inte heller enligt det förslag vi framlagt fråga om att omedelbart ta ut 3 % av lönerna, utan man skulle starta mjukt med 0,75 % och sedan öka uttaget med 0,75 % per år tills mån det fjärde året uppnår 3 %. Men det är, som sagt, framför allt inte fråga om nya belastningar på företagen utan om att ta fasta på löntagarnas villighet att medverka till att lösa ett bekymmersamt problem för näringslivet.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern säger att vi gör betydande satsningar för de mindre företagen i form av marknadsföringsaktiviteter och uppläggnings av olika kurser. Min fråga gällde emellertid om han vill medverka till att det blir rimligare kursavgifter. Jag sade tidigare att jag hyste vissa farhågor när man 1972 införde medlemsavgifter. Förut hade ju mindre företag i stor utsträckning fri service genom det tidigare organet. Men handelsministern menar att kurserna, om man hade lägre kursavgifter, inte skulle få så stor effekt. En konsekvens av det resonemanget skulle t. ex. vara att inte heller de som läser på universitet och andra skolor, utan att erlægga kursavgifter, är särskilt energiska.

Vad jag befarade, och de brev som ambassadör Agda Rössel har fått bekräftat väl detta, är att alltför höga avgifter för de små företagen leder till en tröskeleffekt. Det är med tanke därpå som den gruppen skulle se positivt på en rimligare kursavgift. Det är helt orimligt att en kursvecka för två man skall kosta 10 000–15 000 kr. för ett litet företag.

Jag vill också vad gäller paketlösningar för deltagande på mässor peka på att de finska företagen har möjlighet att få betydande stöd till sådant deltagande. Samma system tillämpas även i andra länder. Jag har tidigare från denna talarstol gått igenom den uppläggnings som förekommer i olika länder i detta avseende, innebärande att det statliga organet ger ett betydande stöd till initialkostnaden för första framträdandet på en mäsas.

Herr Måbrink talade om demagogi. Jag vill påstå att han då menade att svenska företag inte skall sälja till vissa länder. Herr Måbrink kanske i huvudsak tänkte på de företag som är etablerade i vissa länder med ett styrelseskick som vi inte helt accepterar. Men vi möter ofta det problemet att svenska företag för att kunna sälja måste etablera sig i sådana länder. Jag är självfallet ingen vän av den typ av regimer som där finns, men jag vill peka på att en förutsättning för handel med många av de länderna är att företaget i fråga – jag kan t. ex. nämna SKF – etablerar sig i landet. Annars får det inte sälja några varor där. Det problemet kvarstår än i dag.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Till herr Andersson i Örebro vill jag säga att han och jag antagligen ser på denna fråga med ganska likartade ögon. Det är väl rimligt att konstatera att regeringen under den senare tiden har gjort ett antal betydelsefulla satsningar för att hjälpa de mindre och medelstora företagen att komma ut på världsmarknaden och på det viset kunna ta till vara en potential som kanske har slumrat och måste väckas till liv. I de satsningarna ingår t. ex. "exportchef att hyra", som jag tror är ett mycket fint system för att göra det möjligt för företag att utan att dra på sig stora fasta kostnader undersöka i vad mån de själva verkligen i de olika fallen har en sådan möjlighet.

Låt mig också säga att de avgifter som man betalar till Sveriges exportråd för de mindre företagen är mycket blygsamma.

Jag vill också peka på den exporterera-mera-kampanj som f. n. bedrivs och som sker på grundval av statliga anslag, där tanken just är att skapa större medvetenhet bland företagarna om möjligheterna att ta till vara utsikterna på exportmarknader. Ett stadium i exporterera-mera-kampanjen är att man på grundval av de intensiva kontakter som man har drar slutsatser. Jag vill gärna säga till Sven Andersson att i den mån det visar sig att slutsatser av det slag som han redan dragit bör dras också i övrigt, är regeringen inte främmande för att ta fasta på det.

Det är intressant att höra å ena sidan Carl Lidbom och å andra sidan Bertil Måbrink tala. Bertil Måbrink säger att frihandel låter fint, men för vem? Jo, fortsätter han, det är för de rika länderna som suger ut de fattiga, och möjligen för storfinansen. Det är inte för folken ute i u-länderna.

Till att börja med kan man konstatera att i alla internationella sammanhang u-länder outhärligen kräver tillträde till världsmarknaden, förbättrade möjligheter att exportera, att handelshinder tas bort. Det finns naturligtvis en hel del u-landsregimer där ledarna inte helt företräder folket i alla avseenden, men jag tror inte man kan säga att den samstämmiga opinion som i internationella sammanhang kommer till uttryck från u-länderna skulle så missrepresentera deras egen tolkning av vad som från deras egen synvinkel är rimligt. Bertil Måbrink kanske har något slags konspirationsfilosofi som går ut på att i mest vartenda u-land är det General Electric och L. M. Ericsson som har tagit makten.

Men ännu mer fascinerande är det ändå att höra Carl Lidbom säga att det här är så fruktansvärt för Sverige. Bertil Måbrink säger att det är rysligt för u-länderna och att det bara är till för att befrämja våra egna intressen. Carl Lidbom hävdar att utvecklingen är så ruskig för Sverige – men att den uppenbarligen är mycket bra för u-länder. Man kan undra hur detta över huvud taget kan gå ihop.

Det som Bertil Måbrink kallar för storfinans är väl i många branscher f. n. klämt av den konkurrens som har kommit från nya länder. Det finns en intressant motsägelse mellan vad herrarna försöker framföra, och den bör kunna påpekas.

När Carl Lidbom talar om slavarbetarlönerna i de nya industriländer som växer fram, tror jag inte det är riktigt lätt för honom att finna belägg för det –

om han någon gång skulle göra sig besvär med att försöka ta reda på hur verkligheten är. Jag tror att redan ett ytligt studium skulle ge vid handen att lönenivån i såg Sydkorea är klart högre än lönenivån i Indien och att lönenivån i Brasilien ligger klart över lönenivån i Sri Lanka eller Sudan.

Även om man kan knyta synpunkter till hur utvecklingsprocessen i många länder går till, leder den väl ändå på det ena eller andra sättet till att man så småningom får en löneutveckling och förbättrade levnadsvillkor för folket i mycket breda kretsar i de olika länderna – precis som vi faktiskt har fått i vårt eget land när vi under historiens gång har gått igenom motsvarande process.

Men alldeles oavsett hur det förhåller sig i detta avseende måste vi på nytt slå fast att vad vi än tycker om det ena eller det andra landet som nu håller på att utveckla slagkraftiga industrisektorer och vad vi än säger i riksdagen, så kommer detta ändå inte att vara avgörande för huruvida företagen i vårt eget näringsliv kommer att kunna hävda sig ute på de internationella marknaderna. Hur mycket vi än talar här, kommer det i alla fall inte att leda till att Alfa-Laval kommer att kunna ge sysselsättning och extrainkomster till Sverige, om det skulle vara på det viset att andra länder är mer slagkraftiga när det gäller att utöka den typen av produkter, såvida vi inte på svensk sida försöker behålla vårt försprång. Därför måste vi till sist erkänna att hälften av vår industrisysselsättning är beroende av våra exportmöjligheter och att ett oeftergivligt krav på oss är att vi hänger med i den pågående omställningsprocessen. Och när vi gör det bör vi också kunna ha ett stöd i tanken på att en ny konkurrent inte bara är en ny konkurrent utan också en ny eventuell kund. Möjligheterna till framgång finns sålunda där rent definitionsmässigt.

När det gäller dessa olika metoder att förbättra kapitalbildningen i Sverige säger Carl Lidbom att det här inte skall utgöra någon typ av pålagor på företagen, utan att det helt skulle drabba de enskilda löntagarna. Dessa skulle år efter år avstå 3 % av sina löner till Landsorganisationens och TCO:s kollektiva centrala institutioner, vilka sedan skulle dirigera ut pengarna på kapitalmarknaden. Mycket snart skulle dessa kollektiva fonder bli större än hela ATP; till ATP betalas in ungefär 10 % varje år, men mycket pengar går också ut därifrån i form av pensioner. Från de här centrala fonderna skulle det däremot inte förekomma några utbetalningar i annan mån än att de lånar ut pengar. Även om bara 3 % om året går in till fonderna, skulle de följaktligen mycket snart få ett totalt dominerande inflytande på hela den svenska kapitalmarknaden.

Jag har två synpunkter på detta resonemang. Den ena synpunkten är att jag inte tror att denna typ av centralisering nödvändigtvis är befrämjande för den industriella utvecklingen och slagkraften, och den andra synpunkten är att jag inte är helt övertygad om att man från de enskilda löntagarnas sida i löneförhandlingar och andra sammanhang skulle vilja avstå dessa 3 % år från år. Antagligen skulle man i stället göra som man gjorde åren 1973, 1974, 1975 och 1976 när olika löneskatter höjdes, nämligen vid förhandlingsbordet försöka att kompensera sig. Allt tidigare tal om att man i förhandlingarna skulle ta hänsyn till ökade löneskatter har ju inte förhindrat att det blivit

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

mycket kraftiga kostnadsstegringar, som de facto har varit så stora att regeringen i sina strävanden att få någon ordning på finanserna tvingats att inte bara justera växelkursen utan faktiskt även plocka bort 2 % på den allmänna arbetsgivaravgiften.

BERTIL MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Burenstam Linder sätter likhetstecken mellan storfinans och arbetarklass såväl i Sverige som i u-länderna. Det är verkligen att göra analysen enkel för sig!

Jag framhöll att det inte är befolkningsmajoriteten i u-länderna och inte heller arbetarklassen i det här landet som tjänar på att svenska multinationella bolag, uppbackade av den svenska regeringen, etablerar sig i exempelvis Latinamerika. Jag frågar: På vilket sätt har detta kommit den breda befolkningen till godo? Herr Burenstam Linder gör en jämförelse mellan Sri Lanka och Brasilien. Det är en helt meningslös jämförelse. Men positivt är att herr Burenstam Linder här sagt och bekräftat att det kapitalistiska systemet, det system som herr Burenstam Linder och hans borgerliga regering så hårt slår vakt om, kommer att fungera på det här sättet. Det kommer att resultera i vad som händer i Brasilien, det kommer att resultera i vad som händer i Chile. Det kapitalistiska systemets mekanism fungerar på det sättet. Jag tycker att det är välgörande att herr Burenstam Linder är så ärlig att han erkänner det.

Herr Sven Andersson i Örebro springer förbi hela problematiken. Jag har ställt frågan: Kan vi vara oberörda av vad som händer i Latinamerika – massmördandet, tortyren, förföljelsen av befolkningsmajoriteten? Kan vi vara oberörda av detta samtidigt som vi har svenska storföretag etablerade i dessa länder, vilket innebär att de direkt understödjer de regimer som bedriver denna politik? Hur skall vi kunna tas på allvar av dessa människor i Latinamerika när den borgerliga regeringen med patos talar om solidaritet med de fattiga och om behovet av en rättvisare ekonomisk världsordning? Hur skall folk i de här länderna kunna ta sådant på allvar? Hur kan man påstå att den verksamhet som de svenska företagen nu med alltmer ökade investeringar bedriver i dessa länder skulle ha någonting med rättvis ekonomisk världsordning att göra? Det är verkligen att helt ha missförstått vad den tredje världen menar med sina krav på en rättvisare ekonomisk världsordning, herr Burenstam Linder.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller som om jag skulle kunna hålla med Staffan Burenstam Linder på en punkt. Skall vi i längden kunna hävda oss som frihandelsnation och skall vi kunna klara sysselsättning, materiellt välstånd och social omvårdnad, så måste vi ha en industri som har sitt försprång kvar, eller återvinna det försprång som vi har förlorat. Det är ingen tväkan om detta. Det är ju detta som gör hela problematiken med sparandet och industriinvesteringarna så dramatisk och så betydelsefull för Sverige inför 1980-talet.

Det är fråga om stora kapitalbildningsbehov, och det är naturligtvis också fråga om att justera upp lönsamhetsnivån i företagen, därför att denna under de senaste åren onekligen har varit något låg. Sveriges löntagare är villiga att ställa upp på detta och säga: Får vi del i vinsterna genom löntagaraktier och får vi ett inflytande över investeringarna skall vi avstå löneutrymme och låta pengar kanaliseras till företagen. Det är väl en nationell tillgång att löntagarna i Sverige har denna attityd till problemen och viljan att hjälpa till. Låt inte era fobier driva er att bara blankt avvisa löntagarna när de kommer med detta erbjudande, och försök inte att skrämja Sveriges löntagare med diverse skräckbilder om tvångssparande och annat som skulle föreslås här i gigantisk klass!

Vi känner igen detta från ATP-stridens dagar. Jag och förmodligen också Staffan Burenstam Linder minns högerns affischer från den tiden. "De skall ta 25 öre av varje krona du tjänar", hette det då, och det verkar som om herr Burenstam Linder är på väg mot en liknande skildring nu. Löntagarna har inte denna trångsynta egoistiska inställning; de är villiga att avstå löneutrymme därför att de begriper att detta är nödvändigt för att klara företagen i morgon och under 1980-talet. Det är nödvändigt för att jobben skall kunna tryggas. Det är ett utbyte som räcker från deras synpunkt under förutsättning att de också får litet inflytande på investeringarna i framtiden.

Jag vill för ögonblicket avstå från att föra den här debatten vidare. Till sist bara några ord om Sydkorea, Brasilien och liknande stater. Jag tror att Staffan Burenstam Linder skall akta sig för att rusa för långt i tangentens riktning och utfärda för mycket garantier för de lysande förhållandena i dessa stater.

Vad jag påstod i all enkelhet var att det förekommer ett missbruk av världshandelssystemets regler och staters nationella frihet, om man så vill, när man inrättar frizoner, drar dit multinationella företag med deras datorer och teknologi, befriar företagen från skatter, arbetarskyddsregler, fackförningar och allt mellan himmel och jord. När man sedan slänger in dessa företags produkter på världsmarknaden utsätter man solidariteten också i den rika världen för stora påfrestningar. Det blir jobbigare för svenska arbetare exempelvis i tekoindustrin att acceptera frihandeln på sitt område, om de vet att de som tjänar på den icke ens är arbetarna i Sydkorea utan möjligen en del kompisar till regimen och en del kapitalister i landet.

Det finns ett samband mellan sättet att utnyttja frihandelsreglerna och den nödvändiga solidaritet som måste bära upp dem.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Det är bra att herr Lidbom intresserar sig för utrikeshandelsfrågorna den här gången, eftersom vi ju i debatten om handelspolitik och valutapolitik för jämnt ett år sedan inte hade tillfälle att resonera om hur man borde se på t. ex. importen av tekovaror och andra betydelsefulla handelspolitiska problem. Nu har herr Lidbom tagit upp många handelspolitiska frågor. Det är bra, och jag är tacksam över att han ansluter sig till de grundläggande krav som ändå finns på Sverige för att vårt land inte skall hamna alldeles snett.

Tendensen till vad som kan kallas missbruk av frihandelssystemet är vad jag åsyftat i den deklaration där jag talar om att det är rimligt att de nya länder som kommer fram på världsmarknaden gradvis åtar sig mera av de GATT-skyldigheter som de facto finns men som man inte har lagt på dessa länder medan de befunnit sig i en tidig fas av sin utveckling. Om man gör det blir det också lättare för oss industriländer och över huvud taget för världsekonomin att satsa mera på att staga upp utvecklingsansträngningarna hos de länder som fortfarande släpar mycket långt efter i utvecklingsprocessen.

Herr talman! Ett för tillfället sista ord om dessa stora kollektiva fonder.

En sak vi kan slå fast är att Sverige vuxit sig starkt såsom industriland och uppnått respektabla nivåer i förhållande till andra länder i fråga om standard och löner utan något sådant system som ni nu påstår är alldeles nödvändigt. Att det kommer att behövas ett sparande, en kapitalbildning, är vi överens om, för de resurser vi har uppnått hittills har vi kunnat uppnå på grund av ett omfattande sparande.

Ett oeftergivligt krav är dock att det finns en rimlig lönsamhet i näringslivet. Det är f. n. inte så mycket fråga om brist på sparande som fråga om brist på verkligt lockande investeringsprojekt. Även inom ramen för Statsföretag får man leta med ljus och lykta innan man hittar något investeringsobjekt som har rimlig lönsamhet. Även för en statsdriven del av svenskt näringsliv är alltså detta den enkla sanningen – det är viktigt att slå fast. Kan man bara få tillbaka lönsamhet i näringslivet kommer en stor del av de problem som vi nu diskuterar att kunna hanteras. Det är därför som det alternativ av socialdemokratisk politik som vi under det senaste året hört talas om är så oroande. Ni har varit emot de växelkursjusteringar som vi har gjort. Ni har velat införa den ena nya löneskatten efter den andra. Åtminstone från början var ni emot att vi lämnade ormsamarbetet. Hade vi följt er uppläggnings i dessa hänseenden hade kostnadsnivån i dag ute i näringslivet varit upp emot 25 % högre än den nu är. Jag undrar mycket hur det skulle ha sett ut i textilindustrin, i bilindustrin, i den mekaniska verkstadsindustrin om vi hade gått efter sådana linjer.

En kapitalbildning behövs. Vår uppfattning är att den skall grunda sig på individuellt sparande. Jag tror att det finns stora möjligheter att komma fram den vägen. Jag tror också att det ökar medbestämmandet mer för de många enskilda människorna än ett genomförande av ert förslag skulle göra. Det avgörande måste väl ändå vara, också enligt ert sätt att se på saken, att det inte är det centrala kollektivets makt i sig som man vill stärka utan inflytandet för de enskilda människorna själva. Att göra det genom att uppmuntra till bostadssparande och olika andra former av sparande är såvitt jag förstår en bra väg.

Herr Lidbom säger att löntagarna fortsättningsvis, när det här systemet är sjösatt, med glädje och fröjd skall avstå från 3 % av sina löner till det centrala LO och det centrala TCO. Han säger att de kommer att göra det med fröjd och gamman, därför att de inte har den trångsynta och egoistiska inställning som Staffan Burenstam Linder har. Tillåt mig att betvivla en smula att det skulle finnas något slags pressande lust ute hos de svenska medborgarna att

fortsättningsvis avsätta 3 % av sina inkomster till LO och TCO centralt. Tillåt mig betvivla det – utan att för den skull alls vilja utnämna enskilda svenska människor till trångsynta och egoistiska. Jag tror faktiskt att det är andra synpunkter som där gör sig gällande.

Från den socialdemokratiska regeringen har man tidigare införde löneförhandlingar sagt att man skulle räkna av allt vad löneskatter heter, medan verkligheten har visat att man från början av 1970-talet genomförde mer och mer ökning av löneskatterna. Parallellt kom det också att bli rekordartade krav på sedvanliga lönehöjningar avtalsvägen, och på den vägen fick man kraftiga kostnadsstegringar. Och bra mycket av de besvär som vi haft att kämpa med på senare tid torde där ha sin förklaring.

Andre vice talmanen anmälde att Carl Lidbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Därefter tillkännagav andre vice talmanen att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ämnar återknyta till den tidigare delen av denna utrikespolitiska debatt och till frågan om världens rustningar. Jag finner det motiverat att i mitt anförande börja med att beröra den frågan. Den är levande i debatten i vårt eget land och den har stor aktualitet, då vi nu är mitt uppe i förberedelserna för FN:s särskilda nedrustningskonferens.

Det mest uttrycksfulla och samtidigt mest koncentrerade sättet att beskriva det vanvett som utvecklats i världen när det gäller att öda resurser på vapen och annat som ryms inom det militära systemet är att utnyttja sifferserier om de kostnader som åsamkas världens stater och samtidigt göra jämförelser med kostnaderna för ansträngningarna att bygga upp och ta vara på de utvecklingsmöjligheter som finns i den fattiga delen av världen där majoriteten av jordens människor lever.

Sipri har gett oss många sådana jämförelsetal, och jag vill utnyttja några av dessa i mitt resonemang. Enligt Sipri var världens totala militärkostnader 1976 omkring 334 miljarder dollar. Den summan, som är lika med 40 miljoner dollar per timme, är så stor att den praktiskt taget är omöjlig att förstå. Det är därför vi kan behöva några jämförelser. År 1976 satsade världen två gånger så mycket på militären som man satsade på hälso- och sjukvård och mer än man satsade på utbildning. Detta trots att 1 500 miljoner människor saknar effektiv medicinsk vård, att omkring 250 miljoner barn inte får gå i skola och att 800 miljoner människor är analfabeter. Man kan också uttrycka det så att det är lika mycket som den sammanlagda inkomsten för tre fjärdedelar av de fattigaste innevånarna i tredje världen.

Den summa som man låter gå till militärkostnader är 20 gånger så stor som den officiella u-hjälpen från de industrialiserade länderna till tredje världen.

Dessa siffror talar sitt eget språk.

FN:s särskilda generalförsamling ger ett tillfälle att angripa nedrustnings-

frågorna. Sveriges mångåriga engagemang för nedrustning förpliktar till en kraftfull insats. En sådan förväntas av alla i vårt land som engagerat sig i dessa frågor.

Inte minst viktigt är att man kan fullfölja det nordiska förslaget om en studie om sambandet mellan nedrustning och utveckling. Här finns flera olika frågor att reda ut – inte minst de problem, som sammanhänger med en överföring av resurser från militär till civil verksamhet i samband med en nedrustning, t. ex. effekter på sysselsättningen vid en sådan produktionsomläggning.

Vi utgår ifrån att regeringen gör allt för att denna del av nedrustningskonferensens arbete skall bli framgångsrik. Men det reser också kravet att angripa motsvarande problem på hemmaplan. Våra egna försvarsutgifter måste hållas nere, och extravaganser exempelvis på det flygtekniska området måste motverkas.

Det här är inte en försvarspolitisk debatt – det har jag klart för mig. Men det är ändå angeläget att framhålla att vad vi pläderar för i Förenta nationerna måste vi tillämpa i vårt eget land. En omställning av vår egen försvarsindustri till en lägre kapacitet måste möjliggöras genom medverkan från samhället och inte få lov att stranda av sysselsättningsskäl. Vårt land har gott anseende då vi driver nedrustningsfrågorna. För att behålla det i framtiden och också för att behålla trovärdigheten i vårt handlande även hos människorna i vårt eget land måste vi begränsa de kostnader försvaret åsamkar folkhushållet.

Ett särskilt kusligt inslag i rustningsbilden är den enorma mängden av kärnvapen som finns lagrade på olika håll. I Europa finns det, som redan nämnts i den här debatten, över 10 000 taktiska kärnvapen, vart och ett i genomsnitt fyra gånger kraftigare än den atombomb som föll i Hiroshima.

Denna situation har aktualiserats för människorna än mer sedan president Carter lanserat neutronbomben för placering i Europa. Neutronbomben är en ny typ av kärnvapen "med en stridsspets med förstärkt radioaktiv verkan som är 'effektivare' för att döda människor – under olidliga plågor – medan den sparar material, byggnader, pansarfordon", för att citera Alva Myrdal. Hon säger även: "Neutronbomben är utstuderad grymhet – vapentechnikernas triumf över etisk anständighet."

Jag är övertygad om att människorna i vårt land vill att ansvariga politiker här skall använda allt sitt inflytande till att förhindra att vår världsdela tar emot ett sådant tillskott i sin vapenarsenal. Det är stor risk att det tillskottet skulle leda till en upptrappning av ett planerat utnyttjande av kärnvapen. Vi bör stärka opinionen mot vad Egon Bahr – den socialdemokratiske partisekretären i Västtyskland – kallat en symbol för perverst tänkande.

Det förefaller som om regeringen nu vore mer benägen att gå ut aktivt och bestämt i denna sak, till skillnad mot den försiktiga hållning man hade vid höstens FN-församling, då man var angelägen registrera dem som *inte* uttalade sig mot neutronbomben.

En uppfordran till handling från svensk sida må i dag vara det enhälliga uttalande som utrikesutskottet i Norges storting antagit, nämligen att arbetet

för att hindra spridning och utveckling av nya typer av kärnvapen måste få hög prioritet. Reulf Steen – utskottets ordförande – har i ett eget uttalande tillagt att tiden är inne för Norge att ta konkreta initiativ för att påskynda internationella förhandlingar, som kan hindra att den amerikanska neutronbomben blir utvecklad vidare.

För en tid sedan hölls det i Stockholm en s. k. folkriksdag för nedrustning, där en mångsidig representation från Folk rörelsensverige hade mött upp. Initiativtagarna var organisationer som har fredsfrågan som en huvudpunkt på sina program. Och alla som deltog ställde sig bakom krav på aktiva insatser för att pressa ner rustningskostnaderna i världen men ävenså krav på den svenska regeringen att vidta åtgärder på hemmaplan. Jag tror att man skall vara lyhörd för sådana uttryck för stämningsläget bland människorna just nu. Det är också skälet till att jag så utförligt har uppehållit mig vid denna fråga.

Herr talman! Jag vill nu gå över till ett helt annat problemområde som kan synas avlägset från svensk horisont – södra Afrika. Förhållandena där är emellertid så svårartade och konfliktladdade att de kan få vida verkningar och komma att mera påtagligt angå även oss.

Redan nu innebär den politiska situationen i Sydafrika och Rhodesia allvarliga påfrestningar för grannstaterna, de s. k. frontstaterna. Människorna där utsätts för svåra prövningar och umbäranden.

Vi har – med all rätt – upprörts av den attack som PLO gjorde mot Israel i lördags och som kostade oskyldiga människor livet, även många barn. I dag vet vi att händelseutvecklingen har gått vidare och lett till ytterligare mänskliga lidanden. Vi upprörs av detta. Avståndet till Israel är inte längre än att vi noga kan följa vad som händer där, och svenska massmedia har sin uppmärksamhet riktad på området.

När det gäller förhållandena i södra Afrika är det annorlunda – de går oss förbi och lämnar oss tämligen oberörda fastän det gäller många tiotusental människor som i vart och ett av dessa länder direkt drabbas av rasförtrycket och de konflikter och strider som pågår.

I en interpellation tidigare till utrikesministern har jag riktat uppmärksamheten på dessa omständigheter, som bl. a. innebär att massor av människor får leva i flyktingläger där förhållandena inte sällan är erbarmligt dåliga. Så är t. ex. fallet i Moçambique. Man drar sig fram på en knapp och ensidig kost och har inte ens tillgång till vatten. De sanitära förhållandena är dåliga och hälsotillståndet därefter. För de barn och ungdomar som finns i lägren är möjligheterna till undervisning eller utbildning nästan obefintliga.

Det rör sig om tiotusentals unga människor som på det sättet får oreparabla skador. Och till detta kommer att dessa läger är oskyddade för anfall från Smithregimens Rhodesia. Så riktades mot lägret vid Chimoio i Moçambique i november förra året en sådan överraskande attack som ledde till att ett mycket stort antal dödades – mellan 600 och 2 500 personer, uppgav utrikesminister Karin Söder i sitt interpellationssvar till mig.

Ögonvittnen har berättat hur anfallet riktades mot bl. a. en skola och mot sjukhus – de bilder som så småningom har publicerats även i svensk press

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

visar öppna massgravar med kvarlevorna av unga människor. Man får en stark påminnelse om Song My-tragedin.

För egen del har jag oroats av att svensk opinion knappast är medveten om de lidanden som människorna i södra Afrika får underkasta sig i en kamp som faktiskt berör hela världen.

Ett land som Moçambique behövde sannerligen få ägna sig åt sina egna angelägenheter och reparera de skador som uppenbarades vid frigörelsen från Portugal, då de portugiser som lämnade landet dessutom helt enkelt förstörde fasta anläggningar, maskiner o. d. eller förde bort dem.

Moçambique är likaledes ett gott exempel på hur en kolonialmakt gav landet en infrastruktur som försvårar ett självständigt samhällsliv, med kommunikationsleder exempelvis som anpassats för transittrafiken till och från Sydafrika och Rhodesia men inte för transporter som tillgodogör landets egna invånare med livsmedel och annat.

Till detta kommer då bördan av att vara frontstat mot Rhodesia och ställa upp på de krav som FN stipulerat för dessa.

I Zambia finns det 72 000 personer i läger. Även här är det i stor utsträckning fråga om barn. Och lägren har liksom lägren i Moçambique utsatts för den rhodesiska krigsmaktens raider, och människor har dödats.

Angola, en annan frontstat, har inom sina gränser mer än 200 000 flyktingar från Shaba i södra Zaire. Detta ställer stora krav på Angolas administration att organisera en dräglig tillvaro för dessa flyktingar, som inte vill återvända till Zaire förrän den politiska situationen har förändrats där. Till historien hör att Angola självt kämpar med egna problem efter frigörelsen.

Botswana är den enda frontstaten som inte har givit tillstånd för gerillan att operera från sitt territorium. Icke desto mindre har landet utsatts för repressalier från Rhodesia, och för ett par veckor sedan rapporterades att landet brutalt och oprovocerat hade anfallits av Rhodesia. Enligt rapporter dödades då 17 personer och många skadades. Över gränsen mot Rhodesia kommer nu till Botswana varje månad flyktingar i tusental från striderna inne i Rhodesia. Botswana har ytterst blygsamma resurser att klara de försörjningsproblem och administrativa problem som följer med flyktingströmmen.

Det hör till bilden att Botswana inte haft någon egen försvarsmakt men nu tvingats inrätta en sådan till en numerär av 500 man. Men även obetydliga styrkor tär på landets resurser.

Herr talman! De förhållanden i några av länderna i södra Afrika som jag nu berört känner vi till på grund av att vi har biståndsverksamhet etablerad i de länderna och märker hur denna försvåras och försenas.

Att angripa grundproblemen i södra Afrika är något vida mer än en biståndsfråga och berör vår totala utrikespolitik. Det är därför jag tagit upp saken i denna debatt. Förenta nationernas insatser borde vara kraftfullare och ge mera stöd till de utsatta frontstaterna. För det behövs insatser och engagemang från många medlemsländer inom FN.

Vi förväntar oss att regeringen verkar för detta än mer både i de

internationella organisationerna och genom bilaterala påtryckningar. Det är en mycket angelägen del av vår utrikespolitik.

Herr talman! Jag vill nu till sist använda detta tillfälle att betona hur viktigt det är att vi tillämpar ett enhetligt och sammanhållet synsätt i våra förbindelser med andra länder. Det må sedan gälla handelspolitik, biståndspolitik eller utrikespolitik i egentlig mening. Detta låter sig sägas, men tillämpningen är förvisso inte alldeles lätt.

Den biståndspolitiska utredningen tog upp dessa samordningsproblem i sin behandling av vad utredningen kallade u-landspolitiken. Vid behandlingen av och förberedelserna för förverkligandet av en ny ekonomisk världsordning uppkommer åtskilliga frågor som måste behandlas med stor omsorg och politisk skärpa om inte resultatet skall bli besvärande för ekonomi och sysselsättning i vårt eget land eller skapa missförstånd och förvirring i de länder med vilka vi har ett biståndssamarbete.

I det senare sammanhanget har vi vunnit respekt hos våra samarbetspartner lika väl som i de internationella organisationerna för att vi valt att ta stor hänsyn till resp. lands egen utvecklingsplanering och sökt stödja den och inte sett som en primär uppgift att hävda svenska intressen. Många tecken tyder emellertid på att detta synsätt inte längre är självklart i de olika departement som har med u-landspolitiken att göra. Förslaget om IDB var ett flagrant exempel härpå. Förslaget från industribiståndsutredningen har också ingett oro. Det är att beklaga att riksdagen synes för första gången få ta itu med dessa viktiga samordningsfrågor under stark tidspress i detta riksmötes slutskede. Jag beklagar det och har redan nu velat ange att jag inte är beredd att ge upp etablerade och som jag trodde starkt förankrade grundläggande principer för vårt samarbete med mottagarna av svenskt bistånd.

Förste vice talmannen TORSTEN BENGTON (c):

Herr talman! Det är två viktiga dokument som anger riktlinjerna för det mellanfolkliga samarbetet och även för individens existens i sitt eget land. De två dokumenten är Förenta nationernas stadga och konventionerna för de mänskliga rättigheterna. Om alla respekterade vad som anges i dessa handlingar skulle världen se helt annorlunda ut än vad den gör i dag.

I Förenta nationernas stadga föreskrivs att alla medlemmar skall lösa sina internationella tvister med fredliga medel och på ett sådant sätt att internationell fred, säkerhet och rättvisa inte hotas. Detta underströks ytterligare vid det nordiska utrikesministermötet i Oslo i denna månad. I kommunikén från utrikesministermötet heter det:

”Ministrarna bekräftade de nordiska ländernas starka stöd för FN och för åtgärder som syftar till att lösa internationella problem med fredliga medel i enlighet med FN-stadgan.”

Det är ett högt ställt mål, och det är nog många som anser detta vara en utopi, men det måste ändå för en fredsorganisation vara det absoluta målet. Man ser emellertid tyvärr ofta hur vissa länder mycket snabbt griper till vapen utan att göra något försök att lösa tvisterna med fredliga medel. Ännu mindre försvarligt är det när en del länder sänder trupper till andra delar av världen för

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

att på det sättet tvinga på andra länder sin egen ideologiska uppfattning. I ett nu aktuellt fall tar regeringen i regeringsdeklarationen direkt avstånd från sådan inblandning. Där sägs: "Vi tar avstånd från den sovjetiska och kubanska inblandningen i konflikten. Denna medför även risker för avspänningssträvandena på andra håll i världen." Olof Palme har också betygat sitt avståndstagande, och i Allan Hernelius anförande redovisades en del av den imperialistiska politik som Cuba för, när man nu har trupper i en rad afrikanska länder.

Konflikter skall inte lösas med vapen utan först och främst genom förhandlingar, medling och liknande medel, står det i FN-stadgan. Tyvärr föredrar en rad länder att i stället förlita sig på allt starkare militärmakt. Försöken till nedrustning har inte lyckats.

Nedrustningsförhandlingarna i Genève har pågått i 16 år, och vissa väsentliga resultat har uppnåtts. Man får dock konstatera att framstegen i relation till kapprustningen inte är så stora.

Vi talar om nedrustning, men hittills har vi inte kunnat sträcka våra förhoppningar längre än till begränsning av rustningarna. Inte heller detta har lyckats, utan kapprustningen har i stället fortsatt. Enligt försiktiga uppskattningar uppgick militärutgifterna till mellan 350 och 400 miljarder dollar 1976. Detta är en fruktansvärd misshushållning med resurserna. Det framstår i så mycket mera grotesk dager om man tänker på all den nöd som råder i vår värld. Det kan ju vara lämpligt att i detta sammanhang erinra om att OECD-ländernas utvecklingsbistånd samma år uppgick till 15 miljarder dollar.

I dag är 25 % av världens vetenskapsmän engagerade i militärrelaterade objekt, och 40 % av utgifterna för forskning och utveckling består nu av öronmärkta pengar för militära ändamål. Skall man om igen jämföra med u-hjälp så är, under förutsättning av oförändrade relationer, ett års militärutgifter lika mycket som 25 års hjälp till de fattiga länderna.

Givetvis är kärnvapnen den mest förfärande delen av hela kapprustningen, och Sverige har anslutit sig till den stora majoritet av stater som anser att kärnvapennedrustningen måste ges högsta prioritet utan att man därför försummar de viktiga problemen kring de konventionella rustningarna.

I regeringsdeklarationen anges också att kärnvapnen utgör det allvarligaste hotet mot vår civilisation och hela mänskligheten. Detta hot förvärras ständigt av kärnvapenstaternas fortsatta upprustning på området. Än allvarligare skulle det bli om ytterligare stater skaffade sig kärnvapen.

Den pågående kvantitativa och kvalitativa kärnvapenupprustningen måste hejdas, sägs det i deklarationen.

I detta sammanhang vill jag särskilt framhålla vikten av det förslag om ett allmänt provstopp som Sverige har framfört och arbetat länge för. Ett allmänt provstopp och reella framsteg vid SALT-överläggningarna skulle kunna få en stor betydelse också i arbetet på att förhindra tillkomsten av nya kärnvapenstater.

Varje nytt tillskott till kärnvapenarsenalerna är ett bakslag för nedrustningsarbetet i världen. Införande av nya vapen innebär ytterligare steg på kapprustningens ödesdigra väg. Det försvårar även arbetet på att hindra

tillkomsten av nya kärnvapenstater. De överväganden som f. n. pågår om att anskaffa s. k. neutronvapen ger därför anledning till oro, vilket framkommit under dagens utrikespolitiska debatt.

Ingen kan garantera att införande av vapen av detta slag inte skulle öka riskerna för en kärnvapenkonflikt i ett spänt världsläge. Det gäller även andra s. k. minikärnvapen. Riskerna är då stora för en upptrappning till ett obegränsat kärnvapenkrig.

Regeringen har vid åtskilliga tillfällen fördömt utveckling och användning av neutronbomben. Till denna uppfattning har också oppositionen, i varje fall socialdemokraterna, anslutit sig. Neutronbomben är ett massförstörelsevapen, och Sverige har konsekvent motsatt sig användningen av sådana vapen.

Även om kärnvapen till sina verkningar är de mest fruktansvärda bör man observera att 80 % av världens militärutgifter går till konventionella vapen.

FN:s extra generalförsamling för nedrustning är att hälsa med tillfredsställelse, men man får inte hysa alltför stora förhoppningar om vad som skall kunna åstadkommas vid denna konferens. Det är samma länder som var representerade vid nedrustningsdebatten i FN:s generalförsamling som nu skall mötas. Det blir väl i stort sett samma delegater som kommer, men man kan möjligen hoppas på större beredvillighet att åstadkomma verkliga resultat när en extra församling sammankallats för just detta ändamål.

Herr talman! Det andra dokument som jag inledningsvis nämnde var konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Också det nordiska utrikesministermötet betonade betydelsen av detta dokument. I sin kommuniké uttalar utrikesministermötet:

”Ministrarna bekräftade de nordiska ländernas engagemang för stärkande av respekten för de mänskliga rättigheterna överallt i världen och deras vilja att stärka FN:s roll på detta område. De underströk på nytt betydelsen av det utvidgade människorättsbegreppet som omfattar såväl de medborgerliga och politiska rättigheterna som de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Det internationella skyddet av de mänskliga rättigheterna bör byggas ut genom ett system av rättsligt bindande avtal och internationell kontroll.”

Det är väl känt att många länder inte respekterar de mänskliga rättigheterna. Även i länder som själva har skrivit på konventionerna förekommer upprörande brott mot dessa. Varje land som inte vill tillåta någon form av kontroll av efterlevnaden kan misstänkas för att inte följa konventionerna. I första hand gäller det alla de länder som inte har skrivit på det fakultativa protokoll som finns fogat till konventionerna och som tillåter medborgare inom ett land att klaga hos en internationell kommitté. F. n. har 44 länder tillträtt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, medan 46 har tillträtt konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Man bör dock nogsamt observera att endast 16 länder – bland dem Sverige, Norge, Finland och Danmark – har ratificerat samtliga fördrag.

Sverige och ett flertal andra länder har också föreslagit att ett land skulle

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

kunna anklaga ett annat land för eventuella brott mot de mänskliga rättigheterna och därmed få en undersökning till stånd. En allt vanligare metod från i synnerhet diktaturstaterna är att hänvisa till FN-stadgan, artikel II⁷, där det står att FN inte får ingripa i ett lands inre angelägenheter. Med en sådan hänvisning menar man att man inom sitt eget lands gränser hur grovt som helst kan kränka mänskliga rättigheter. Sådana metoder är verkligen ett sätt att smita från tillämpningen av mänskliga rättigheter, ett sätt som stadgans anda absolut inte avser. Det är en förkastlig metod att hänvisa till suveräniteten inom sitt land för att därmed undgå all kontroll och slippa fullfölja vad som sagts i de två konventionerna.

Ett av de grövsta brotten mot mänskliga rättigheter är att inte låta den som så vill resa ut från sitt land. I konventionen om medborgarliga och politiska rättigheter står: "Envar äger frihet att lämna vilket land som helst, däribland sitt eget." Respekteras denna bestämmelse, kan ju den som utsätts för förtryck lämna sitt eget land och därmed undgå förtrycket. Länder som med våld håller sitt lands medborgare inom sina gränser har grovt brutit mot mänskliga rättigheter.

Det är väl känt för kammarens ledamöter och allmänt bekant att det finns länder som inte tillåter någon medborgare att resa ut. Det har omvittnats vid så många tillfällen att vi väl känner till vilka länder som med våld håller sina medborgare inom sina gränser.

Det är ju också känt att vissa länder tillämpar metoden att spärra in friska men mot regimen misshagliga människor på mentalsjukhus. Om frihetsberövande åtgärder stadgas det i konventionens artikel 9:

"Envar har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen må utsättas för godtycklig arrestering eller annat godtyckligt frihetsberövande." Det är heller inte tillåtet att förbjuda någon att fritt röra sig inom sitt eget land.

I konventionens artikel 12 stadgas: "Envar som lagligen befinner sig på en stats område äger rätt att där röra sig fritt och fritt välja bostättningsort."

Man kan verkligen fråga sig om alla de länder som skrivit på konventionerna tillämpar dessa bestämmelser.

Jag anser att konventionerna om de mänskliga rättigheterna är ett av de viktigaste dokument som Förenta nationerna har antagit. Jag hoppas att det respekteras på alla håll. Min förhoppning är att Förenta nationernas kontrollorgan skall kunna avslöja alla de övergrepp som förekommer mot konventionerna om de mänskliga rättigheterna.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Ingen fråga är i dagens läge viktigare än kampen för fred, avspänning och nedrustning. Det är viktigt att främja all mellanstatlig och folklig aktivitet för att främja opinionsbildningen i detta syfte. Det finns nya och oroande faromoment. De har tidigare varit på tal här, och jag skall snabbt gå in på ett av dessa.

Enligt uppgifter från NATO-högkvarteret i Bryssel är president Carter inställd på att fatta beslut om massproduktion av neutronbomben i god tid innan NATO:s planeringsgrupp för kärnvapenrustningar sammanträder i

Danmark i mitten av april. Meningen är tydligen att ställa världssopinionen mot neutronbomben inför fullbordat faktum och tvinga de regeringar inom NATO som ännu tvekar att acceptera att neutronbomben placeras i Västeuropa, i första hand i Västtyskland och Storbritannien.

Herr talman! Jag anser det viktigt att i denna debatt betona att det från svensk sida bör göras brådsakande och aktiva insatser, medan tid är, för att stoppa dessa planer.

Planerna på serietillverkning av neutronbomben och dess fältplacering i Västtyskland och andra NATO-länder utlöste en opinionsstorm utan tidigare motstycke – i Sovjetunionen och övriga länder inom den socialistiska gemenskapen men också i USA, Västeuropa och de flesta länder i Asien, Afrika och Latinamerika. De skulle, om de förverkligades, grusa förhoppningarna om ett slut på kapprustningen.

Planerna syftar till att sudda ut skillnaden mellan konventionella vapen och kärnvapen, mellan taktiska vapen och strategiska. Det faktum att deras förverkligande skulle göra ett kärnvapenkrig mera sannolikt gjorde nedrustningsproblemet konkret och akut för miljoner människor som tidigare inte uppfattat situationens allvar. Mycket snabbt blev det också en allmän kunskap att neutronbomben är ett terror- och tortyrvapen utan tidigare motsvarighet.

Olof Palme fördömde i sitt anförande i dag mycket klart de kretsar som försöker tvinga Europa och världen att acceptera ett nytt fasansfullt vapen. Kampen mot neutronbomben är viktig. Massproduktion och utplacering av detta vapen skulle inleda en ny spiral i kapprustningen och göra kärnvapenkriget till en näraliggande och för mänskligheten fasaväckande möjlighet.

Jimmy Carter vann presidentvalet på sina löften att reducera kärnvapenarsenalen till "noll", men han försöker nu torpedera SALT-förhandlingarna om en begränsning av de strategiska rustningarna och omöjliggöra en verklig framgång för FN:s särskilda generalförsamling om nedrustning som inleddes i maj.

Ännu kan världssopinionen förhindra att planerna sätts i verket. Än är det inte för sent. Också vårt land måste göra allt i syfte att få den amerikanska regeringen att ompröva sina planer. Det andra perspektivet är fruktansvärt. Om neutronbombens onda ande släpps ut ur flaskan, kan man bara ana vilka konsekvenser det skulle få, men aningarna är tillräckliga för att man skall gripas av förskräckelse.

Neutronbomben är inget försvarsvapen. Den är ett vapen för en angripare som vill sätta sig i besittning av städer och industrier i orört skick. När en neutronbomb sprängs, dör omedelbart alla människor som befinner sig i sprängzonen. Men även många utanför detta område kommer att skadas eller dö. Det tar timmar, dagar eller månader innan neutronstrålningen slutfört sitt verk. Denna död har med all önskvärd tydlighet demonstrerats med apor som försöksdjur. En död orsakad av neutronstrålningen är en plågsam död.

Kampanjen för neutronbomben drivs av de krafter som hyllar idén om begränsade kärnvapenkrig. Men det är en livsfarlig filosofi. Begränsade kärnvapenkrig kan snabbt växa över i ett globalt. Mot den bakgrunden är det

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

inte patetiskt att ropa efter insatser för att slå tillbaka de krafter som är anhängare av neutronbomben. Det gäller i bokstavig och verklig mening livet för oss alla.

Belgradkonferensen har nyss avslutats. I svenska massmedia har man gjort allt för att utmåla den konferensen som ett misslyckande. Vi delar inte den bedömningen. Konferensen garanterade fortsättningen av den konkreta avspänningsprocess som inleddes i Helsingfors och slog tillbaka försök att revidera den linje som man då slog in på.

Men det är klart att man måste gå vidare på fredens och avspänningens väg och att resultaten kunde ha varit långt större i Belgrad. Från svensk sida finns det all anledning att utnyttja alla de möjligheter som vår neutrala position ger oss och att ständigt i alla internationella organ framstå som förkämpar för fred och nedrustning.

Det finns i detta sammanhang också anledning att brännmärka de krafter som så ogenerat försöker mana fram stämningarna från det kalla krigets dagar och som gör allt för att inge svenska folket den föreställningen att vårt land är utsatt för ett växande militärt hot från vår närmaste stormakt, Sovjetunionen. Syftet torde framför allt vara att skapa den psykologiska atmosfär som är gynnsam för det militärindustriella komplexets strävanden att skruva upp militärkostnaderna och tvinga igenom nya miljardslukande projekt av typen B3LA och liknande. Då räcker det inte med att den tappre tennsoldaten i Gäddvik, Per Petersson, anser att Matrecos utbyggnadsplaner i Luleå utgör ett militärt hot, medan det däremot är fullständigt i sin ordning att bilföretag från NATO-länder bedriver sin verksamhet i samma landsända. Vill man piska upp det kalla krigets spionhysteri, så tar man till sådana skamgrepp som i sin förlängning också drabbar sysselsättningen i det egna länet.

I annat sammanhang gör man allt för att piska upp stämningen därför att det finns sovjetiska u-båtar i sovjetiska farvatten. Ja, det finns verkligen ingen anledning att uttrycka förtjusning över att det finns kärnvapen i närheten av Sverige, vare sig det är sovjetiska eller NATO-anslutna fartyg. Vi menar allvar med vår kampanj mot kärnvapen. Det är ett viktigt mål att Norden förvandlas till en kärnvapenfri zon, att Östersjön blir ett fredens hav och att kärnvapen utmönstras ur alla staters vapenarsenaler. Men det måste ske genom ömsesidiga överenskommelser, som bör gälla alla stater.

Man kan också se bockfoten bakom Svenska Dagbladets kampanj mot den senkomna upptäckten att sovjetiska u-båtar befinner sig på sovjetiskt vatten i Östersjön. Det passar nämligen mycket bra in i den pågående kampanjen, som har till yttersta syfte att vidmakthålla spänningen.

Man går också vidare i en mycket samordnad kampanj. Veckans tema är nu att sovjetiska lastbilar är utrustade som spionfartyg. Upphetsade utläggningar om detta nya militära hot från svenska parkeringsplatser har vi matats med under de senaste dagarna. Det är kanske meningen att långtradarchaufförerna skall få fungera som de ryska sågfilare som en gång i seklets början användes av svenska militarister för att motivera ökade militäranslag.

Ja, man kan naturligtvis raljera med detta, men det finns ändå en allvarlig bakgrund, nämligen den att detta är uttryck för de reaktionära och

militaristiska krafternas strävanden att blåsa upp stämningar från det kalla krigets dagar och att preparera opinionen så att den blir mer mottaglig för propåer om mera pengar till det militärindustriella komplexet.

Det vore bra om regeringen tog avstånd från denna typ av propaganda, som verkligen inte kan främja det mellanfolkliga samarbetet.

Jag vill härefter göra några reflexioner på det internationella planet.

Allan Hernelius tog i sitt inlägg tillfället i akt att attackera biståndet till Cuba. I andra sammanhang attackerar nu samma kretsar biståndet till Etiopien. Cuba är ett av de länder som Sverige har haft otur med, tyckte han. Orsaken till detta är enligt Allan Hernelius att Cuba lämnat bistånd till Etiopien för att slå tillbaka angreppet från Somalia.

När den gäller den konflikten börjar verkligen dimmorna skingras. Från början fick vi bevittna en bedövande, energisk och demagogisk propaganda i syfte att framställa Etiopien som den part som gått till anfall mot Somalia. I dagens läge är den typen av propaganda ganska omöjlig, eftersom fakta är alltför avslöjande. Men i Sverige och i den svenska riksdagen används den nu för att attackera biståndet till Cuba.

Från moderat håll attackerades inte stödet till Etiopien så länge det kejsarliga vanstyret och slavsamhället rådde. Då hade man inga invändningar på något håll, utan då bugade man bara för påfågelstronen. För några år sedan gjorde emellertid progressiva krafter i Etiopien upp med den ärkereaktionära regimen. Man inledde arbetet med att rensa upp i det förgångnas elände och bygga upp en demokratisk stat. Intrigspelet från imperialismens krafter tog då fart. Saudiarabien, Iran och andra stater intensifierade stödet till de krafter som ville rycka ut Eritrea från Etiopien. Somalia lockades att inleda ett krig mot Etiopien för att rycka loss en stor del av dess område och införliva det med Somalia. Etiopien har inte gjort annat än försvarat sina egna gränser och försökt hålla samman nationen.

I detta syfte har man fått hjälp av Cuba. Det skall Cuba nu, om de borgerliga får sin vilja fram, straffas för. Cuba skall straffas, anser de krafter som inte hade några invändningar när svenska pengar slussades till Etiopien under den tid kejsaren styrde och ställde där och det etiopiska folket svalt och förnedrades, medan den härskande klassen levde i ett ofattbart överflöd. Men så fungerar kanske den moderata omsorgen om mänskliga rättigheter.

Det finns nu stora utsikter att konflikten på Afrikas horn trappas ner efter Somalias militära nederlag och att risken för en storkonflikt minskar. Men det finns verkligen andra källor till oro.

I dag får vi veta att israeliska styrkor har anfallit Libanon. Det är alltså vedergällningen för terrordådet i Israel för några dagar sedan. Naturligtvis finns det ingen anledning att försvara den brutala slaktning av israeliska civilpersoner som då skedde, men man kan möjligen försöka förstå.

Det står helt klart att Israel bär ett tungt ansvar för den explosiva stämningen i Mellanöstern, för det växande hatet, för bitterheten och det upptrappade våldet. Israel har i olika omgångar utvidgat sitt lands territorium. Det har skett genom krig och ockupation. Med en brutalitet som är motsatsen till kristligt handlande har man flyttat urbefolkningen och på ett dramatiskt

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

och utmanande sätt tillåtit nya bebyggelser, även under en tid då nya förhoppningar om en fredlig uppgörelse har tänts hos många människor. Detta kan inte gagna fredens sak, och det står helt klart att tanken på fred kommer att förbli en fiktion så länge Israel inte gör sig berett att lämna ockuperade territorier och samverka för att åstadkomma en reglering, som innehåller garantier för självbestämmande och en egen stat för det palestinska folket.

Den massiva krigföring som Israel nu har inlett mot Libanon skärper spänningen i området och krossar alla drömmar om att snart kunna uppnå en fredlig reglering i Mellanöstern. Det är mycket viktigt att den svenska regeringen klart fördömer inte bara enstaka terroråd utan framför allt Israels medvetna och massiva provokationer mot fred och avspänning.

Slutligen några reflexioner i anslutning till regeringsdeklarationen.

Där berömmar man sig av devalveringarna, som skulle ha bidragit till att förbättra Sveriges läge. Men visst var det ju så att vinsterna på devalveringarna i största utsträckning bara betydde att exportföretagens vinster ökade. Inte skapade de nya jobb på hemmaplan, men de bidrog till att pressa ner standarden för vanligt folk.

I regeringsdeklarationen finns också ett avsnitt om näringspolitiska åtgärder. De måste inriktas på en omstrukturering av företag som på sikt är livskraftiga och på "en avtrappning i socialt godtagbara former av icke lönsam produktion", står det. Det finns anledning att fråga vad som menas. Vad betyder avtrappning i socialt godtagbara former? Är det LKAB och den statliga träindustrin i mitt län som skall avtrappas? Vad menas med socialt godtagbara former? Finns det någon annan socialt godtagbar form än att man skapar nya arbetstillfällen?

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lövenborg kom in på frågan om de sovjetiska u-båtarna försedda med kärnvapenrustning. Han sade att de opererar på sovjetiskt vatten, och det må vara en sak för sig. Men han gick ändå ganska långt; han sade att han kände ingen förtjusning över dessa u-båtar. Det är mycket sagt för att komma från herr Lövenborg.

ALF LÖVENBORG (apk) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Hernelius, jag tror inte att man kan utveckla så mycket demagogi kring den här frågan, och det var inte särskilt mycket sagt för att komma från mitt håll heller. Vi är ju för kärnvapnens avveckling, för nedrustning och för att Norden skall bli en kärnvapenfri zon. Men man kan ju, herr Hernelius, inte rycka ut en detalj ur sammanhanget. Att avvärja kärnvapenhotet är en fråga om internationella överenskommelser; att både NATO och Warszawapaktens länder genom överenskommelser går in för åtgärder.

Ingen kan vara främmande för att NATO har sitt grepp över skandinaviska länder och att det självfallet uppfattas som ett hot från andra sidan. Vilken arsenal har NATO i Norden? Den är säkert inte liten, men det hotet ser man

aldrig från moderat håll. Jag tycker att man skall vara konsekvent i de här sammanhangen.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lövenborg sade att det inte var mycket att komma med för hans del att icke visa förtjusning. Har herr Lövenborg mera i säcken?

ALF LÖVENBORG (apk) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan möjligen ha det i säcken, att om herr Hernelius menar allvar och är konsekvent när det gäller Norden som en kärnvapenfri zon, så tycker jag han har all anledning att demonstrera det genom att rösta för vår motion som senare kommer upp här i kammaren.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Sverige har av flera olika orsaker tillvunnit sig en stor respekt i olika internationella sammanhang. Vårt demokratiska samhällssystem, vår alliansfrihet och vårt tekniska kunnande har medfört att vi kan göra sådana insatser som annars inte skulle varit möjliga. Både utrikesministern och andra talare här i dag har framfört vikten av att vi agerar kraftfullt internationellt till försvar för de mänskliga rättigheterna. Få saker skulle väl vara så eftersträvansvärda som att vi, vid de årligen upprepade utrikespolitiska debatterna här i riksdagen, kunde konstatera att världen i det avseendet ser ljusare ut. Tyvärr är det inte så. Överallt kan vi finna flagranti exempel på hur dessa rättigheter sätts ur spel, och eventuella ljuspunkter förbyts alltför ofta i besvikelse.

En av de mest betydelsefulla mänskliga rättigheterna är yttrandefriheten. Vi känner väl till hur begränsade dessa rättigheter är i många länder. Till yttrandefriheten hör rätten att fritt få uttrycka sig i ord och bild och att fritt få distribuera information.

Frågan om information och vilka regler som skall gälla för dess distribution har alltmer aktualiserats i olika internationella sammanhang. Så har t. ex. UNESCO i sin konstitution betydelsen av massmedia som ett verksamt medel för att förbättra förståelsen mellan länder och folk. Helt självklart har för oss varit att informationsflödet skall vara fritt och ocensurerat.

Vissa händelser såväl inom UNESCO som nu vid FN:s senaste generalförsamling ger mig anledning till några kommentarer. Det finns en risk för att det fria informationsflödet – där sådant finns – kan komma att begränsas genom internationella beslut, en utveckling som vi från svensk sida givetvis måste bekämpa.

I UNESCO:s femårsplan finns ett långt avsnitt om information, och det finns orsak att läsa och begrunda det avsnittet noggrant. Några av oss erinrar sig säkert försök som gjordes för några år sedan i en rapport till UNESCO med förslag att begränsa det fria ordet genom att ge stater rätt att själva besluta om regler i syfte att begränsa informationsflödet.

Vid förra årets generalförsamling i FN lades från öststaterna som vanligt fram ett förslag till en deklaration om stärkande av internationell säkerhet.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Texten i år skilde sig emellertid från den tidigare år genom att man nu infört några nya moment, bl. a. om "objektiv informationsspridning" och "massmedias roll och ansvar" i detta avseende. Sverige biträdde inte resolutionen. Vi framförde att vi inte kan stödja en text som avser att reglera innehållet i massmedia.

Herr talman! Det är bra att detta sades ifrån klart och tydligt. Men problemet kan återkomma. Man kan ställa sig tveksam när man ser vissa avsnitt om information i UNESCO:s långtidsprogram och budgetförslaget för 1977/78. Helt naturligt har i-länderna ett större informationsflöde än utvecklingsländerna. De har också ett större antal nyheter att förmedla, och resultatet blir naturligtvis en snedvridning när det gäller mängden av information från i-länder jämfört med u-länder.

Men det är än så länge kvantiteten det gäller. Nu talar man i UNESCO:s programskrifter om krav på en mera *balanserad* information. Man använder uttrycket "a free and balanced flow of information". Detta uttryck återkommer ofta. Och visst kan man åstadkomma balans så till vida att man ökar genomslagskraften hos den svagare parten, men man kan också gå den betydligt farligare vägen och begränsa informationsflödet från dem som bedöms ha möjlighet att lämna för mycket information. Balanserad information är ett olyckligt ordval, och det gäller att bevaka vad som kommer ut av det. En internationell UNESCO-konferens skall äga rum i Sverige nu i maj, och vi får hoppas att den skall beakta kravet på en fri information folk och länder emellan. Ingen skall tro att fred och säkerhet på jorden främjas av ett kontrollerat informationsflöde. I stället skulle ett sådant medföra en ytterligare begränsning av mänskliga rättigheter och därmed medföra ytterligare spänningar i de mellanfolkliga relationerna.

Vi känner alla till hur totalitära stater av olika slag, såväl kommunistländer som länder som styrs av militärjuntor, genom lagstiftning eller genom våldsutövande begränsar medborgarnas rätt att ge uttryck för åsikter och uppfattningar. Det talas ofta från socialdemokratiskt håll i Sverige om vikten av att vi understöder och hjälper länder med en progressiv inriktning, länder där man aktivt arbetar för social och ekonomisk utjämning. Visst är det riktigt, och visst skall vi göra det, men vi får inte vara blinda för att i åtskilliga av dessa länder sker också ett åsidosättande av de mänskliga fri- och rättigheterna att fritt få uttrycka sina åsikter och fritt få röra sig inom och utom landet. Också i det sammanhanget måste Sverige göra sin röst hörd.

Vi vill dessutom veta att vårt agerande i internationella organ för ett fördömande av brott mot mänskliga rättigheter också når fram till medborgarna i de länder där ofrihet råder. Därigenom kan vårt internationella agerande verka som ett stöd för de människor som i dessa länder kämpar för sina rättigheter. De skall känna vår solidaritet.

Bland det mest glädjande som hänt på området mänskliga rättigheter var slutförandet och resultatet av Helsingforskonferensen om fred och säkerhet 1975. Här talades öppet om förbättrade möjligheter för ett fritt informationsflöde över gränserna. Många förslag var konstruktiva och innebar, eller kunde innebära, en ny syn på människors rätt att fritt förflytta sig över gränserna.

Besvikelsen över slutdokumentet från uppföljningskonferensen i Belgrad blev därför så mycket större. Många av de förhoppningar som väcktes i Helsingfors grusades, många människor bakom järnridån, som efter Helsingforsmötet hyste förhoppningar om att deras dröm att kunna återförening sig med sina familjer i västvärlden skulle bli verklighet får i bästa fall fortsätta att hoppas. Det fria människoflödet är ännu längre avlägset än det fria flödet av information.

Det är därför angeläget att regeringen fortsätter i sina ansträngningar att arbeta för återförening av människor öster och väster om järnridån. Visserligen bar det svenska avslutningsanförandet vid Belgradkonferensen prägel av ett krampaktigt försök, så skulle jag vilja karakterisera det, att finna något positivt i konferensens slutdokument och i beslutet att ett nytt möte skall äga rum i Madrid 1980. Kvar står emellertid en djup besvikelse. Jag tycker också att den till en del kom fram i utrikesministerns anförande.

En av utgångspunkterna för ESK-förhandlingarna var ju att den fördjupade avspänningen förutsatte konkreta resultat på det militära området. De konkreta resultaten kan nu efter det att Belgradkonferensen avslutats ändå skönjas inför FN:s extra generalkonferens nu i vår. Genom att nedrustningsförhandlingarna i Genève mer eller mindre står och stampar på samma plats har man skjutit de stora frågorna till FN:s extra generalkonferens. Av utrikesministerns tal framgår att Sverige kommer att göra ansevärd insatser för att medverka till beslut som kan innebära en förändring av världens syn på behovet av upprustning och därmed fortsätta den tradition av aktivitet på nedrustningsområdet som sedan länge funnits i vårt land.

Jag skulle i detta sammanhang bara vilja säga några ord till Anna Lisa Lewén-Eliasson med anledning av vad hon anförde. Jag förutsätter att hon är väl medveten om att den militära maktbalansen i världen i dag gäller i huvudsak USA och Sovjetunionen. Inga förslag om nedrustning som inte stöds av bägge dessa länder kommer att få någon genomslagskraft. På samma sätt kommer inga åtgärder i vårt land att påverka supermakternas inställning till nedrustning. Vi skall inte blanda ihop försvarspolitik och utrikespolitik, därför att vår genomslagskraft vid internationella förhandlingar ju bl. a. beror på vår erkända alliansfrihet i fred och vår neutralitet i krig. Men Sveriges trovärdighet som neutralt land stärks ju av ett starkt försvar, och detta har ju alltid varit grunden för uppbyggnaden av vårt försvar. En aktiv nedrustning i vårt eget land skulle få andra länder att tvivla antingen på vår neutralitet eller på vårt omdöme. I bägge fallen skulle våra möjligheter till aktiva insatser på nedrustningsområdet försämrast.

Herr talman! Jag har, herr talman, huvudsakligen uppehållit mig vid frågor om information och önskvärdheten av att inga begränsningar skall gälla för människors rätt till kunskap och information. Man kan tycka att denna fråga inte skulle vara aktuell i vårt land. Den kommer emellertid att aktualiseras i samband med att ett beslut måste fattas om uppsändning av en nordisk TV-satellit. Nordiska rådet har efter förslag av dess kulturutskott fattat beslut om ytterligare utredning, och givetvis måste en sådan komma till stånd. Det gäller här ett stort och dyrbart projekt, vars förverkligande ligger åtskilliga år

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

framåt i tiden. Redan nu under utredningsstadiet har det startats en debatt om det önskvärda i att vi i de nordiska länderna får tillgång till varandras TV-kanaler. I det här sammanhanget vill jag, herr talman, bortse från kostnadsaspekten. Vad som gör mig besviken är tendenser till förmyndarmentalitet, innebärande att man från olika håll ställer sig allvarligt tveksam till människors förmåga att utnyttja ett fritt val av kommunikation. Man anser att de nordiska ländernas invånare skulle utsättas för alltför många frestelser till att se mindre värdefulla program.

Herr talman! Jag går så långt att jag anser detta vara ett intrång i rätten till information. Vi kan inte motarbeta den tekniska utvecklingen. Inom några år kommer kassett-TV att vara vanlig, och det kommer att stå var och en fritt att köpa vilka program man vill. Men samma tekniska utveckling gör det också möjligt för oss att få fri tillgång till de olika ländernas TV-kanaler. Att då av missriktad kulturell besserwissermentalitet försöka begränsa denna möjlighet innebär dels ett omyndigförklarande av vårt folk, dels en misstro mot våra grannländer.

Jag vill gärna erinra om vad Allan Hernelius sade i sitt anförande om den enastående möjlighet som kan erbjudas de nordiska folken att ta del av varandras språk och kulturer. Det finns fortfarande mycket att göra när det gäller nordiskt samarbete. Nordiska rådet är vårt mest värdefulla organ för att stärka sådant samarbete, och jag hoppas att inte räddhågade svenskar skall försöka stoppa det kanske största nordiska projektet genom tiderna.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är helt medveten om att vår situation och vårt strategiska läge inte möjliggör för oss att hastigt minska våra försvarsanstängningar eller att lägga ner vårt försvar. Jag är fullt på det klara med att vi spelar en strategiskt mycket viktig roll mellan stormakterna.

Men jag vill också påstå att vi har kommit till en gräns när det gäller kostnaderna för försvaret, där vi måste tänka oss för innan vi går vidare. Det gäller bl. a. en sådan kärnfråga som flygplansutvecklingen, som ställer sådana ekonomiska anspråk på vårt folkhushåll att andra alldeles nödvändiga frågor kommer i bakgrunden och trängs undan, om vi skall fortsätta som hittills. Vi måste ta hänsyn till dessa effekter, och jag kan inte vara positiv till en sådan utveckling.

Det gäller alltså som jag ser det att försöka dämpa våra rustningskostnader. Dessutom är det alldeles klart att ju mer aktiva vi är och ju större framgång vi kan få för våra ansträngningar för en allmän nedrustning i världen, desto mer hjälper vi oss själva.

Till sist vill jag säga att det finns en definitiv koppling mellan vad vi gör själva och hur vi agerar internationellt. Vi har en trovärdighet att försvara, och den trovärdigheten kan nötas i kanten, om vi inte förstår dessa sammanhang.

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad att Anna Lisa Lewén-Eliasson gjorde detta förtydligande av sin inställning. Anledningen till att jag ville kommentera hennes anförande var att hon – om jag skrev av hennes ord rätt – talade om vår egen omställning till lägre kapacitet. Det är ord som kanske kan tydas på olika sätt när man diskuterar rustningspolitik.

Jag vill vidare tro att det inte föreligger några större åsiktsskillnader i frågan om vilka svenska åtgärder som behövs för att garantera vår trovärdighet i internationella sammanhang när det gäller nedrustningsarbetet. På den punkten tror jag att vi är ganska överens.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! För tydlighetens skull vill jag säga att jag, när jag talade om en dämpad kapacitet, avsåg försvarsindustrin. Jag vidhåller också min uppfattning på den punkten. Jag tror att det är alldeles nödvändigt att vi vidtar åtgärder för att dämpa dess kapacitet.

MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Vårt lands officiella syn på u-länderna och deras strävanden har hittills under 1960- och 1970-talen präglats av ett ställningstagande till en utvecklingsprocess, som gäller ett samspel och en återkoppling mellan nationellt oberoende, kontroll över de ekonomiska resurserna, en ekonomisk utveckling, där framstegens frukter fördelas bland alla medborgare, uppbyggande av en jämnt fördelad social trygghet, utbildning, kulturell utveckling och respekt för och utveckling av politiska och civila rättigheter. I länder där det finns ambitioner att arbeta på alla dessa områden kommer den stora fattiga majoriteten av människor aktivt att delta i utvecklingsprocessen. Det är den första förutsättningen för att kunna bryta underutvecklingens förbannelse.

Den borgerliga regeringen har i ett arbetspapper, som UD har använt som diskussionspromemoria vid ett möte för utvecklingsfrågor och mänskliga rättigheter med de s. k. likasinnade staterna här i Stockholm den 17 januari i år, tagit upp människornas ekonomiska, sociala, kulturella, politiska och civila rättigheter till diskussion. Men det har man gjort på ett sådant sätt att det finns skäl att fråga sig, om man nu börjar vara på glid bort från den utvecklingssyn som har präglat biståndspropositioner under 1960- och 1970-talet, olika uttalanden av utrikesutskottet under en rad år om underutvecklingens problematik osv.

UD:s arbetspapper behandlar de mänskliga rättigheterna så, att en åtskillnad snarare än ett samband får prägla synen på å ena sidan ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och å andra sidan politiska och civila rättigheter. Man understryker att det är svårt att kritisera fattiga länder, där människornas ekonomiska och sociala rättigheter inte uppfylls. De politiska och civila rättigheterna betraktas däremot som något mera universellt. Där kan alla kritiseras. Man understryker inte att politiska och civila rättigheter och t. ex. rätten till frihet från svält är av en sådan karaktär att de i många fall

är varandras förutsättning och betingar varandra. Därigenom gör man det enligt min mening lätt att ge ett alibi för de regimer som bygger upp en ekonomisk utveckling som aldrig kommer folkflertalet till del utan stannar hos ett privilegierat skikt, medan majoriteten blir kvar i hård fattigdom. En ekonomiskt och socialt orättfärdig politik kan då ursäktas till skillnad från negativa ingrepp på det politiska rättighetsområdet.

I UD:s arbetspapper sjunker över huvud taget diskussionen om ekonomiska och sociala rättigheter efter hand undan. Det skall också sägas att de kollektiva mänskliga rättigheterna, som också anges i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna – nationellt oberoende, suveränitet över resurserna – över huvud taget inte nämns, trots deras uppenbara betydelse för både de ekonomiska och de politiska rättigheterna. Det räcker med att tänka på de länder som formellt har nationell självständighet men som ekonomiskt domineras av utländska intressen, t. ex. stora multinationella företag.

Kvar står till slut bara en diskussion om de politiska och civila rättigheterna utan sammanhang med de andra rättigheterna. Här blir plötsligen utrikesdepartementet aktivt. Här diskuterar Sverige hur i-länderna skall kunna samarbeta för att finna kriterier för att kunna kritisera brott mot politiska och civila rättigheter i u-länderna. Det uttrycker början till en tendens till en ny hållning från Sverige gentemot u-länderna, där i-länderna med Sverige som en drivande kraft skall agera betygsättare och, kanske med en förmyndarattityd, *kollektivt* bedöma u-ländernas prestationer.

Mot den här bakgrunden är det lätt att förstå den tredje världens starka reaktioner mot planerna på en i-landsaktion, som också har diskuterats, under ledning av bl. a. USA för att bevaka civila, politiska och mänskliga rättigheter i den tredje världen. Ett skäl för den öppet negativa inställningen från u-ländernas sida är att en sådan diskussion förs i begrepp och termer som döljer den avgörande utvecklingshämmande delen av i-ländernas förbindelser med u-länderna: de politiska, ekonomiska och ibland även militära interventionerna till stöd för egna intressen, som inte sällan främjas av regimer som undertrycker de ekonomiska och sociala såväl som de politiska och civila mänskliga rättigheterna, och självfallet de multinationella i-landsföretagens roll när det gäller att utnyttja u-ländernas kapitalbildning och låga lönenivåer.

En kollektiv i-landsaktion mot u-länderna, där dessa anklagas för bristande respekt för politiska och civila rättigheter, skulle om den kom till stånd också kunna få en annan och mer oroande effekt. Den skulle kunna medverka till att skapa en illusion bland i-ländernas människor, nämligen att de västliga i-länderna representerar det rätta och goda i den tredje världen och att detta ger en rätt och kanske för framtiden också en plikt att ingripa till skydd för de mänskliga rättigheterna i den tredje världens länder. I förlängningen av de resonemang som förs *kan* ligga en fara för att politiska interventioner och ytterst även militära interventioner skulle kunna legitimeras eller i vart fall att det skulle kunna skapas en grogrund, så att marken bereds för förståelse för sådana interventioner.

Diskussioner har sålunda förts om en kollektiv i-landsaktion, där framför

allt Förenta staterna har framstått som det land som har drivit frågan kraftigast.

Jag hoppas att det arbetspapper – den diskussionspromemoria – som har använts vid mötet med de s. k. likasinnade länderna i debatten om en samlad i-landsaktion inte blir officiell svensk politik; hittills har det inte varit det. I så fall skulle vi nämligen avlägsna oss långt från den syn på u-länderna som jag inledningsvis berörde och som innebär att vi stöder en bred utvecklingsprocess, som genereras och utgår från u-länderna själva och där politiskt deltagande och ekonomisk och social utveckling för de stora folkgrupperna går hand i hand.

Det enligt min mening mest absurda uttrycket har det tänkandet fått i ett nordiskt memorandum i Världsbanken vilket har lagts fram nyligen. Där föreslogs att u-ländernas tillämpning av mänskliga rättigheter i lånesammanhang skulle diskuteras inom en ram av det slag som jag nu skall visa här på skärmen i kammaren. Det diagram jag visar har ett koordinatsystem med dels en axel för mänskliga rättigheters "performance", som det står, alltså u-ländernas prestationer i mänskliga rättigheter, dels en annan axel för u-ländernas prestation i ekonomisk och social utveckling. Det här systemet är så noggrant utfört, att u-länderna på denna karta över de ekonomiska, sociala och mänskliga rättigheterna prickas in med två decimaler. Resultatet blir en uppdelning av u-ländernas "Economic Performance", "Social Performance", "Human Rights Performance", "Average Score" och "Average Economic and Social Score" – med två decimaler! Ett faktum är att de i den nordiska Världsbankspromemorian anförs att modeller av den typen skulle vara en bra begreppsmässig grund för de diskussioner som skall föras i Världsbanken och hur frågan om de mänskliga rättigheterna skall hanteras. Klarare än så kan det inte gärna uttryckas hur fel man kommer när man gör en åtskillnad mellan mänskliga, politiska osv. rättigheter å ena sidan och ekonomiska och sociala rättigheter å den andra.

Jag vill fråga den svenska regeringen om den har tagit ställning till det slag av verklighetsfrämmande exercis som uttrycks i de nordiska ländernas Världsbanksmemorandum, där en diskussion, som borde vara en diskussion om utvecklingsbehov, ersätts med matematiska räkneövningar som ger ett falskt intryck av precision. Vad man egentligen vill konstruera är ett gigantiskt internationellt betygssystem där i-länderna agerar som skolmästaraktiga förmyndare.

Ett internationellt organ där de mänskliga rättigheterna har diskuterats just på det isolerade sätt som jag nyss har kritiserat är IDB, den interamerikanska utvecklingsbanken, där bl. a. Carteradministrationens kampanj kring de mänskliga rättigheterna förs isolerad från frågan om de ekonomiska och sociala rättigheterna. Debatten om IDB borde ju främst handla om hur organisationen använder sina resurser i förhållande till utvecklingsbehoven och möjligheterna att med bankens pengar stödja – eller försvåra – en social, ekonomisk och politisk utveckling för folkflertalet. De fakta som har kommit fram om bankens utlåningspolitik efter den stora riksdagsdebatten i våras, då majoriteten bestämde sig för att gå med i banken, talar emot det mesta av vad

den borgerliga regeringen då hävdade. Under 1977, under den svenska regeringens första tid i banken, har de rika länderna ökat sin andel av de nya lånen. Argentina, Brasilien och Mexico har ökat andelen från 42 % av de nya lånen år 1976 till 51 % år 1977. Sex militärdiktaturer, som skyddar ekonomiska utländska och inhemska fåtalsintressen och som inte medverkar till vare sig ekonomisk, social, kulturell eller politisk utveckling, ökar sin andel av IDB-lånen under 1977. Argentina, Bolivia, Chile, Brasilien, Uruguay och Paraguay har sålunda ökat sin andel av de nya lånen från 40 % år 1976 till 46 % under 1977.

Då detta också är en handelspolitisk debatt, skulle jag vilja ställa en fråga till handelsministern. Men eftersom han inte är här får jag ställa den till utrikesministern, som säkert också kan ge mig ett svar. Regeringen angav exportskäl för att gå in i IDB. Mycket av argumenteringen förra året byggde på att kapitalinsatsen var en relativt billig premie för att underlätta svensk export i förhållande till de ökade exportinkomster som skulle komma genom ett svenskt inträde i IDB.

Nu bara drygt ett halvt år efteråt aktualiserar IDB:s ledning en ny påfyllnad av kapitalinsatsen, som för svensk del torde uppgå till ungefär samma storlek som den redan beslutade. Regeringen har inte redovisat detta för riksdagen. Tvärtom har man i budgetpropositionen sagt att några nya kapitalinsatser inte var aktuella. Regeringen har understrukit att kapitalinsatsen under lång tid skulle bli blygsam, men redan efter ett halvår aktualiseras alltså inemot en fördubbling, som naturligtvis helt kullkastar alla de kalkyler som vi vid IDB-inträdet fick över oss i våras om exporteffekter och annat. Den 10 februari i år diskuterade den svenska regeringen fördelningen av de nya kapitalinsatserna till banken med andra medlemsstater. Jag tycker att det är rimligt att regeringen i dag för riksdagen redovisar sin syn på de nya krav som ställs på Sverige för ett IDB-medlemskap genom denna nya och tydliga alldeles oväntade kapitalpåfyllnad.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Till herr Hellström vill jag säga att när vi för relativt kort tid sedan gick in i IDB skedde det just mot bakgrund av att vi skulle kunna öka vår export. Men den tid som förflutit sedan dess är kort, och processen i IDB är ganska långsam. Därför har projekt av det slag som vi förväntade oss kunna medverka i ännu inte aktualiserats på det sätt vi tidigare trodde. Jag vill dock understryka att vi under den tid vi varit medlemmar i IDB i hög grad kunnat påverka utlåningen till de länder som herr Hellström nyss nämnde. En del låncansökningar har dragits tillbaka. Så har skett när det gällt Chile och i vissa fall även Argentina.

Jag tror att man redan nu kan konstatera att vårt arbete i IDB har haft en påverkan när det gäller frågor om de mänskliga rättigheterna. Men jag vill också understryka att det är viktigt att vi analyserar varje låncobjekt på ett sådant sätt, vilket också sker från regeringens sida, att vi fastställer vilka behov hos människorna som tillgodoses genom det lån projektet avser. Om vi kan stärka människornas situation i ett land, vars regim vi ogillar enär den

utövar förtryck, anser jag detta vara ett bra kriterium för att rösta för ett sådant lån. Därför analyserar vi varje lån mycket noggrant och kommer att göra så även framgent.

När det sedan gäller det arbetspapper som åberopades vill jag ännu en gång uppmana till ett studium av vad jag sade här i kammaren i förmiddags. Där står klart angivet vilka ambitioner vi har när det gäller utvecklingsländerna: att stärka deras självförtroende och deras oberoende samt att tillvarata de mänskliga rättigheterna i alla avseenden. Det går inte att skilja de politiska och demokratiska rättigheterna från de ekonomisk-sociala. Det finns ett samband mellan dessa, och detta samband kommer vi allt framgent att hävda i vår utlandspolitik såsom det också framgick av mitt anförande här på förmiddagen.

MATS HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar fasta på vad utrikesministern senast sade om att vi får se det papper som lades fram på UD vid mötet med de s. k. likasinnade staterna som ett arbetspapper och att det är utrikesministerns deklARATION här i kammaren på förmiddagen som ger uttryck för regeringens politik. Jag tar det senaste uttalandet också till intäkt för att vi inte behöver få se arbetspapperets tankar komma tillbaka i t. ex. regeringens biståndsproposition. Jag tar utrikesministerns uttalande som ett positivt besked om att tankarna i arbetspapperet får stanna där och inte kommer att föras in i den biståndsfilosofi som regeringen skall slå fast i den proposition som kommer att läggas fram för riksdagen.

Oberoende av vad den svenska regeringen har strävat efter att göra i IDB kvarstår de siffror som jag nämnde. Av de nya lån som beviljats under den tid Sverige varit med i IDB har andelen lån till de militärdiktaturer som hårdast och fränast förtrycker de mänskliga rättigheterna ökat – inte minskat. Dessa länder har en större andel av lånen i dag än de hade tidigare. Den dominerande delen av IDB-lånen går fortfarande till stora infrastrukturella projekt och liknande, som inte speciellt når ut till de fattiga folkgrupperna.

Slutligen vill jag säga att jag inte fått något svar på min fråga om den nya kapitalinsatsen till IDB. I budgetpropositionen talar man om den kapitalpåfyllnad på 1 300 milj. kr. som var aktuell i höstas. Man säger att banken inte föreslagit någon ökad insats från Sverige med anledning av den nu aktualiserade kapitalökningen. Regeringen har inte heller för avsikt att föreslå någon ökad insats. Detta sades vid årsskiftet, men efter årsskiftet har ju IDB:s ledning tagit upp krav på ökad kapitalinsats. Den svenska regeringen har deltagit i diskussioner med andra stater den 10 februari om fördelningen av dessa kapitalinsatser och även den svenska kapitalinsatsens storlek. Det vore rimligt att riksdagen fick ett besked på den punkten. Det lär vara fråga om en fördubbling av kapitalinsatsen.

Ett klarläggande har betydelse med tanke på den argumentering som regeringen förde inför riksdagen förra året, då man framhöll att det var billigt att gå in i IDB – det gällde en liten kapitalinsats.

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Regeringen har inte ännu diskuterat den fråga som Mats Hellström nyss tog upp.

BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Slutdokumentet från konferensen om säkerhet och samarbete i Europa i Helsingfors 1975 har getts olika tolkningar. En del har betraktat den slutliga regleringen av förhållandet mellan staterna i Europa sedan andra världskriget som det centrala i dokumentet. Andra har sett avsnittet om samarbete i fråga om mänskliga kontakter som det viktigaste och mest framåtsyftande. Det har gällt vidgade möjligheter till kulturellt och vetenskapligt samarbete men kanske i främsta rummet rätten till personliga kontakter t. ex. mellan familjemedlemmar. En konkret punkt i slutdokumentet gäller rätten till återförening av familjer, där de i säkerhetskonferensen deltagande staterna förbinder sig att snabbt och utan byråkratiska hinder samverka till att familjer som så önskar kan återförenas, t. ex. genom att ge utresetillstånd.

Det var en självklar förhoppning att dessa utfästelser skulle leda till förändringar i de stater som på olika sätt sökt förhindra familjekontakter och familjeåterförening. Vissa åtgärder har också vidtagits. Möjligheterna för personer i Västeuropa med anhöriga i Östeuropa att besöka dessa anhöriga har något förbättrats. Ett litet större antal judar i Sovjet med önskan att lämna landet har tillåtits göra det. Trots detta måste vi konstatera att de förändringar som förutsattes i slutdokumentet vid säkerhetskonferensen i Helsingfors på många håll har uteblivit. När det gäller rätten till familjeåterförening kan det vara tillräckligt att påminna om de uppmärksammade fallen Sharansky och Agapov, där sovjetryska myndigheter hindrat Anatoly Sharansky och Valentina Agapova att lämna Sovjet och därmed återförenas med sin hustru resp. make.

Mot denna bakgrund är resultatet från uppföljningsmötet till säkerhetskonferensen i Belgrad nedslående. Efter över ett halvt års överläggningar kunde konferensen inte enas om några konkreta åtgärder för att föra vidare det arbete på ökat humanitärt samarbete som hade slagits fast i Helsingforsdeklarationen. Det är uppenbart att det här är öststaterna som inte velat gå vidare och ge konkret innehåll åt denna punkt i Helsingforsdeklarationen. Från både Förenta staterna och Västeuropa har funnits en villighet att nå lösningar som kunde accepteras av alla i säkerhetskonferensen deltagande stater. Ansvar för det relativa misslyckandet i Belgrad faller därför icke på väststaterna.

Sverige har i Belgrad aktivt verkat för konkreta resultat av uppföljningsmötet och sökt finna samlande lösningar, denna gång utan nämnvärd framgång. Trots detta måste vi fortsätta våra ansträngningar att med Helsingforsdeklarationen som grund stärka de mänskliga rättigheterna i alla de stater som deltog i Helsingforskonferensen och som undertecknade slutdokumentet. Arbetet på att säkerställa yttrandefrihet, religionsfrihet och rörelsefrihet i de enskilda staterna får inte avstanna på grund av misslyck-

andet i Belgrad. Det är vår skyldighet att aktivt spåra upp och påtala brott mot de mänskliga rättigheterna var dessa brott än sker. Vi måste därför långt före nästa uppföljningskonferens i Madrid 1980 agera för att de utfästelser om vidgade mänskliga rättigheter som gjordes i Helsingforsdeklarationen också förverkligas av de stater som deltog i konferensen.

Herr talman! Europarådet har alltid haft som en huvuduppgift att värna om de mänskliga rättigheterna, både inom medlemsländerna och inom Europa som helhet. Denna tradition upprätthålls inom Europarådets parlamentariska församling som oavlatligt granskar påstådda brott mot de mänskliga rättigheterna och uppdykande antidemokratiska tendenser inom medlemsländerna. Om ett par veckor hålls ett symposium i Strasbourg om de utomparlamentariska krafternas roll i de moderna demokratierna. Där kommer exempelvis det danska Glistruppartiets budskap att nagelfaras. Det tyska yrkesförbudet är ett annat spörsmål som vid olika tillfällen diskuterats inom den parlamentariska församlingen.

Portugal och Spanien har nyligen blivit medlemmar av Europarådet. Under hela den tid då den portugisiska revolutionen pågick följde den parlamentariska församlingen nära utvecklingen i Portugal. På motsvarande sätt har utvecklingen i Spanien under Francos sista år och därefter följts av Europarådet.

Församlingen yrkade för ett halvår sedan att Spanien omedelbart skulle väljas in i Europarådet trots att den nya demokratiska konstitutionen då ännu inte var utarbetad. Skälet till Spaniens inval på detta tidiga stadium var att alla i det nyvalda Cortes deltagande partierna och icke minst oppositionsledarna Gonzalez och Santiago Carrillo försäkrade oss om sin tilltro till den spanska demokratins framtid och vädjade till Europarådet om stöd under en känslig övergångstid. Utvidgningen av Europarådets demokratiska gemenskap till den Iberiska halvön är en stor framgång för demokratin.

Herr talman! Ett tragiskt inslag i arbetet för demokrati och mänskliga rättigheter i Europa är händelserna på Cypern. Redan i augusti 1976 avgav Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna en rapport till ministerkommittén angående påstådda brott mot mänskliga rättigheter på Cypern. Denna rapport har tyvärr stannat hos ministerkommittén, som inte har kunnat nå fram till ett beslut om rapporten. Man har inte ens – trots upprepade påtryckningar från den parlamentariska församlingen – velat offentliggöra rapporten. Jag tror att Sverige har verkat för ett positivt beslut i denna fråga i ministerkommittén, men vi får inte förtrötta i vår bevakning framöver av händelserna på Cypern. Just den av mig tidigare nämnda familjeåterföreningsfrågan, som är ett viktigt inslag när det gäller de mänskliga rättigheterna, har också relevans i Cypernfrågan. Måhända kan regeringsförändringen i Turkiet och de upptagna samtalen mellan Grekland och Turkiet ge anledning till vissa förhoppningar härvidlag.

En annan grundval för Europarådet är den europeiska solidariteten och visionen av en alleuropeisk union. Debatterna i Europarådet påverkas därför i hög grad av skeendet inom EG och av relationerna mellan EG-länderna och övriga Europarådsländer.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

EG:s ekonomiska och politiska tyngd är uppenbar. I FN uppträder EG ofta som ett block. I ESK-förhandlingarna höll EG-länderna länge en gemensam linje.

Otvivelaktigt blir de små staterna ännu mindre när de stora blir färre men större. Vilken blir då Europarådets framtid, och vilken framtid i det här sammanhanget har de länder som står utanför EG?

Tre stora frågor dominerar framtidsdiskussionerna i EG:

1. direktvalen till Europaparlamentet;
2. utvidgningen av Gemenskapen till att omfatta också de tre sydeuropeiska länderna Grekland, Spanien och Portugal;
3. den monetära unionen.

Av dessa är direktvalen den fråga som ligger närmast sitt förverkligande. Om ett år beräknas det nya Europaparlamentet komma att väljas genom direkta val i de olika medlemsländerna. En del tror att Europarådets parlamentariska församling då kommer att få ännu svårare att konkurrera om intresset med EG-parlamentet. Själv är jag försiktigt optimistisk för Europarådets del, i varje fall så länge Europaparlamentet inte samtidigt får vidgade beslutsbefogenheter.

Vi vet i dag inte med säkerhet om de nu aktuella strävandena att bygga ut den Europeiska Gemenskapen politiskt kommer att krönas med framgång. Men med den livskraft EG hittills trots allt har haft vore det oklokt att inte räkna med en fortsatt ekonomiskt-politisk integration.

Vilka skulle då konsekvenserna härav bli för Sverige och för vårt deltagande i det europeiska samarbetet? Och vilka blir konsekvenserna för Europarådet?

Med risk för att klassificeras som optimist menar jag att även om vår rörelsefrihet inskränks har vi anledning att se framtiden an med tillförsikt. Vi utnyttjar redan nu möjligheterna att genom särskilda arrangemang delta i skilda samarbetsprojekt tillsammans med EG.

Vi bör fertsätta att delta i sådana samarbetsprojekt när vi har intresse av det och kan dra nytta av dessa. Det är dock ett svenskt intresse att i det europeiska samarbetet ständigt betona Europarådets roll. Det är bara inom Europarådet som vi kan uppträda på jämbördig nivå med EG-länderna. Vi har därför allt intresse av att Europarådets parlamentariska församling även framgent spelar en framskjuten roll när det gäller att initiera nya samarbetsfält och granska och följa upp det samarbete som redan är på gång. Europarådets parlamentariska församlings engagemang i fråga om de mänskliga rättigheterna och i de stora politiska frågorna både på det europeiska planet och på världspolitikens område är väl värda vår uppmärksamhet och vår uppmuntran.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Sedan andra världskriget har inget land förklarat krig mot något annat land. Men det faktiska antalet krig under de drygt 30 åren från

1945 till 1977 är 120. I dessa har 82 stater deltagit och ca 25 miljoner människor dödats. Under de 30 åren har det funnits endast 26 helt krigsfria dagar – alla inföll under september 1945. Det är därför missvisande att, som brukligt är, kalla denna period efterkrigsperioden. Snarare kunde den kallas tredje världskrigets tid, allra helst som en betydligt större del av världen nu är berörd.

Den dominerande typen av krig sedan 1945 är inbördeskrig i tredje världen. Vanligen har de formen av befrielsekrig eller uppror mot den sittande regeringen. Oftast blandar sig stormakterna i de lokala konflikterna. Den stormakt som oftast intervenerat är USA. Statistiskt sett är således Vietnamkriget vår tids typiska krig.

Det råder ganska stor enighet om att stormakternas agerande är en av de viktigaste orsakerna till krig. Men även små stater kan under vissa perioder spela en stormaktsroll, vilket medför ökat krigsdeltagande. Under 1800-talets slut och början av 1900-talet var således små stater som Belgien och Nederländerna och något större stater som Italien och Turkiet ofta inblandade i krig. Sedan stormaktsaspirationerna uppgivits har de knappast alls deltagit i några krig.

Även för vårt land gäller detta i allra högsta grad i ett något längre historiskt perspektiv. Under den svenska s. k. stormaktstiden utkämpade vi ständiga krig. Den långa freden infann sig inte förrän stormaktsdrömmen hade krossats och Sverige hade uppgett alla territoriclla anspråk på sina grannar.

Samma sak gäller i vår tid för en sådan stat som Israel. Så länge det strävar efter att utvidga sitt territorium på sina grannars bekostnad, så länge kommer också krigsrisken att finnas kvar i området.

Sverige har nu ett grundmurat rykte som fredsälskande nation. Det är något oförtjänt, eftersom det snarare är yttre omständigheter och andra staters intresse eller ointresse än vårt eget fredliga sinnelag som varit avgörande. Vi har genom en kombination av lyckliga omständigheter och genom långt gående anpassning under kritiska perioder lyckats hålla oss utanför de stora krigen. Detta har gett oss möjlighet att aktivt delta i arbetet för nedrustning och avspänning både under mellankrigsperioden och under den s. k. efterkrigsperioden som egentligen, som jag nyss nämnde, mera gör skäl för att betecknas som tredje världskrigets tid.

Detta arbete, som i vissa fall har förts framgångsrikt tack vare vår relativt obundna ställning, har gett oss den status som fredsmäklare som vi alla är litet stolta över. Vårt engagemang för stöd till utvecklingsländerna och vår, åtminstone hittills, relativt obundna biståndspolitik har ökat denna status. Detta arbete och denna tradition måste fortsätta, det är de flesta överens om. Det finns en enighet i Sverige i de här frågorna som vi har all anledning att slå vakt om.

Enigheten blir mindre när vi övergår från att tala om vad vi säger i olika internationella organisationer till vad vi gör i verkligheten, hur vi uppträder som enskild nation i de här sammanhangen. Jag vill här påstå att vi uppträder med två ansikten. Det ena är det som jag nyss talade om – det vackra, fredliga

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

och oegennyttiga ansiktet. Det andra är det som vi inte visar så gärna, det som våra stora multinationella bolag visar upp mot sina arbetare på olika håll i världen, det som kommer till synes när vi går in i organisationer som vi tillsammans med andra rika västländer sätter upp för att kunna utnyttja vårt övertag över fattiga länder, och det som vi visar med våra egna rustningar, som vi till inte ringa del finansierar genom att sprida svensktillverkade vapen över världen. Vi gömmer detta fula och giriga ansikte bakom det andra, det vackra och glättade.

Vi har många gånger här i kammaren haft anledning att debattera svenska företags utlandsengagemang, och vi kommer med all säkerhet att få göra det igen. Bakom handelsstatistikens sifferserier gömmer sig svenska företags exploatering av arbetare i Sydafrika, i Latinamerika och på många andra platser där regimerna bedriver en "företagsvänlig politik". Bakom de vackra fraserna i utrikesdeklarationen gömmer sig vårt engagemang i IDB och vår anslutning till internationella avtal, sådana som t. ex. under Allendes regeringstid i Chile gjorde det möjligt för de stora USA-ägda kopparbolagen att stoppa svenska betalningar för erhållna kopparlaster. Nu stoppas inga sådana betalningar, men vi talar varmt om solidaritet med det chilenska folket alltmedan vi handlar med en sådan regim som Pinochets.

Och det dubbla ansikte som vi visar upp i handelspolitiska sammanhang visar vi också när det gäller våra egna rustningar och vår vapenhandel. I den försvarspolitiska debatten förra året steg statsministern upp här och deklarerade att det inte finns någon motsättning mellan Sveriges agerande på det internationella planet för nedrustning och fredsarbete och våra egna rustningar, som ger oss en topplacering bland världens stater när det gäller försvarskostnader per capita. Det finns här, liksom i så många andra sammanhang, ingen större skillnad mellan borgare och socialdemokrater. Den dubbelmoral som vi som nation visar upp i det här fallet är snarare större när den uppehålls av ett parti som ideologiskt och traditionellt borde vara motståndare till all slags kapprustning och militarism än när den bedrivs av borgerliga grupperingar. Av dem kan man inte vänta sig något annat, men på ett socialdemokratiskt parti har man rätt att ställa stora krav.

Jag talade förut om orsakerna till krig och konstaterade att både små och stora staters agerande är en av de viktigaste orsakerna. Men detta agerande styrs och framdrivs i många fall av själva rustningens mekanik. Rustningar har alltid drivit fram krig, men i det utvecklade industriella samhället blir pådrivningseffekten många gånger större än i äldre samhällstyper med låg produktivitet och mindre beroende av marknader för avsättning av det som tillverkas.

Marknaden för krigsmateriel är idealisk för en kapitalistisk produktion. Den garanterar snabb försлитning och hög omsättning både i fred och framför allt i krig. Det finns därför ett stort intresse hos tillverkarna av krigsmateriel att genom forskning ta fram nya produkter som kan presenteras statsledningarna som nödvändiga för den nationella säkerheten. De är så gott som alltid framgångsrika i sina ansträngningar. Det gäller också krigsmaterielindustrin i Sverige.

Vi har alltid legat väl framme på det här området. Vår höga tekniska standard har firat triumfer inom vapentillverkningen. Den upprustningspolitik som vi har bedrivit sedan andra världskriget har gett stora resurser till våra vapentillverkare, som de tacksamt har utnyttjat. Det gehör som militärledningen haft hos regeringarna av båda sorter har samverkat med industriintressena. Vi har fått vårt eget lilla militärindustriella komplex. För att hålla det i gång utan att det helt och hållet skulle bryta ryggen av vår ekonomi eller bli politiskt omöjligt att genomföra har vi varit tvungna att placera en del av nyproduktionen på världsmarknaden och även försöka prångla ut en del materiel som har blivit föråldrad och som vi velat göra oss av med. Vi räknas faktiskt som en av de stora på den internationella vapenmarknaden, inte så mycket på grund av kvantitet, den är liten, som på grund av den nyssnämnda höga tekniska kvaliteten.

Det egendomliga är nu att vi alltid har lyckats placera våra vapen i mycket stor omfattning hos reaktionära regimer och i diktaturstater. Om vi nu anser att vi för att upprätthålla vår egen försvarsförmåga är tvungna att exportera en del vapen, något som ju är beroende av vilka försvarsstrukturer vi väljer för egen del, så varför i all världen måste vi i första hand sälja till länder som vi med säkerhet vet är förtryckare av det egna folket?

Jag sade i en debatt med handelsministern nyligen, att Sverige har haft och har en "olycklig fallenhet" för att bedriva vapenhandel med sådana stater. Nu är det ju ingen slump att det går till på det viset. Vi tillhör västvärldens kapitalistiska system och följer naturligtvis de oskrivna lagarna för det systemet, det är därför vår praxis så dåligt stämmer överens med våra högtidliga och allmänt humanistiska uttalanden. Vi går ut under falsk varubeteckning, med dubbla ansikten.

Det har talats litet om Etiopien här i dag. Det kan då vara intressant att påminna om att en av de första stora krigsmaterielexporterna efter kriget just gick till Etiopien. Vi sålde våra utrangerade, omoderna bombplan till den feodala kejsarregimen med ganska god förtjänst. Vi hjälpte också till att bygga upp det etiopiska flygvapnet och armén med instruktörer och annat. Svenska officerare avlöste varandra under många år på kadettskolorna i Addis Abeba. Många av de nu ledande personerna i det etiopiska militärrådet har fått sin utbildning av svenska militärer. Och på det sättet har det fortsatt. Vi har sålt flygplan till diktatorn Trujillo i Dominikanska republiken på 1950-talet. Vi har sålt till det fascistiska Portugal på 1960-talet. Nu säljer vi till Brasilien, Argentina och Iran.

Ingen skall med gott samvete kunna komma och påstå att vårt agerande i internationella sammanhang och vår handel, antingen det rör vapen eller annat, står i överensstämmelse med våra uttalanden och våra krav på andra stater. Vägen ut ur det dilemmat ligger i att vi måste ställa större krav på oss själva i dessa sammanhang. Vi måste kontrollera våra stora företags utlandsaffärer bättre. Vi måste med större noggrannhet syna de stater som vi säljer vapen till. Vi måste, framför allt annat, inleda en minskning av våra egna rustningar. Först då kan vi framträda med anspråk på att vårt ansikte skall betraktas som ärligt av andra.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Att Sveriges utrikespolitik är alliansfri hindrar oss inte från att driva vissa huvudfrågor i umgänget mellan folken. Vi har arbetat för de fattiga människornas rätt till en bättre tillvaro. Vi har arbetat mot tortyr och förödmjukande behandling av fångar. Vi har arbetat särskilt intensivt med rustningsfrågorna. Vi har arbetat med de internationella miljöproblemen. Vi har försökt skapa internationell opinion mot övergrepp och förtryck från politiska regimer som de i Sydafrika och Chile.

Denna vår utrikespolitik har ett brett folkligt stöd. Detta är i sin tur ett uttryck för det humanistiska arv som vi delar med folken i vår närmaste omgivning. Denna gemenskap med västvärldens värderingar vill vi emellertid inte alltid kännas vid. Det kan vara förklarligt att vi vill svära oss fria från andel i de folk mord och i den kulturförstörelse som följde Västerlandets politiska och ekonomiska expansion i spåren. Denna inställning kan emellertid leda till isolering också från sådant i det västerländska kulturarvet som utgör själva grunden för vår strävan mot en rättfärdigare värld.

Skall vår kraft betyda något för forrådet av denna bättre värld, måste den också inriktas på att utveckla den ideella kraften hos de folk som delar vårt historiska arv. Tillsammans med dem kan vi bekämpa det destruktiva i vårt arv. Tillsammans med dem kan vi förädla arvet från de grekiska demokratierna, banbrytande i all sin ofullkomlighet. Tillsammans med dem kan vi förädla arvet från den romerska rätten och från den arabiska naturvetenskapen. Tillsammans med dem kan vi förädla frihetsarvet från de germanska skogsfolken i norr.

Vår nutid är otänkbar utan arvet från Jerusalem och Betlehem. Den är otänkbar utan Sokrates och Thomas av Aquino. Den är emellertid inte heller tänkbar utan Montesquieu, Marx, Mill och Einstein.

Framtiden är otänkbar utan detta arv, men det räcker inte. Framtiden är lika otänkbar, om det inte ur detta arv växer fram nya filosofer och andliga ledare, som formulerar de idéer som skall göra det möjligt för västerlandet att gå vidare – inte längre förödande världen utan i harmoni med den.

I våra utrikespolitiska ställningstaganden fördömer vi regimer, som uppenbart våldför sig på människor och på varje ansats till folkvilja. Det är angeläget att vi så gör. Av olika skäl är vi emellertid inte alltid konsekventa. Det finns en risk i detta. Om vi påtalar våldsregimer i några fall men inte i andra, kan vi ge intrycket att vi gillar eller åtminstone accepterar de regimer som vi inte påtalar.

Det är klart att vi inte kan ställa våra krav på folkstyrelse i länder utan demokratisk tradition. Även i politiskt avseende behöver ett samhälle tid för att utvecklas och mogna. Det får emellertid inte hindra oss från att ställa förväntningar om ambitioner i den vägen på regeringar som vi har nära samarbete med.

Det finns en tendens hos vissa grupper i Sverige att se sig blinda på vissa staters framsteg i ekonomisk och social utveckling men bortse från att den politiska friheten är minimal, att oppositionen befinner sig i fängelse eller är tystad på annat sätt och att stora grupper söker lämna landet eller redan lever i

landsflykt.

Det pluralistiska, decentraliserade samhället är en del av det västerländska politiska arvet. I det har individen kvar sin egen styrka i nära relation till den egna gruppen. Grupperna förenas i folkrörelser och politiska partier. I de fria parlamenten möts partierna till en kraft, till en samlad representation för grupper och individer.

Det är alldeles klart att ett mångpartisystem av vår typ kan vara svårt att förena med politisk stabilitet i ett nytt land med stora etniska skillnader. Partier kan där bli företrädare för stammar och inte för politiska åsiktsriktningar, och då kan statens enhet hotas. Jag har förståelse för den risken i vissa oss närliggande länder såsom Zambia, Tanzania och Kenya.

Det är emellertid farligt för vår egen fria framtid, om vi inte betraktar en politisk pluralism med på åsikter grundade fria partier som ett utvecklingsmål för varje samhälle. Att ännu inte ha nått dit är politisk underutveckling. Att långsiktigt acceptera något alternativ är farligt även för oss. Det kunde ge stimulans till de krafter i vårt eget samhälle som har auktoritära ideal. Dessa kan då också få stöd för primitiva politiska läror från underutvecklade men kanske i något avseende attraktiva politiska system utanför vårt eget land.

Det är för den skull angeläget för Sverige – och då särskilt för vår riksdag – att slå vakt om samarbetet med de länder som har politisk frihet byggd på ett pluralistiskt politiskt system. Vi bör göra klart för oss själva att de stater som står oss närmast är de där det yttersta inflytandet ligger hos en genom fria, hemliga val utsedd folkrepresentation. Vårt land och dessa länder är tillsammans den kraft som kan säkra den personliga politiska frihetens vidare utveckling. Många av dessa stater har i dag ekonomiska och sociala svagheter som en del auktoritära stater bättre kommit till rätta med. Det får emellertid inte förleda oss att tro, att man behöver offra politisk frihet för att nå ekonomiska och sociala framsteg.

Vår viktigaste utrikespolitiska uppgift är nu inte att tala om för andra vad de bör göra. Det är i stället att själva vara ett exempel – ett land som kan förena ekonomisk och social trygghet med politisk frihet. I den uppgiften måste vi kunna samarbeta särskilt med de andra länder som har fria folkrepresentationer.

De flesta sådana stater är högt utvecklade. Det finns emellertid också utvecklingsländer som är uppbyggda med fria folkrepresentationer. Det främsta exemplet är Indien. Det parlamentariska systemet i Indien har nyss upplevt en kris. Vi måste på allt sätt – politiskt och ekonomiskt – stödja den nuvarande regimen i Indien, så att den kan ge världen en förebild, visa att Indien kan ta itu med sina väldiga problem under fria parlamentariska former.

Även i det av diktaturer så misshandlade Latinamerika finns exempel på länder med fria parlamentariska system som fungerar väl. Utrikesutskottet besökte i höstas två av dem, Venezuela och Costa Rica. Jag tror att vi ömsesidigt upplevde detta besök som en angelägen markering av samhörigheten mellan folk som i frihet arbetar med sin egen framtid.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Herr talman! Jag har med detta anförande velat understryka att det för Sverige inte är utan betydelse vilka regimer länderna i vår omvärld har. Vi markerar det genom att protestera mot förtryckarregimer som de i Latinamerika och Sydafrika. Det är emellertid angeläget att vi också gör en positiv markering av samhörigheten med de länder som efter sina skiftande förhållanden liksom vi grundar sitt politiska system på en fri folkrepresentation.

GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman ! Sydafrika är fortfarande bastionen för rasism och utsugning. Dagligen skördar apartheid sina offer. Men motståndet lever. Allt flera människor och grupper inom Sydafrika höjer nu själva kravet på en total isolering av apartheidregimen. Det är inte längre bara krav från ANC och andra aktiva motståndsgrupper – fackföreningar, kyrkor och vita liberaler ställer sig bakom kraven. Donald Woods, den vite journalisten som tvingades i exil, vädjade i säkerhetsrådet i februari om att västländerna bryter alla band med Sydafrika som ett alternativ till en blodig raskatastrof. Avskyn mot raspolitik, kolonialism och exploatering av människor i denna del av världen är djupt känd.

En del steg har tagits, men det går långsamt. Vapenembargot som FN beslutade om i höstas är inte tillräckligt, eftersom Sydafrika söker åstadkomma självförsörjning i fråga om vapentillverkning. Delvis bygger denna tillverkning på utländska licenser och utländska investeringar. Ett stopp för investeringarna är därför ett nödvändigt komplement till beslutet om vapenstoppet.

Från svensk sida måste vi agera mera beslutsamt. Detta understryks inte minst av de uppgifter som framkommit under Sydafrikautredningen, som tillkommit efter en socialdemokratisk motion i riksdagen, om att sex stora svenska dotterbolag ökade sin reella omsättning med drygt 70 %. Det finns också mycket som kan göras utanför Sydafrikautredningen. Tiden är nu inne för att göra en översyn av Sveriges totala förbindelser med rasistregimen i Sydafrika.

Det finns flera områden som kräver en sådan omedelbar översyn. Fackföreningsrörelsen har i snart två decennier tagit initiativ till och deltagit i solidaritetsyttringar och direkt stöd till dem som förtrycks i södra Afrika. Det arbetet måste fortsätta ända till dess förändringar skett. Det är ett arbete som kräver tålamod, och det ger inte snabba resultat. Men vi kan se hur fler och fler sluter upp i sin avsky för de övergrepp som där begås. Jag vill därför här helt kort redovisa vad den svenska fackföreningsrörelsen nu gör i Sydafrikafrågan.

Om några dagar startas i alla länder som har medlemmar i Fria fackföreningsinternationalen en veckolång kampanj mot Sydafrikas raspolitik och mot apartheidregimens bekämpning av fackliga fri- och rättigheter. Denna kampanj infaller helt naturligt i veckan kring Sharpvilledagen, dvs. den dag för 18 år sedan då hundratals fredliga demonstranter blev brutalt skjutna av den sydafrikanska regeringens polis och militär.

I september i år startar Landsorganisationen och alla dess medlemsförbund den kanske största och bredaste internationella kampanjen i svensk fackföreningsrörelses historia. Den kommer att pågå i åtta månader och vara direkt riktad mot Sydafrika och dess raspolitik. LO har beslutat att detta är det mest meningsfulla sätt på vilket man kan fira sitt 80-årsjubileum i år. Kampanjen omfattar insamlingar, kulturella manifestationer, seminarier om facklig solidaritet över gränserna och möten där Sydafrikafrågan tas upp till behandling. Fackföreningsrörelsen kommer därtill bl. a. att inbjuda grundskolorna i hela Sverige att delta i vissa verksamheter för att markera solidariteten och för att göra barnen i vårt land mer medvetna om människornas levnadsvillkor i Sydafrika. Avsikten är att denna Sydafrikakampanj, som har förberetts i närmare två år, skall nå ut i hela landet genom sin omfattning och genom bredden i de olika aktiviteterna.

Genom sin nordiska samarbetsorganisation, NFS, har LO och TCO bidragit till ett program i 14 punkter rörande de nordiska ländernas förhållanden till Sydafrika, som bl. a. kräver att all import och export i statlig regi till och från Sydafrika avbryts, att sydafrikanska flygplan förbjuds att använda nordiskt territorium och att regeringen genom utbildningsväsendet och på annat sätt verksamt bidrar till att sprida kännedom om apartheidförtrycket i södra Afrika.

Vi kan konstatera att den svenska regeringen har en bra bit kvar när det gäller att tillgodose de krav som den nordiska fackföreningsrörelsen har ställt upp. Karin Söder sade på förmiddagen att hon var glad över den samstämmighet som rådde i det nordiska samarbetet. Vi kunde komma fram till konkreta resultat, sade hon. Men av både svenska och norska tidningsuppgifter har framgått att den svenska regeringen skulle ha verkat återhållande när det gäller att vidta åtgärder mot apartheidregimen i Sydafrika. Den norska regeringen framstår som den mest drivande, men den har fått motstånd för sina förslag från bl. a. Sverige.

Jag vet inte om dessa tidningsuppgifter är sanna. Jag hälsar med tillfredsställelse att den norska socialdemokratiska regeringen driver på, men jag beklagar om det är så att den svenska regeringen utgör en bromsande faktor. Det vore bra om vi under dagens debatt kunde få ett klarläggande besked från regeringen på den här punkten.

Vi kan emellertid vara övertygade om att de fackliga organisationerna kommer att fortsätta att trycka på och kräva att vad man har enats om blir verklighet. Från fackligt håll ser vi det som vår skyldighet att fortsätta att driva dessa krav, som framförts av de svartas fackliga organisationer i Sydafrika.

Vi väntar också med otålighet på resultaten av den utredning om begränsning av svenska företags verksamhet i Sydafrika som tillsattes förra året, bl. a. efter krav från den fackliga rörelsen. I det sammanhanget vill jag protestera mot den mer eller mindre organiserade kampanj som en del svenska företag driver mot det enhälliga riksdagsbeslutet förra året. Man försöker dels ifrågasätta riksdagens beslut, dels sprida lösa uppgifter om att många tusen anställda skulle förlora sina arbeten om riksdagens beslut

genomfördes. Företagens uppgifter förefaller vara föga verklighetsbetonade, bl. a. av det skälet att utredningen ännu inte kommit fram till sina slutliga rekommendationer. Vidare förutsätter jag, att om avskedanden i svenska företag senare skulle aktualiseras till följd av effekterna av riksdagsbeslutet, det blir samhällets skyldighet att gripa in, så att inte enskilda löntagare drabbas.

Låt mig till sist också helt kort nämna att både LO och TCO sedan något år tillbaka bedriver ett aktivt arbete för att stödja de försök till fackligt arbete som pågår i Sydafrika. Den sydafrikanska regimen har hittills inte visat någon som helst förståelse för fackliga fri- och rättigheter. Det är emellertid vår skyldighet att stödja våra svarta sydafrikanska kamrater så länge de vågar att öppet kämpa för dessa mänskliga rättigheter. Med beundran ser vi hur människorna i Sydafrika vägrar att finna sig i förtrycket. Deras kamp inger hopp för Sydafrikas och hela mänsklighetens framtid.

Utrikesministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill bara tala om för Gertrud Sigurdsen att det från utrikesministermötet i Oslo kan rapporteras att vi mycket seriöst har diskuterat vilka åtgärder som kan vidtas för att bekämpa apartheidregimen i Sydafrika. Det har lagts fram förslag från alla de nordiska länderna omfattande en lång rad områden. Men vid mötet i Oslo fann vi att vissa frågor behövde studeras noggrannare för att vi skulle kunna vara säkra på att nå den effekt som vi vill nå, nämligen att åtgärderna verkligen kommer att motverka apartheidregimen och inte stärka den. Därför finns det frågor som vi ännu inte tagit ställning till, men jag vill bestämt tillbakavisa påståendet att Sverige skulle ha varit motsträvigt när det gäller åtgärder mot apartheidregimen. Vi har i bästa samförstånd försökt att hitta vägar för att nå de mål varom vi är ense. Men vi vill noggrant förbereda de beslut vi fattar just för att de skall få en god effekt. Jag tror också att det är våra uppdragsgivares i resp. länder önskan att vi skall arbeta på det sättet.

Jag vill också understryka att vi vid varje sammanträde under det senaste året har haft nära kontakt med de nordiska fackliga organisationerna för att i samförstånd försöka finna de vägar som är möjliga att gå när det gäller detta mycket angelägna ärende.

GERTRUD SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för Karin Söders komplettering. I mitt anförande sade jag att jag inte kände till sanningshalten i tidningsartiklarna. Det har, som sagt, både i norsk och svensk press talats om att Norge bl. a. föreslagit en handelsbojkott när det gäller frukt från Sydafrika.

Men jag fattar Karin Söders inlägg så att arbetsgruppen håller på att studera de utestående frågorna i detta sammanhang. Förhoppningen är väl då att man vid nästa sammanträde med de nordiska utrikesministrarna flyttar fram sina positioner – det är i varje fall den förhoppning jag vill ställa på Karin Söder.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! När jag antecknade mig i går för att delta i denna debatt var det för att säga litet grand om Europarådets framtid och verksamhet, ungefär i linje med det som Björn Molin nu redan har anfört. Jag skall inte förlänga debatten med att upprepa det som han har sagt, eftersom jag i allt väsentligt instämmer i det. Men när jag tog del av utrikesministrernas deklaration kände jag ändå ett behov av att lägga något ytterligare till det som jag från början hade tänkt säga.

Jag har inte för avsikt att som vanligt plädera för dödsstraffets avskaffande – jag noterade med tillfredsställelse att det i utrikesministrernas deklaration redovisas att vårt land är aktivt på detta område. Jag ville i stället något kommentera den antydning som i denna deklaration görs att Europarådet borde begränsa sig till att syssla med de områden där organisationen har sina huvuduppgifter, nämligen människors grundläggande rättigheter och deras sociala trygghet. Detta är självfallet Europarådets viktigaste uppgift, som inte på något sätt skall förminskas, och jag skall också strax återkomma till vissa bekymmer som jag har i det sammanhanget. Men jag vill ändå vända mig mot tanken att man skulle begränsa Europarådets arbetsområde.

Det medges i deklarationen att Europarådet har gjort en mängd insatser för det praktiska samarbetet mellan Europas stater. Europarådet var i varje fall ett av de fora där man först började tala om miljöskydd. Man förde rätt luftiga och visionära diskussioner om detta, men det var ur sådana överläggningar som den mera handfasta debatten så småningom växte fram i de enskilda länderna. Man har också i Europarådet tidigt diskuterat byggnadsminnes- och naturminnesvård. Också i de avscendena har man fört debatter som varit av den litet visionära typen men som avsatt spår i praktiskt handlande i de olika länderna.

Vi har t. o. m. diskuterat så udda ting som skydd av flyttfåglar. Också den diskussionen har haft ett visionärt inslag, men vi kan alla erkänna, nu när vi närmar oss våren och flyttfågeln börjar komma till vårt land för att söka upp sina häckningsplatser, att de utgör ett omistligt inslag i vår natur. De återvänder så småningom till de sydligare länderna, och det är där man i flyttfågelsdebatten möter de stora problemen, inte minst i Italien. Mellan 200 och 400 miljoner flyttfåglar årligen fångas i nät eller fastnar på limstänger.

Detta har diskuterats i Europarådet, och jag tycker att det är väsentligt att man kan ta upp också en sådan fråga på ett internationellt plan. Därför känner jag mig litet bekymrad inför tanken att man skulle stoppa sådana diskussioner i Europarådet. Det är just där, och kanske framför allt i dess rådgivande församling, vars beslut inte är förpliktande för någon part, som man kan lyfta sig till diskussioner av detta slag. Sedan blir man räddad av ministerkommittén, när man har varit alltför långt ute i omöjliga idéer. Men just det förhållandet att de kan vädras och föras fram inför ett internationellt forum är till fördel för det praktiska arbetet också i de enskilda medlemsstaterna, och jag hoppas att det inte är utrikesministrernas mening att man alltför mycket skall strypa en sådan diskussion.

Jag tror att man måste ta emot Europarådet mer med sitt hjärta och mindre

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

med sitt förstånd – inte därför att det inte går att intellektuellt förklara varför man sysslar med de olika sakerna, utan just av den anledningen att verksamheten i den rådgivande församlingen kan tillåtas att ligga på, som jag sade, det visionära planet, i varje fall ibland.

Efter detta vill jag anknyta till Björn Molins anförande. Han uttryckte sig relativt optimistiskt om Europarådets framtid visavi EG-staterna. Jag är inte fullt så optimistisk på den punkten, utan tror att det krävs mycket arbete från de medlemsstaters sida som vill bevara och försvara Europarådet. Jag har en alldeles färsk erfarenhet från Europarådsförsamlingens senaste sammanträde, där man i ett möte mellan EG-staterna och Europarådsstaterna ägnade rätt mycken tid åt att diskutera de mänskliga rättigheterna på grundval av rapporter som var färdigställda både inom EG och inom Europarådet. Det var alldeles uppenbart att man från EG-sidan ansåg att man hade viktiga funktioner även på de mänskliga rättigheternas område, och det må man naturligtvis tycka att man har. Men det allvarliga och bekymmersamma är att alla medlemsländer i EG också är medlemmar i Europarådet, och man skall inte inom Europarådet behöva föra en debatt mellan å ena sidan Europarådets 20 medlemsstater och å andra sidan nio av dessa som har slagit sig ihop och bildat ett särskilt organ. Det är illavarslande för framtiden, och jag har uppfattningen att de som i fortsättningen skall verka inom Europarådet skall göra vad de kan för att hålla undan sådana försök av EG att lägga sig till med sådant som är att se som rena och klara Europarådsangelägenheter, t. ex. förvaltningen av de mänskliga rättigheterna och de organ som hör till den arbetsuppgiften.

I detta anförande instämde Bengt Sjönell (c).

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Arbetet på att åstadkomma en ny ekonomisk världsordning är av mycket stor betydelse för hela vår världs framtid. Samtidigt kan vi konstatera att det arbetet har stött på avsevärda svårigheter, främst beroende på att vissa stora industriländer inte har varit beredda att göra de medgivanden som är nödvändiga för framgång. Men trots att svårigheterna är betydande måste vi hoppas och tro på en utveckling som innebär att de fattiga länderna successivt kan få sin rättmätiga del av världens resurser.

Debatten om en ny ekonomisk världsordning och om resursfördelningen i världen förs mot bakgrund av det faktum att många viktiga råvaror bara finns i begränsad omfattning på vårt jordklot. Det gäller viktiga energiråvaror, det gäller mineraler som har central betydelse för hela vår industriproduktion. Dessa begränsningar gäller också jordens möjligheter att producera de livsmedel som vi behöver för vår existens.

Det faktum att jordens råvarukapacitet inte är obegränsad innebär att vi som lever i de rika länderna måste vara beredda att dela med oss, om vi menar allvar med vårt tal om att de fattiga länderna skall kunna få sin rättmätiga andel. Vi kan inte fortsätta att bygga vårt välstånd på en rovdrift av jordens tillgångar. Detta gäller oavsett om vi diskuterar mineraler för industriell

produktion eller om vi diskuterar jordens sätt att producera livsmedel.

En annan följd av den utveckling som vi hoppas på, nämligen att u-länderna kommer att kunna genomföra en industrialiseringsprocess, blir att vi kommer att få se nya konkurrenter på våra marknader. Vi måste då vara beredda att acceptera den nya konkurrenssituation som uppstår. F. n. har vi en situation där en lång rad länder, som inrymmer huvuddelen av världens befolkning, i huvudsak ägnar sig åt att producera råvaror för världsmarknaden, medan däremot en liten grupp stater, dit vi själva hör, svarar för huvuddelen av förädlingen och den industriella produktionen. Den situationen kan inte fortsätta i framtiden, utan u-länderna måste självfallet också få vara med i råvaruförädlingen och industriproduktionen.

Vi ser redan exempel på hur länder som traditionellt har räknats till u-ländernas krets har etablerat sig som industrivaruproducenter. Många av dessa länder har ekonomiska system, sociala modeller o. n lönesystem som vi upplever som mycket otillfredsställande. Men vi får inte ta det faktum att vi inte kan acceptera de arbetsmarknadsförhållanden och de löneprinciper som gäller i de här länderna som intäkt för en protektionism, där vi utesluter dessa staters möjligheter att konkurrera på industrivarumarknaderna. Om vi får ett sådant resonemang innebär det också att vi måste ta avstånd från tanken på en ny ekonomisk världsordning. Det är nämligen så, att de här bristerna, som vi upplever i de nya industriländerna, återfinns i flertalet av världens u-länder. Om man, såsom har skett på visst socialdemokratiskt håll, försöker antyda att det bara är de länder som har en god fördelningspolitik som vi behöver ta hänsyn till i vår strävan efter en ny ekonomisk världsordning, gör vi det alltför lätt för oss. Jag tror att den dag fortfarande är rätt avlägsen då Tanzania, Angola, Moçambique och några stater till kommer att bli ett hot mot oss på våra industrivarumarknader. Vi måste alltså vara beredda att acceptera den ekonomiska utvecklingen i länder vilkas inrikespolitiska förhållanden vi kanske inte uppskattar på alla sätt.

Denna utveckling ställer naturligtvis också krav på vår egen industri, där vi måste räkna med åtskilliga omställningar. Men det är då viktigt att se till att den omställningsprocess som naturligtvis är nödvändig genomförs på ett riktigt sätt. Vi måste utnyttja den höga kapacitet för nyskapande och innovation som vi har i ett samhälle som Sverige, och vi måste vidare se till att vi utnyttjar den kapaciteten för att utveckla en framtidsinriktad teknik, vilken gör oss rustade att möta de nya situationer som vi kommer att ställas inför.

Jag tänker t. ex. på teknik som gör det lättare för oss att på ett effektivt sätt använda råvaror, jag tänker på teknik som gör det lättare för oss att utnyttja energin på effektivaste möjliga sätt, jag tänker på utvecklandet av nya energikällor, baserade på de kontinuerliga energiflödena, och jag tänker på teknik som innebär att vi kan återvinna råvaruinnehållet i varor som vi redan har använt.

Herr talman! Den nya ekonomiska världsordningen kan inrymma mycket. De stater som står bakom kravet på ny ekonomisk världsordning har de mest vittskiftande inhemska ekonomiska system, och tolkningarna av vad den nya

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ekonomiska världsordningen skall innebära varierar mycket kraftigt från u-land till u-land. Vi kan givetvis inte härifrån diktera vilka ekonomiska utvecklingsmodeller u-länderna skall välja, men vi kan inte heller frångå oss vårt ansvar. Det finns en uppenbar risk för att den ekonomiska utvecklingen i många fattiga länder medför att det skapas en liten isolerad industriell sektor som är mer eller mindre helt beroende av utländsk teknik och utländsk ekonomi. Det innebär ofta en utveckling som ställer huvuddelen av befolkningen utanför och som kanske till och med leder till allvarliga försämringar av befolkningsmajoritetens situation.

Det är inte en sådan utveckling vi vill medverka till. Det måste vara vår strävan i vårt utvecklingssamarbete med u-länder och vårt övriga samarbete med u-länder att bidra till en ekonomisk och teknisk utveckling, som verkligen ger förbättrade levnadsvillkor för folkflertalet. Eftersom det är i de industrialiserade staterna den stora potentialen finns för teknisk utveckling och forskning, har vi ett bestämt ansvar att ställa sådan teknik till förfogande som u-länderna kan använda och dra nytta av. Det betyder en teknik som är arbetsintensiv, en teknik som ligger på en sådan tillämpningsnivå att den är lätt att använda utan alltför stora svårigheter och förlustrisker. Det är en teknik som underlättar en decentraliserad struktur och en utveckling av småindustri och landsbygdsutveckling. Den minskar risken för stora folkomflyttningar och sociala omvälvningar.

Energisektorn är ett bra exempel på det här problemet. Under mycket lång tid har huvuddelen av västerlandets utvecklingsresurser på energiområdet ägnats åt kärnkraften. Det är uppenbart att kärnkraften representerar en teknologi som är mycket illa lämpad för de flesta u-länders behov. Den är oerhört kapitalintensiv, den är mycket avancerad och innehåller allvarliga riskmoment. Den ger ringa sysselsättning när den används. Däremot är kanske många av de alternativa energikällor som vi diskuterar för framtiden ännu gynnsammare för många u-länder än de är för oss. Jag tänker på vindteknik, solteknik, utnyttjande av biomassa osv. När vi diskuterar hur vi skall lägga upp vår energiforskning och vårt utvecklingsarbete här hemma måste vi också ta med i bedömningen vilken betydelse våra insatser har för u-ländernas möjligheter att tillfredsställa sina behov. Och det är naturligtvis ett argument bland många för att vi skall satsa resurser för att utveckla de alternativa energikällorna.

Herr talman! Avslutningsvis känner jag behov av att göra en liten kommentar till den Sydafrikadebatt som Gertrud Sigurdsen drog upp litet hastigt.

Jag vill bara göra den kommentaren att alla vi som följt svensk utrikespolitik under åren kan konstatera att Sydafrikafrågan har haft den allra högsta prioritet – och detta av mycket naturliga skäl. De insatser som Sverige har gjort när det gäller Sydafrikafrågan står i särklass. Regeringsskiftet för ett och ett halvt år sedan innebar en ytterligare intensifiering av de svenska insatserna för att stödja befrielsekampen i södra Afrika och för att isolera Sydafrika. De tidningsuppgifter som Gertrud Sigurdsen redovisade är därför mycket anmärkningsvärda. Var och en som på ett objektivt sätt ser på hur

Sydafrikafrågan har drivits måste konstatera att det inte finns något land, vare sig i Norden eller i den övriga västvärlden, som har engagerat sig så hårt i denna fråga som Sverige.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Israel är en demokrati. Sverige är en demokrati. De två länderna måste sägas stå varandra nära i många avseenden. Sverige är byggt på en andlig och kulturell grundval som i mycket är ett arv från Israels säregna historia under de två årtusendena närmast före vår tideräknings början. Den urkund som båda länderna har som fundament i principiell mening är Bibeln. Jag har i år i en motion framfört en del tankar om Israel och Sverige, men jag vill här lägga till följande.

Israel har många fiender. Ett ekonomiskt krig pågår mot Israel. Den bojkott mot handeln med Israel som dessa motståndare försöker genomföra i hela världen är djupt beklaglig. Även svenska företag har gått med på klausuler i kontrakt med vissa handelspartner – klausuler som förbjuder handelsutbyte med Israel. Sverige deltar därför i det ekonomiska kriget mot Israel. Svenska företag vill inte investera i Israel. Svenskar vägrar sälja till Israel. Svenska firmor hindras att köpa från Israel. Detta är negativt för vårt land, inte bara för handeln utan också för vårt anseende som demokrati.

Även företag som direkt eller indirekt ägs eller stöds av svenska staten lär enligt bestämda uppgifter deltaga i sanktioner mot Israel. Jag beklagar detta.

Herr talman! Jag vill hänvisa till aktuella händelser i vårt grannland Norge. I slutet av förra året förekom t. ex. ett mycket uppmärksammat försök till diskriminering av Israel genom att kontraktet mellan ett par stora verkstäder och deras kund innehöll en klausul som innebar bojkott mot handeln med Israel, eller som norska tidningar formulerade det mera naket: "Boikott av Israel." Den norska regeringen reagerade glädjande nog. Handelsminister Bakke anförde i stortinget att "regjeringen tar skarpt avstånd fra den diskriminerende klausul overfor Israel som er intatt mellom norske skipsverft og egyptiske kjøpere". Detta enligt flera tidningar, bl. a. Aftenposten torsdagen den 27 oktober 1977. Handelsdepartementet har för säljarna preciserat att regeringen inte kan godta klausulen. I en kommentar på ledarsidan skriver Arbeiderbladet: "Vi er glad for at det nå er oppklart at norske myndigheter ikke har akseptert en boikottklausul mot Israel i skipsbyggningskontrakter med Egypt. Noe slikt ville ha vært ytterst pinlig for den norske regjering. De uttalelser som nå er kommet, viser at regjeringen ikke vill godkjenne kontrakter som diskriminerer Israel. Det er et standpunkt som har bred støtte i det norske folk."

Vad som skett ledde också till klara uttalanden från oppositionen i stortinget. Stortingsrepresentant Paul Thyness säger att man kan förstå men icke sympatisera med privata företag som böjer sig för en sådan press att godta klausuler. Han menar att om kontrakt skulle falla bort för norska firmor därför att de inte går med på bojkotten så "må hele det norske samfunn være med på å bære belastningen".

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Jag tror att också i Sverige har regeringen brett stöd för en liknande politik. Det måste stå klart att aktioner av detta slag står i strid med Sveriges intressen och Sveriges förpliktelser som medlem av FN och som ett land med grundmurat anseende i hela världen som rättfärdigt och solidariskt mot de svaga. Vi väntar här klara signaler från regeringen. Under alla förhållanden bör inga företag som är statliga eller har statligt stöd kunna deltaga i sanktionerna mot Israel.

Så några ord med anledning av regeringsdeklarationen, som jag läst med stort intresse. Det står där: "Varje stat i området, även Israel, har rätt att leva inom säkra och erkända gränser." Detta vill jag varmt instämma i. I fortsättningen anføres:

"Dessa principer måste kompletteras med ett erkännande av palestinaarbarnas rätt: att själva bestämma sin framtid och således också, om de så väljer, att bilda en egen stat som lever i fred vid sidan av Israel."

Då måste jag fråga: Var skall den staten ligga? Kan Israel leva om en stat i PLO:s anda upprättas på den s. k. Västbanken? Mitt svar är nej. Tror någon svensk riksdagsman på Israels liv i fred med sådana terrorister intill sig? Vad skulle Sverige göra om det krävdes en liknande stat på Gotland eller i Närke? Vad som kallas Västbanken är en naturlig del av Israel. Har vi, har FN, år 1948 godkänt staten Israel och velat ge denna nation ett hem och en framtid, måste vårt ja fortfa ra att vara ett ja. Israels olika folkgrupper har alla samma demokratiska rättigheter. Låt invånarna på Västbanken välja fritt själva: medborgarskap antingen i Israel eller i t. ex. Jordanien. Låt detta innebära rösträtt och valbarhet då det gäller parlament och andra råd, för både kvinnor och män. Vi tror oss veta om hur ett sådant val utfaller. Ingen som har vistats en tid i Israel vill betvivla att detta land är en demokrati i västerländsk mening.

Det är häpnadsväckande att vi i den fria världen tycks ha glömt eller hålla på att glömma vad som ligger före bildandet av staten Israel. All terror, allt lidande som detta folk utstått under Hitler och Stalin och andra plågåre. All hemlöshet i världen! De som i dag bygger Israel vet och minns men utan bitterhet i form av hämndkänslor och vedergällningstankar. De vill leva i fred, de har mer än något annat folk en innebörd i ordet Frid, en mening med stort djup både i sin hälsning med detta ord och sitt arbete för framtid i frihet.

Kvällstidningarna här i Stockholm i dag ropar att Israel vill hämnd. Det är en felaktig beskrivning, tycker jag. Israelerna vill inte angripa sina grannar. De är villiga att göra det möjliga – men till det möjliga hör enligt min mening icke upprättandet av en PLO-styrd eller -influerad stat på Västbanken. Jag anser det absolut vara en orimlighet. Problemet hur man skall bereda de människor, som kanske ligger bakom PLO eller som PLO påstår sig tala för, ett hem kan inte lösas genom att man får den föreslagna staten på Västbanken. Det är beklämmande att samvetslösa makter förser terrorister med vapen. Jag beklagar vad som måst ske i Libanon i dag – men vad som skett därifrån och riktats mot Israel, mot barn och oskyldiga är ännu mer beklagligt.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! För ett par månader sedan firade Finland 60-årsminnet av sin självständighetsdag. Vi kan inte tänka oss ett Norden utan Finland. Det ingår i en gemenskap som betyder väldigt mycket för oss alla. Vi vet att detta fria Finland har sin frihet bl. a. därför att man själv gjorde mycket stora insatser för att slå vakt om den i ett svårt läge. Men vi skall också veta att när Finland blev en fri stat fick vi även andra fria stater som grannar. Vi fick samtidigt i vårt närområde Estland, Lettland och Litauen. Det är klart att 60-årsminnet också för dem skulle ha varit en glädjens dag – om de fått förbli fria stater.

Förbindelserna mellan Sverige och de fria baltiska staterna var mycket livliga. Vi hade kulturellt, vetenskapligt, ideellt och ekonomiskt utbyte – ett utbyte som var givande på ömse håll. Hade de baltiska staterna fått behålla sin frihet skulle givetvis Östersjön ha uppfattats som ett fredens hav, ett vatten som förband oss med nära vänner.

Den sovjetiska ockupationen av de tre baltiska staterna var en stor tragedi nära inpå oss. De kvarvarande balterna i dessa länder är utsatta för ett omfattande förtryck, och förryskningen av områdena har drivits målmedvetet. Exempelvis Estland håller på att förryskas. Omkring 400 000 ryssar har flyttats dit sedan andra världskriget. Vid krigsslutet var det bara 3 % av Estlands befolkning som inte var ester – i dag är siffran snart uppe i 40 %. Om den nuvarande utvecklingen fortsätter kommer esterna före sekelskiftet att vara i minoritet i sitt eget land. I grannlandet Lettland är redan majoriteten i huvudstaden Riga icke-lettisk.

Denna organiserade massinvandring av ryssar är iscensatt för att försöka slå ner ett nationellt tänkande i dessa stater. Vi vet att det är förbjudet att sjunga nationalsången i de här staterna. Vi vet att det är förbjudet att visa staternas flaggor. Vi vet att det finns ett passivt motstånd. Men tyvärr måste sägas att informationen om dessa saker ofta kommer ganska sent, eftersom den inte kan ske genom de officiella nyhetsvägarna. Det finns ganska många rapporter om förtrycket och om de känslor som tar sig mycket spontana uttryck hos folk som säger att de inte vill ha denna ockupation, men tyvärr märks de inte särskilt mycket i Sverige.

Vårt land har i internationella sammanhang med kraft hävdad små staters rätt till suveränitet och oberoende. Imperialism och hot mot små stater finns på många håll i världen, men inget förtryck ligger oss geografiskt så nära som den sovjetiska ockupationen av våra nära grannar. Just därför måste – om vi över huvud taget vill vara trovärdiga – dessa stater alltid finnas med i våra tankar när vi talar om att små stater själva skall få forma sitt liv.

Den unga generation som i Sverige nu talar om internationell solidaritet och små staters rättigheter har all anledning att plädera för dessa principer också i vårt närområde. Dagens unga i vårt land skall inte behöva känna sig bundna av att Sverige näst efter Hitlertyskland var den första stat som erkände Sovjets ockupation av de baltiska staterna. En rad demokratier vägrar att betrakta Estland, Lettland och Litauen som delar av Sovjet. Den ståndpunkten måste vara möjlig att hävda också i Sverige.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Vi måste inta denna ståndpunkt också för vår egen skull. Om små stater finner sig i att världen betraktar imperialism och ockupation av hela folk som accepterade medel, vilken trygghet kan vi då själva göra anspråk på att få?

Per Ahlmark uttryckte det så här vid ett tal på estniska nationaldagen för två år sedan: "Det går inte att med bevarad heder storma mot förtryck i ett land och försvara förtryck i ett annat. Friheten är en och odelbar, den är en rätt som varje människa på vår jord kan kräva av sitt land."

Frågan om staters frihet hänger nära samman med de mänskliga fri- och rättigheterna. Vi har fått många påminnelser om detta genom vad som hänt efter Helsingforsavtalet 1975. Sovjet ville ha ett avtal för att få sina krigsvinster från 1940-talet erkända i väst – alltså gammal vanlig imperialism för att lägga under sig land och folk. Sovjet skrev på dokumentet, trots att det stadgade att de deltagande staterna skulle respektera mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

I det här sammanhanget vill jag ta upp en fråga som har hängt med ganska länge när det gäller vårt förhållande till de baltiska staterna. Det gäller de många tusen nuvarande svenska medborgare som flydde från dessa stater i anslutning till ockupationen. Dessa människor betraktas fortfarande av Sovjet som sovjetiska medborgare. De har aldrig bott i Sovjet, och de har aldrig begärt att få vara där. De flydde från ockupationen, men de bokförs och räknas fortfarande som ryska medborgare. Detta gäller inte bara dem, utan också deras i Sverige födda barn.

Det är naturligtvis en oförskämdhet att förfara på det sättet. Det är en snygghetsfråga för vårt land att göra det mesta möjliga för att få ett avtal liknande det som Canada har lyckats få med Sovjet, att dessa människor inte skall räknas som medborgare i ett land som de aldrig har tillhört och aldrig har velat tillhöra. För att markera att den frågan är viktig måste vi ta med den i förhandlingar i andra sammanhang mellan Sverige och Sovjet. Rysk utrikespolitik är sedan gammalt mycket av att ta och ge – man vill inte ge någonting om man inte får någonting i stället. Därför går en sådan här fråga inte att lösa om den inte tas med i bilden tillsammans med andra frågor som vi förhandlar om.

Det viktiga är naturligtvis principen att små stater skall ha rätt till sin frihet. Målet måste vara nationell suveränitet. Vi kan inte göra undantag och säga att om stater är tillräckligt små och ligger tillräckligt nära stora stater gäller inte principen. Sverige är också en liten stat och ligger nära en stor stat. Vi kan alltså inte godta den princip som skulle diskvalificera de baltiska folken och frånta dem rätten att kräva nationell frihet.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! I en utrikesdebatt talar man som regel huvudsakligen om relationer mellan länder. Men låt mig för ett ögonblick fokusera en individ – den judiske matematikern Anatoly Sharansky.

Det är just i dag precis ett år sedan Anatoly Sharansky häktades av KGB-poliser i Moskva för påstådd landsförrädisk verksamhet. Alla jag träffat som

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

varit personligen bekanta med honom – och det är ganska många – hävdar med bestämdhet att dessa beskyllningar är ogrundade. Han har bara arbetat för att vi i omvärlden skulle få kännedom om under vilka förhållanden de judiska refuseniks lever i Sovjetunionen. Refuseniks kallar sig de judar som har begärt att få utvandra till Israel men som i årtal har förvägrats denna rätt, som de enligt Helsingforsdeklarationen om de mänskliga rättigheterna har.

Under ett helt år har Anatoly Sharansky nu suttit anhållen och förvägrats varje som helst kontakt, t. o. m. med sin egen mor. Inte heller har man accepterat att en sovjetisk resp. en fransk advokat, som har förklarat sig villiga att försvara honom, skall få träffa honom. Det förhållandet att man trots ett helt års pressande förhör med Sharansky och många av hans vänner ännu inte har fått underlag för att väcka åtal mot honom tyder mer än något annat på att hans vänner har rätt när de hävdar att han är oskyldig.

Herr talman! Mot denna bakgrund vädjar jag till den svenska regeringen att ytterligare öka sina ansträngningar att förmå den sovjetiska regeringen att äntligen släppa Sharansky fri och medge honom tillstånd att utvandra till Israel, där hans hustru Natalja väntar på honom sedan snart fyra år. Sådana åtgärder från Sovjets sida skulle av oss i västvärlden tolkas dels som ett uttryck för humanitet och rättssäkerhet, dels som ett bevis för att man alljämt står fast vid de åtaganden som signatärmakterna förbundet sig till i Helsingforsdeklarationen om de mänskliga rättigheterna.

Herr talman! Jag skulle också gärna vilja säga några ord om situationen i Mellanöstern.

För att störa de fredsförhandlingar mellan Egypten och Israel som blev en följd av president Sadats djärva och okonventionella försök att finna en öppning för en förhandlingslösning av de aktuella problemen har palestinierna nu återupptagit sina terroraktioner. Alla känner vi till den senaste terroraktionen strax norr om Tel Aviv och Israels i dag inledda repressalie-åtgärd i södra Libanon, varför jag inte finner anledning att närmare kommentera dessa händelser. Men låt mig påminna om sju tidigare terrordåd som utförts av palestinier:

11/4	1974	Kiryat Shmonah	dödade	3 terrorister	18 israeler
15/5	1974	Maalot	"	3 "	28 "
13/6	1974	Shamir	"	4 "	2 "
					1 nyzeeländare
24/6	1974	Nahariya	"	3 "	4 israeler
19/11	1974	Beit Shean	"	3 "	4 "
5/3	1975	Tel Aviv	"	6 "	5 "
4/7	1975	Jerusalem	"	0 "	15 "
		Summa	dödade	22 terrorister	76 israeler

Det är naturligtvis alltid svårt att få fram helt korrekta siffror på antalet dödsoffer vid sådana här terroraktioner, men så mycket är säkert att vid dessa tillfällen dödades mer än tre gånger fler israeler än terrorister. Detta är f. ö. ganska naturligt, eftersom terroristerna varit väl utbildade och beväpnade, under det att de israeliska offren främst utgjorts av obehäpnade civila.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Vi tycker nog alla, såsom utrikesministern gav uttryck för, att det är olyckligt med vedergällningsaktioner av det slag som Israel i dag inledde i södra Libanon. Dylika aktioner minskar möjligheterna till framgångsrika fredsförhandlingar, och därmed når ju palestinierna sitt syfte.

Å andra sidan får vi inte blunda för den förbittring som palestiniernas terroraktioner väcker bland israelerna, som noterar att även om man snabbt lyckas oskadliggöra terroristerna, har dessa som regel redan hunnit döda mångdubbelt fler israeler. Det är lätt för oss som inte drabbats att begära att den israeliska regeringen och Israels folk bildligt talat skall "vända den andra kinden till". Men hur skulle vi svenskar reagera i motsvarande situation?

Jag noterade med tacksamhet att utrikesministern klart underströk att det förhållandet att den svenska regeringen godkänner PLO som representant för palestinierna inte innebär att man också accepterar dess politiska mål och medel. Tvärtom reagerar den svenska regeringen mycket hårt mot dessa terroraktioner, och där har man säkert hela svenska folket bakom sig.

Herr talman! Jag skulle avslutningsvis vilja gå så långt att jag menar att om PLO fortsätter att utnyttja terroraktioner för sitt politiska syfte "att kasta israelerna i havet", dvs. utplåna staten Israel, då bör detta leda till att regeringen omprövar sin inställning till PLO:s representativitet för palestinierna. Detta därför att både regeringen och svenska folket alltid varit beredda att erkänna Israels rätt att existera inom säkra gränser.

I detta anförande instämde Rolf Clarkson (m).

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! "Deir Jassin" – så kallade sig det palestinska kommando som häromdagen slog till på huvudvägen mellan Tel Aviv och Haifa. Vad är Deir Jassin? Jo, Deir Jassin var en liten fredlig palestinsk by i närheten av Jerusalem. Den 9 april 1948, alltså bara drygt en månad innan FN:s plan för delning av det brittiska mandatet i Palestina skulle träda i kraft, ryckte sionistiska trupper in i byn och mördade 254 män, kvinnor och barn, utan nåd, utan hämning, utan urskillning.

De flesta sionistsoldaterna tillhörde Irgun Zvai Leumi vars ledare hette – Menachem Begin, samme Menachem Begin som nu fäller sina krokodiltårar efter palestinska gerillaattacker. Menachem Begin är väldigt stolt över Deir Jassin-massakern. I sin bok "Revoltens" skryter han över den, liksom över liknande terrordåd. Enligt Begins moral var allting tillåtet för att upprätta en judisk stat i, som han uttryckte det, *hela* Eretz Israel. Och hela Eretz Israel, det är enligt Begin inte bara staten Israel, inte bara alla de områden som Israel nu ockuperar, utan dessutom stora områden öster om Jordanfloden.

Begin tillhör den s. k. revisionistiska grenen av den sionistiska rörelsen. Den grenen bröt sig ur den mera officiella sionismen 1922 när britterna lät den arabiske prinsen Abdullah bli kung i ett eget rike – Jordanien, eller Transjordanien som det då kallades, dvs. den del av det tidigare brittiska mandatet som ligger öster om Jordanfloden. Begins företrädare som revisionisternas ledare, Jabotinsky, ansåg att det var ett svck mot den beryktade

Balfourdeklarationens s. k. löfte om ett judiskt nationalhem i Palestina. Han menade, och Begin menar i dag, att också den nuvarande staten Jordanien ingår i det område som judarna har historisk och legitim rätt till.

Under många år förhånades den arabiska rädslan för det sionistiska hotet. Efter 1967 har det blivit annorlunda. En hel värld har fått upp ögonen för den sionistiska expansionismen, en hel värld har förundrats över hur israeliska ideologer lyckats påvisa judisk historisk rätt till varje landområde som israeliska trupper satt sin fot på. Ett av de mera makabra exemplen inträffade under oktoberkriget 1973. När en israelisk truppstyrka lyckats ta sig över Suezkanalen och in i delar av Nildeltat, förklarade genast israeliska ideologer att detta var inget annat än det bibliska landet Gosen – alltså ett område som historiskt borde vara israeliskt.

Realpolitiken var den gången starkare och israelerna fick lämna sitt Gosen. Men de gjorde det inte godvilligt och inte utan tvång. Så har det varit och så lär det förbli.

Praktiskt taget hela världen har fördömt den israeliska ockupationspolitiken, också USA. Utrikesminister Vance har direkt förklarat att de judiska kolonierna i ockuperade områden "strider mot internationell lag". Amerikanska UD har i en färsk rapport om de mänskliga rättigheterna i de ockuperade områdena bekräftat att "extrema fysiska och psykiska påtryckningar förekommer vid förhör" och påtalat att ockupationsmyndigheterna "i strid med fjärde Genèvekonventionen har selektivt utvisat invånare på Västra Banken och i Ghaza, som misstänkts för eller varit kända för terrorism eller antiisraelisk politisk agitation".

Vad gör då palestinierna i denna situation? Självfallet motstånd – precis som t. ex. danskar och norrmän under andra världskriget.

Minns hur de danska och norska motståndsrörelserna arbetade under andra världskriget! Då var Sverige deras Libanon, deras uppmarschområde. Och minns hur befrielseströrelserna har arbetat innan de befriat stater som Sverige nu har nära samarbete med, t. ex. Algeriet, Vietnam, Moçambique, Angola!

Herrar Tore Nilsson och Rune Torwald – väpnat motstånd mot ockupation är ingen kaffebjudning. Palestinierna vill ha en egen stat. De vill resa till Genève och förhandla. De diskuterar inbördes hur en framgångsrik taktik skall läggas upp. Om man vill veta vad palestinierna verkligen vill, då bör man inte läsa den israeliska ambassadens skrifter, utan man kan i stället t. ex. läsa PLO:s teoretiska tidskrift *Shu'un Falastinija*. Där förs en ständig debatt på det temat. I novembernumret 1977 konstaterar en skribent att "ett av de viktigaste resultaten av oktoberkriget var att det förflyttade den arabisk-israeliska kampen till fredsuppgörelsens område". Och en annan skribent skriver, att om FN kunde komplettera resolution 242 "så att den pekar på Palestinaproblemet och det palestinska folkets nationella rättigheter", vore det från palestinsk synpunkt ett "positivt ställningstagande".

Samtidigt är naturligtvis palestinska skribenter och politiker pessimistiska. De minns tidigare arabiska svek, t. ex. 1948, och fruktar nu att Sadat bara skall ordna sina egna problem och strunta i deras. De eftertraktar inte ett långt

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

motståndskrig mot den israeliska ockupationen, ett krig som de aldrig kan vinna ensamma. De allra flesta av dem föredrar en fredlig väg till en egen stat, via förhandlingar i Genève. Som alla vet skulle palestinierna för länge sedan ha suttit i Genève om inte Israel vägrat varje form av kontakt med PLO.

Vad säger då Israel om en palestinsk stat vid sin sida? Inget annat än nej. Man har lagt fram en plan för viss autonomi. Men motståndet mot en palestinsk stat – också på lång sikt – är totalt. Det visar t. ex. Dayans svar i en intervju efter sitt USA-besök i början av 1978. Han fick frågan: Skulle en amerikansk plan för något slags hemland för palestinierna med förbindelse med Jordanien vara oacceptabelt för Israel? Svar: "Ja, om det leder till en palestinsk stat, men inte om det bara är en sorts förbindelse med palestinaraber som bor på Västra stranden och är jordanska medborgare och röstar på parlamentet i Amman."

Den israeliska lösningen är ganska klar, vilket bl. a. utvecklas i en intressant artikel i Middle East Journal. Israel vill behärska Västra stranden och Ghaza, de är delar av det "heliga landet". Men man kan inte annektera områdena och göra invånarna till israeliska medborgare, för då skulle palestinierna redan 1993 utgöra 46 % av befolkningen. Vad blev det då av den "judiska staten"? Lösningen på dilemmat är följande: judisk bosättning vid gränserna till arabländerna, t. ex. Jordanien, israelisk militärkontroll, inre autonomi och formellt medborgarskap för palestinierna i Jordanien.

Är det så konstigt att palestinierna inte godtar detta? För en israel är det nog svårt att förstå, ty för en israel finns ju ingen palestinsk nation, bara araber som bor i Palestina. Men visst finns det en palestinsk nation. Det finns många sätt att mäta den saken på. Ett är subjektiv identifikation. I en intressant artikel i Journal of Palestine Studies refereras en undersökning av den nationella identifikationen hos palestinska barn i Kuwait. 87–100 % svarade att de var "palestinier". Bara några få uppgav andra arabiska nationaliteter.

Mot denna bakgrund är det välgörande att höra Karin Söders klartext, när hon tar ställning för palestiniernas rättigheter och inte svävar på målet när det gäller svenskt erkännande av PLO som palestiniernas mest representativa företrädare. Det är uppenbart att det aldrig kan bli fred i Mellan Östern, om inte Israel accepterar att förhandla med sin fiende, dvs. PLO.

Alternativet är lätt att inse. De palestinska kommandogrupperna kommer naturligen att bli allt skickligare. Den statistik som Rune Torwald redogjorde för är ett intressant tecken på vad som i allt större utsträckning kommer att ske. Motsåndet inne i de ockuperade områdena, vilket nu en tid i hopp om fred legat nere, kommer åter att öka, om fredsutsikterna än en gång försvinner i fjärran. Otryggheten i Israel kommer att bli allt värre. Efter hand kommer situationen i Israel och de ockuperade områdena att utveckla sig till en sorts kombination av Nordirland och Rhodesia. Utvecklingen har – som de senaste dagarnas händelser visar – redan gått långt åt det hållet. Därför finns det ingen väg till fred vid sidan av PLO.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Individuell och nationell frihet är för oss svenskar självklara ting. De är så självklara att vi måhända alltför lätt glömmet bort att vi måste göra insatser för att bevara dem. Jag tänker då närmast på dem som tycks anse att vi utan risk kan använda försvaret som något slags budgetregulator i tro att vår frihet och vårt oberoende inte är hotade – vare sig nu eller i framtiden.

Vi får dock dagligen bevis på att friheten sitter trångt runt om i världen. I slutet av förra månaden fick vi en stark och gripande påminnelse om att vi sannerligen inte behöver gå långt för att finna stater som är under utländskt förtryck och där de mänskliga fri- och rättigheterna ej respekteras. Jag tänker på det 60-årsjubileum som esterna i Sverige firade på flera platser i vårt land med anledning av sin oavhängighetsförklaring den 24 februari 1918. De kunde fira minnet här i Sverige, men de kunde inte fira det i sitt hemland.

Helsingforskonferensen 1973–1975 utmynnade i deklamationer, som väckte nytt hopp bland folken i Estland, Lettland och Litauen liksom på andra håll i Östeuropa. Att Helsingforsavtalet ingav förhoppningar var naturligt. Det var ju bl. a. undertecknat av generalsekreteraren i Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté, Leonid Bresjnev. I utrikesdepartementets redogörelse för slutdokumentet från Helsingfors konstateras visserligen att det inte utgör ett internationellt fördrag utan är "en mellan de deltagande staterna överenskommen politisk manifestation av stor betydelse".

I Helsingforskonferensens slutdokument förband sig de deltagande staterna att respektera mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, däri inbegripet tanke-, samvets-, religions- och trosfrihet. Det fastslogs också att de deltagande staterna kommer att främja de medborgerliga, politiska, sociala, kulturella och andra rättigheterna och friheterna, vilka alla härrör från det inneboende värdet hos varje människa.

En sådan deklamation väcker givetvis hopp hos förtryckta folk. Även utformningen av den s. k. tredje korgen om mänskliga kontakter och inte minst uttalandet att de deltagande staterna i positiv och humanitär anda skall behandla ansökningar från personer, som önskar återförenas med medlemmar av sin familj, väckte förhoppningar hos många människor.

Fortfarande är Helsingforsavtalet ett viktigt dokument. Det är att djupt beklaga att det inte efterlevts av alla de undertecknande staterna och att det inte fick en uppföljning i Belgrad. Hoppet står nu till Madrid 1980.

Jag skall här inte ta upp tiden med att exemplifiera hur utvecklingen har gått i olika länder under senare år. Jag vill dock erinra om att familjers naturliga önskan till återförening inte tillgodosatts, att judarnas situation i Sovjetunionen är djupt oroande, att russificeringen fortsätter i Balticum och att ofrihet råder i Tjeckoslovakien. Ja, tyvärr kan listan göras mycket lång.

Utrikesministern framhöll i sitt anförande här tidigare i dag bl. a.: "De mänskliga rättigheterna har under de senaste åren mer än tidigare kommit i centrum för internationell uppmärksamhet och debatt. Vi deltar aktivt i den

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

internationella opinionsbildningen och i arbetet på att utforma nya internationella regler för att stärka respekten för de mänskliga rättigheterna.”

Ja, Sveriges röst har ofta hörts när det gäller att fördöma våld och förtryck. Detta är glädjande, men det har då ofta gällt förhållandena i stater i exempelvis Afrika, Asien eller Sydamerika. Så har i stort sett varit fallet även här i dag. Men vi vet, herr talman, att de baltiska folken arbetar för att på fredlig väg på nytt bli fria folk. Det gäller folk nära oss, folk med vilka vi har ett starkt historiskt samband. Låt oss även i detta fall göra vår röst hörd – låt oss inte glömma att även de baltiska folken behöver ett stöd från den fria världens nationer.

En fråga, som varit uppe i riksdagen vid ett flertal tillfällen, är de problem som det dubbla medborgarskapet medför för många människor i vårt land. Vid en diskussion här i riksdagen som jag hade våren 1976 med dåvarande utrikesministern Sven Andersson framhöll denne att frågan tagits upp med Sovjetunionen på diplomatisk väg. Han kunde inte utlova någon snar lösning men förklarade sig vara väl medveten om att en lösning är angelägen. Jag vill understryka att en lösning av de problem som sammanhänger med det dubbla medborgarskapet fortfarande är mycket angelägen och vill vädja till utrikesministern att intensifiera arbetet för att ett positivt resultat äntligen skall uppnås i överläggningarna med Sovjetunionen.

I detta anförande instämde Tage Adolfsson (m) och Olle Aulin (m).

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Per Gahrton nämnde mitt namn. Jag känner det visserligen ängsligt att gå upp mot en ångvält som Per Gahrton, för jag förstår att han lätt kan krossa mig, om han vill. Men det var ändå mycket i det Per Gahrton sade som jag tyckte var så ensidigt och så svagt – jag vågar säga det.

Han talade om en arabisk rädsla för semitiskt hot. Har inte Per Gahrton reda på att också araberna är semiter? Man bör väl välja sina ord här – det är ju bröder det är frågan om från början.

När Per Gahrton sedan talar om vad som ingår i Eretz Israel, alltså Israels land, så kan det väl hända att han riktigt återgav det Begin har skrivit – det har jag inte läst. Jag har hört att Begin var en hök, men jag har också hört att folk har sagt sedan han tillträdde sin post nu i Israel att han har visat stor klokhet, och hans förhandlingar med Sadat har väl ändå imponerat på oss. Jag tycker inte att herr Gahrtons historieskrivning är särskilt lysande.

Om jag läser Bibeln finner jag att det där talas om en större utsträckning av Israels områden. Det är många människor som har den uppfattningen. Men vad vi talar om här i dag är ju det Israel som kom till 1948 och genast blev angripen av en lång rad övermäktiga grannar men ändå som genom ett under existerar ännu i dag. Jag påstod i mitt anförande att detta Israel bara vill leva i fred.

Herr Gahrton sade att Israel måste tåla att leva med PLO vid sin sida, och det tror jag också att Israel gör. Men vad menas med uttrycket ”vid sin sida”? Om det betyder att Israels närmaste område, alltså på västra sidan om Jordan

– där jag själv har varit och sett hur korta avstånden är till centrala punkter i Israel – kan jag inte förstå hur det skall vara möjligt, speciellt om den anda som besjalar PLO skall vara rådande. Per Gahrton tycks inte förstå den fruktan som gemene man, enskilda människor i Israel och Israels hela folk känner. Herr Gahrton tror inte att araberna har sagt att Israel skall kastas i havet. Med araberna menar jag då inte bara PLO. De många arabiska staterna förfogar ju över så stora territorier att jag tycker det borde finnas möjligheter att där öppna områden för palestinierna.

Sedan vågar jag också hävda att den israeliska staten i dag tillåter den som vill – palestinier eller araber – att bosätta sig inom Israel, att leva och bo där och att utöva sin näring samt att då erhålla samma sociala och politiska rättigheter som övriga invånare. Jag har mycket svårt att tro att det kan finnas en framtid för Israel, om PLO – med den anda som där råder i dag – skall upprätta en stat.

Vad som nu sker i Libanon fördöms av många, och själv står jag också oförstående inför mycket av det som händer. Men Libanons södra del, där den senaste attacken sattes in, är ju en bas för styrkor som har arbetat på samma sätt som vid den senaste attacken mot den buss där så många människor omkom. På sätt och vis förstår jag att man har velat oskadliggöra dem som finns där – även om jag själv delar den uppfattning som tidigare talare här har framhållit, nämligen att våld föder våld. Men man kan ju fråga vem det var som började – för att nu ta det mycket enkelt.

I Göteborgs-Posten för den 12 februari i år har en medlem av denna kammare, en partivän till Per Gahrton, skrivit ett mycket intressant inlägg under rubriken "Israel och västbanken". Jag tar mig friheten att ur den artikeln citera ett stycke om PLO:s "fredsvilja":

"Det finns från tiden efter andra världskriget många dokument – inte minst PLO:s stadgar – som klart visar PLO:s hatiska inställning till Israel och PLO:s avsikt att 'kasta ut' israelerna ur Mellanöstern. Några citat ur senaste dokumentet i sammanhanget från arabstaternas konferens i Tripoli 77-12-04, arrangerad i opposition mot Sadats fredsinitiativ, visar

– att palestinierna förkastar FN:s resolutioner 242 och 338, som erkänner Israels existens,

– att palestinierna förkastar alla internationella konferenser baserade på dessa resolutioner, även en fredskonferens i Genève och

– indirekt att en palestinsk stat skall upprättas omfattande HELA Palestina, dvs. även Israels territorium."

Detta är ju ganska märkligt. Jag förstår att Per Gahrton här vill tala för araberna, i den mån de är förtryckta, och det ger jag honom ett erkännande för. Men finns det ingen förståelse för vad Israel har fått utstå? Och vad skulle det innebära om de som absolut vägrar erkänna Israels berättigande verkligen skulle få framgång i sina planer? Jag tror mig veta att många av de arabiska staterna fruktar för vad som då skulle kunna ske.

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag talade inte om ett semitiskt hot utan om ett sionistiskt hot. Jag förstår Israels oro. Även jag har rest i Israel. Jag unnar det landet en annan framtid än Rhodesias eller Nordirlands, jag unnar det landet en framtid i fred och inte en framtid där man ständigt skall behöva slåss för att över huvud taget kunna existera. Men om man inte accepterar de gränser som FN fastställde 1947 i delningsplanen, om man inte accepterar de gränser som FN har upprepat i sina resolutioner 242 och 338 och om man står fast vid att man hellre vill ha expansion än fred, finns det ingen annan möjlighet än att de som är förtryckta och blivit berövade sitt land slåss emot ockupanterna och förtryckarna med samma rätt som danskar och norrmän och många andra folk.

Det har funnits möjligheter att skapa fred under de senaste åren, och det är alldeles uppenbart att den palestinska rörelsen på kongresser har fastslagit, vilket är lätt att kontrollera, att man är beredd att resa till Genève och sätta sig vid förhandlingsbordet tillsammans med israelerna och att man är beredd att acceptera att administrera blott en del av sitt drömmål – hela Palestina. Om israelerna sätter sig vid förhandlingsbordet tillsammans med PLO – på samma sätt som amerikanerna till slut tvingades sätta sig vid förhandlingsbordet med FNL, som fransmännen till sist tvingades att sätta sig vid förhandlingsbordet med FLN och som portugiserna till slut tvingades att förhandla med Frelimo och de andra frihetsrörelserna – då kan det bli fred. Annars blir det ett helvete i det här området, och mest för Israel.

TORE NILSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Det jag senast anförde ur artikeln i Göteborgs-Posten och det som vi sedan tidigare känner till om PLO:s oförsonlighet tror alltså inte Per Gahrton på. Det kan kanske tänkas att PLO skulle sätta sig ned vid förhandlingsbordet, även om somliga säger att de aldrig skulle ha kommit till Genève om konferensen blivit av. I alla sammanhang har man ju agerat och talat som om Israel inte skulle få finnas.

När Per Gahrton talar om vad som skedde 1948 då Israel fick sina gränser, får han inte glömma att Israel accepterade detta. Men omedelbart riktade motståndarna ett anfall mot Israel, som Israel underligt nog klarade. Även senare har det förekommit krig. Efter alla anfall och all terror mot Israel som fött fruktan hos enskilda, måste man förstå att Israel inte kan acceptera att det vid Västbanken, 5–10 mil fågelvägen från Jerusalem, bildas en stat med den här andan och inställningen. Jag måste säga att jag förstår Israel. Det är helt obegripligt hur man kan tro att någonting sådant skall kunna lyckas. Jag hoppas att det skall vara möjligt att lösa konflikten och att det som hänt i dag inte skall skapa ännu större bitterhet. Det vore nog bäst såväl för araberna som för israelerna om PLO:s verksamhet upphörde.

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Liksom det finns många israeler, bl. a. Begin, som drömmer om ett Stor-Israel, finns det palestinier som drömmer om vad man skulle

kunna kalla ett Stor-Palestina, omfattande hela det gamla Palestina. När två rörelser och två folk drömmer om samma jordområde, finns det i vanlig internationell praxis bara ett sätt, eller *bör* bara finnas ett sätt, att lösa den konflikten, och det är förhandling.

Ser man på historien har det fantastiska inträffat att PLO har slagit fast att PLO är berett att förhandla med israelerna, men dessa har sagt nej. Det är läget i dag och det är därför vi har denna oerhörda konfliktsituation.

Även jag har, Tore Nilsson, läst PLO:s stadgar och jag skulle kunna citera dem utantill, men det är inte så stor poäng i detta. Om man vill veta var ett svenskt politiskt parti står, går man då och läser partiprogrammet och ingenting annat? Herr Nilsson, vi skulle komma in på ganska underliga vägar, om vi på det sättet skapade oss den totala bilden av svenska politiska partier.

På samma sätt är det med internationella rörelser. Vi måste också studera den debatt som förs inom dem liksom alla deras andra uttalanden. Vi måste studera de kongressbeslut de fattar och, i detta fall, de praktiska förhandlingar som PLO faktiskt har bedrivit med israeliska ledare i London, i Paris och på andra håll. Allt detta måste spela en roll, inte bara något slags exegetisk tolkning av tio år gamla programtexter.

Om man på det konstruktiva sättet studerar den palestinska rörelsen, finner man att en majoritet inom denna, om den möts av en erkännande inställning, är beredd att gå med på en kompromiss, som skulle kunna leda till fred i området. Annars kommer händelserna från de senaste dagarna att upprepas och åter upprepas. Tyvärr tror jag att jag kommer att få tillfälle att återvända till kammaren också i senare sammanhang och hänvisa till denna spådom om händelser som upprepas om och om igen. Jag unnar både israeler och palestinier ett bättre öde.

TORE NILSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att denna debatt är så nyttig eller fruktbar i nuvarande läge. Vem var det som började tala om drömmarna om ett Stor-Israel? Det var inte jag. Det kan hända att de drömmarna finns, men jag tror inte att det är de som präglar de ansvarigas politik i Israel i dag.

Jag tror att den artikel av Nils Hörberg som jag läste upp och som redovisar vad PLO sagt om att komma överens med eller överlägga med Israel korrekt beskriver PLO:s anda och tankar. Utan att kunna PLO:s stadgar tror jag att PLO, i den mån dessa stadgar ger uttryck för att Israel inte alls kan accepteras, också i dag omfattar denna inställning.

Däremot är jag övertygad om att arabländerna mer och mer förstår att PLO egentligen skadar deras sak. Jag vet att Israel är villigt att förhandla med de arabiska staterna, men jag kan förstå de israeliska ledarna om de hyscr skrupler inför att förhandla med människor som har talat om att förinta och utplåna Israel.

Tredje vice talmannen anmälde att Per Gahrton anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

ANDERS WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag måste först säga till herr Gahrton att den typ av terroraktioner som PLO initierat och ställt sig bakom under de sista åren, speciellt den senaste som utspelades i lördags, är underliga uttryck för fredsvilja.

Vidare får man, herr Gahrton, ett intryck av att det som står i PLO:s program om att Israel skall utplånas och att våldet är dess främsta vapen, är något som antagits för tio till tolv år sedan men som inte längre har någon relevans. Jag är naturligtvis inte lika insatt i den palestinska rörelsens interna debatt och diskussioner som herr Gahrton, men så mycket har jag följt med att jag vet, att organisationen haft ett antal kongresser under 1970-talet, där dess program successivt har setts över och reviderats. Men just de aktuella passusarna, bl. a. den som Tore Nilsson citerade, står kvar.

Herr talman! Jag skall utan att kommentera debatten här i dag i övrigt bara göra en personlig deklARATION, som gäller just PLO. Det kan passa bra som en allmän kommentar till vad herr Gahrton sade.

Vi ställer – och har mycket lätt att göra det inte bara i kammaren utan över huvud taget – krav på de inblandade parterna i olika internationella konflikter. Om man går igenom vad vi säger när det gäller Mellanöstern, finner man att vi sedan ett antal år tillbaka nästan enbart ställer krav på staten Israel. Den skall före förhandlingar skriva bort de ockuperade områdena, den skall upphöra med alla bosättningar på Västbanken och den skall tro på olika fredstrevare, trots att de senaste trettio åren inte har gjort israelerna särskilt optimistiska när det gäller sådana och trots att dessa år har dominerats av hot om våld och av olika våldshandlingar. De skall också – det är uppenbarligen en allmän stämning inte bara här i kammaren utan också ute i pressen – förhandla med PLO trots terrorn och trots de programmatiska punkterna, bl. a. den om att Israel skall förgöras.

Per Gahrton pekar på enstaka tidskrifter och uttalanden och säger att man inte så mycket skall ta fasta på programmen, men jag hävdar fortfarande att det som väger tyngst i detta sammanhang är den systematiska terror och det systematiska våld som faktiskt utövas.

Det är alldeles klart att jag, liksom utrikesministern och andra talare här, tar avstånd från Israels mycket kraftiga vedergällningsaktion i dag, men man måste ju ställa sig frågan, om det inte var just en sådan här upptrappning som PLO avsåg med sin aktion i lördags. I det mycket känsliga förhandlingsläget, där Begin var på väg till USA och där Sadat hela tiden kom med olika trevare, ville PLO sörja förhandlingarna därför att de i varje fall just nu inte skedde på dess villkor.

Jag vill instämma i mycket av vad Rune Torwald sade. Jag tycker alltså att det är egendomligt att vi inte ställer krav på PLO när vi ställer krav på Israel. Vi ställer en lång rad krav på Israel – och jag kan hålla med om många av dem – men vi bör i motsvarande mån ställa krav på PLO. Vi kan inte bortse från dess våldshandlingar och terror, vi kan inte bortse från dess program. Jag har hävdad i kammaren mot förre utrikesministern Sven Andersson att jag ansåg, att när man inbjöd PLO till FN och första gången uttalade att PLO var den

mest auktoritativa representanten för palestinierna borde man åtminstone ha krävt att PLO för det första avstod från våld och terror så länge den här typen av dialog pågick och så länge PLO deltog i fredssamtal, för det andra förändrade den väldigt avgörande punkt i sitt program som talar om att Israel skall förgöras.

PLO har tveklöst nått internationella framgångar. Den internationella opinionen har icke ställt krav på PLO. Man har uppenbarligen haft den indirekta önskan och det indirekta syftet hos FN och majoriteten av västregeringarna att PLO skulle modereras just genom att delta i dialogen. Jag kan inte finna att den moderationen har inträffat, och jag menar att det är en egendomlig politik att fortsätta att ställa krav på att Israel i alla lägen skall föra fredssamtal med PLO så länge PLO icke avstår från terrorn och våldet och icke ändrar denna mycket strategiska passus i sitt program.

Herr talman! Jag vill gärna ha sagt detta; jag har sagt det tidigare, och jag har inte förändrat uppfattning efter regeringsskiftet.

PER GAHRTON (fp):

Herr talman! I vilket PLO-dokument, Anders Wijkman, står det att Israel skall förstöras, förgöras, utplånas? Var vänlig ange det, ange exakt när beslutet är taget och var det återfinns! Jag betvivlar att Anders Wijkman kan klara av det – det existerar nämligen ingen sådan paragraf.

Däremot finns en 6 § i PLO:s stadgar från 1968 som brukar anföras i debatten, och den lyder i svensk översättning: De judar som kommit till Palestina före den sionistiska invasionen skall betraktas som palestinier. Punkt och slut. På detta har man dragit fantastiska växlar och sagt: Jaså, om de som kom före den sionistiska invasionen skall betraktas som palestinier, då skall de andra tydligen inte betraktas som palestinier. Alltså skall de kastas i havet eller utrotas eller förgöras eller förstöras.

Detta är en exegetisk tolkning som inte håller för en närmare granskning. Det finns ingenstans sagt att någonting skall förgöras eller förstöras. Däremot finns det klart utsagt att man som sitt långsiktiga mål har vad man kallar en demokratisk stat, där alla religioner och alla folk i hela Palestina skall leva tillsammans i fred och frihet och på demokratisk grundval. Detta är den palestinska drömmen. För min del finner jag den inte omoralisk, men jag menar att den är helt orealistisk. Förutsättningen är nämligen att också israelerna skulle acceptera den, och det gör de inte. De vill ha en speciell judisk stat, och det finns rimliga historiska skäl för det.

Men när palestinierna har detta långsiktiga mål skall man väl inte ta det till intäkt för att de vill utplåna motparten, och man skall inte heller ta det till intäkt för att de inte är beredda att göra en kompromiss, när de de facto på sina kongresser ända från år 1974 har slagit fast att de är beredda att resa till Genève och förhandla med dem som de betraktar som sina ärkefiender samt att de är beredda att upprätta en palestinsk administration på vad de kallar för en del av Palestina, dvs. den som israelerna i dag har ockuperat.

Detta är fakta. Det är också fakta att palestinska ledare under flera år har sammanträffat med framträdande israeliska politiker, bl. a. parlamentsleda-

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

möter. Det har gjorts i en sorts hemlighet – som ändå har kommit till offentlighetens kännedom – i Paris, i London och på andra ställen. Det är också klart att den palestinska debatt som förs till stor del handlar om att man i och för sig kanske borde uttrycka en del saker klarare, precis som vi i våra debatter diskuterar att vissa saker inte uttryckts tillräckligt klart, och att detta utnyttjas av motståndaren. Det är uppenbart att den här saken utnyttjas av motståndaren. Men är det rimligt att säga nej till att förhandla med en fiende därför att man tycker illa om honom? Hur skulle världen se ut, herr talman, om man inte förhandlade med fienderna därför att fienderna var elaka? Det är ju just därför att fienden är elak som han är en fiende, och det är därför som det krävs förhandlingar! Det är detta som är kontentan.

Det historiskt intressanta är att i alla år som den arabiska sidan vägrade totalt – på synnerligen orealistiska och känslomässiga grunder – sade de israeliska ledarna: Vi förhandlar med vilken arabisk ledare som helst när som helst och var som helst! Ja, men sedan har inte bara vissa arabstater ändrat ståndpunkt, utan också den palestinska rörelsens representanter har på sina kongresser slagit fast att de är beredda att förhandla med israelerna. Då säger Israel nej. Det är inte på grund av några s. k. terrordåd som Israel säger nej till PLO, utan det är därför att man fundamentalt förvägrar det palestinska folket att bilda en egen stat. Detta är ingenting hemligt, utan det kan ni gå till den israeliska ambassaden och fråga om; ni behöver i och för sig inte lita på mina ord. Men det *är* så: man förvägrar palestinierna att bilda en egen stat, och det är därför som man inte vill förhandla med dem. Det är någonting som inte rimligen vi i Sveriges riksdag, och lyckligtvis inte i Sveriges regering heller, accepterar, och då är det väl inte så konstigt att den moraliska domen för att det i dag irte är en fungerande fredsutveckling i Palestinaområdet till allra största delen måste falla på Israel, som hade chansen, som hade bollen.

Nu säger Anders Wijkman att det är ett konstigt uttryck för freds vilja att attackera Israel. Men vilken av de befrielse rörelser som nu administrerar stater som har goda förbindelser med Sverige slutade den väpnade kampen medan förhandlingarna pågick? Var gjorde de det någonstans? Nej, det ingår i ett grundläggande mönster att slåss tills man har fått en uppgörelse. Man slåss med både politiska och militära medel, och det är ingenting speciellt för palestinierna. Skulle vi använda den måttstocken i hela världen, skulle vi aldrig komma till någon uppgörelse. Min övertygelse är att israelerna ändå förr eller senare måste krypa till korset. Och även om det kan uppfattas som ett dåligt uttryck för freds vilja att slå till inne i fiendens land – vilket jag betraktar som någonting helt annat än att kapa flygplan, skjuta oskyldiga puertoricaner på flygplatser, osv. – behöver det ändå inte stå i motsättning till en seriös politisk vilja att skapa fred.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka att inte förlänga debatten alltför mycket – jag tror inte det leder så långt om herr Gahrton och jag när alla vill gå och äta middag går igenom hela raden av problemkomplex – men ett par punkter bara!

För det första: Jag tycker det är ett konstigt uppträdande om man vill ha fred att som PLO agera med terror och våld mot civilbefolkningen i Israel, och det har varit ett lika dåligt uttryck för fredsvilja – kanske ett ännu sämre uttryck för fredsvilja – när man har gjort detsamma år efter år på internationella flygplatser, osv.

För det andra: För ungefär en kvart sedan sade herr Gahrton: Ni skall inte tro bara på PLO:s program. Vem har inte programmatiska texter som kan vara litet yviga? Man skall, sade herr Gahrton, gå djupare in, studera den aktuella debatten, diskussionen osv.

Det var en replik till herr Tore Nilsson därför att han just hade citerat ur PLO:s program. Nu kommer herr Gahrton med ett helt nytt argument och säger: Det här finns inte alls i PLO:s program. Det finns ingenstans skrivet att den israeliska staten skall förgöras eller förstöras.

Nu har jag inte med mig all dokumentation på det här området, herr talman, men jag kan ju efter debatten ta fram det. I PLO:s s. k. charter finns den här typen av uttalanden. Om orden förstöras eller förgöras är en exakt översättning vill jag inte gå i god för. Jag har inte det i minnet, men den här typen av uttryckssätt förekommer och har förekommit vid upprepade tillfällen från Arafats sida och från andra ledande PLO-medlemmar.

För det tredje konstaterar jag med glädje att herr Gahrton ansluter sig till att det finns historiska och andra skäl för att slå vakt om den judiska statsbildningen.

För det fjärde har jag absolut ingenting emot att man förhandlar, Per Gahrton. Det är inte min sak att avgöra om man diskuterar med PLO eller inte. Den enda synpunkten och min poäng – även om jag kanske uttryckte det något kortfattat – var att vi är så snara att ställa en lång rad krav på Israel, men vi ställer inga krav på hur PLO skall agera inför förhandlingar. Det är där jag tycker att det finns en inkonsekvens. Jag inser väl att det blir ingen slutlig fred i det här området, om vi inte får en lösning där även PLO och palestinierna deltar i diskussionen och i stora drag är överens. Självfallet inser jag detta, men det jag reagerar emot är att vi inte ställer några krav på PLO.

Varför Israel åtminstone i dagens läge hårt motsätter sig varje palestinsk statsbildning beror just på att landet har 30 års erfarenhet av vad PLO representerar. I Israel är man rädd för en sådan statsbildning.

PER GAHRTON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Visst skall det ställas krav på PLO. Det viktiga kravet på PLO är att man är beredd att göra det som man från egna utgångspunkter betraktar som en kompromiss, nämligen att acceptera en palestinsk stat vid sidan om Israel och att leva i fred med den staten. Det är det självklara krav vi skall ställa på PLO, och detta krav har jag ställt i artiklar och anföranden och för övrigt i samtal med PLO-ledare också. När man då i kongressbeslut har slagit fast att man är på väg åt det hållet men att man vill ha förhandlingar med fienden, tycker jag det viktiga är att man verkligen tar dessa förhandlingar.

Jag skall inte förlänga debatten utan bara konstatera att Anders Wijkman

inte behöver gå och leta fram några dokument, eftersom jag ordagrant har citerat den paragraf som brukar snurra runt i debatten och bilda underlag för de felaktiga uppgifterna om förstörelse och förgörelse. Det är exakt den paragrafen, och denna kan man i och för sig försöka tolka. Jag tror att det är mindre fruktbart.

Låt mig för min del avrunda debatten med att försöka vara konstruktiv och konstatera att Anders Wijkman tydligen också tycker att det är rimligt, även om han inte kräver det, att israelerna förhandlar med PLO. Om han tycker att det är rimligt att israelerna förhandlar med PLO, tycker jag att Anders Wijkman och andra, som eventuellt har bättre förbindelser och bättre kontakter med israelerna, framför den uppfattningen.

ANDERS WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Precis som herr Gahrton har jag naturligtvis diskussioner inte bara med israelerna utan med andra som är inblandade i den här konflikten. Ungefär den typ av argument som herr Gahrton kom med här, nämligen att palestinierna måste med i diskussionerna, har jag många gånger framfört. Där har vi ungefär samma uppfattning. Jag upprepar att min poäng gällde att vi i denna kammare i dag ensidigt ställer krav på Israel. Men vi ställer inga krav på PLO. Vi uttalar att vi inte stöder PLO:s program. Vi tycker inte om de aggressiva handlingarna, men vi ställer inte krav på PLO att inför förhandlingarna visa moderation. Det menar jag är en inkonsekvens.

Jag delar inte Per Gahrtons uppfattning om den nämnda paragrafen i PLO:s charter, och jag hoppas att jag under kvällens lopp skall få möjlighet att bevisa att den är felaktig. Jag hänsyftar icke på den paragraf som talar om vilka judar som får stanna i landet och vilka som så att säga inte har rätt att göra det. Det är inte alls den paragrafen jag talar om, men vi kan ju efter debatten sätta oss ner och titta på det långa programmet.

Jag känner till att ledande PLO-företrädare har uttalat att de kan tänka sig att acceptera en statsbildning vid sidan av Israel. Men, märk väl, i varje sådant sammanhang har de sagt att detta bara är en språngbräda på vägen mot det stora målet. Här ligger en del av konflikten. Israelerna litar inte på PLO, och PLO litar uppenbarligen inte på israelerna.

Jag gör inte anspråk på att vara konstruktiv så här i slutet på debatten. Per Gahrton och jag syftar åt samma håll, tror jag, även om vi har olika upplevelser av problemen.

Jag vill sluta med att än en gång säga att om vi inte ställer krav på moderation hos de palestinska representanterna och på PLO blir detta en skev och enögd debatt. En sådan vill åtminstone inte jag delta i.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har ett behov av att göra en deklARATION, eftersom jag har deltagit i flera av de tidigare debatterna här i kammaren om Mellanöstern. Mitt ståndpunktstagande har därvid varit att jag har stött samtal om fred i området. Jag har också ansett att PLO skall få delta i sådana samtal, därför att det måste finnas två parter om man skall kunna samtala och nå fram till

resultat. Vidare har jag tagit avstånd från varje form av våld, vilken sida som än tillgripit det.

Jag är också angelägen om att betona att jag har den djupaste respekt för Israel som en demokratisk stat, den enda demokratiska staten inom detta område. När herr Gahrton talar om att Israel vägrar att förhandla, att Israel är negativt osv. vill jag deklarerat och få fört till kammarens protokoll att just när PLO satte in den grymma terroristaktionen som sedan följdes av den tragiska, blodiga och, som jag tycker, angripbara aktionen från Israels sida, pågick i staten Israel en konstruktiv debatt, som rymde hårda angrepp från starka kretsar inom den israeliska opinionen mot regeringen Begins hårda linje i förhandlingarna med Egypten. Tala därför inte när det gäller en demokratisk stat om Israels vägran, tala möjligen om den israeliska regeringens vägran i detta nu! Men då PLO-attacken kom fanns det en öppenhet och en mångfald i opinionsbildningen inom Israel som för mig var hoppgivande. Det är därför jag känner det djupt tragiskt att så mycket av förhoppningar om konstruktiva kontakter och en lycklig lösning av fredssamtalen – inte en utveckling mot våld – grusades genom det grymma terroristdådet från palestiniernas sida.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 7 Anmäldes och bordlades

Motioner

1977/78:1771 av *Joakim Ollén*

1977/78:1772 av *Erik Wärnberg m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:64 om ändrade regler för beräkning av avdrag för pensionsförsäkringspremier, m. m.

1977/78:1773 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:95 om anslaget Flygvapenförband: Forskning och utveckling

1977/78:1774 av *Ingrid Sundberg*

1977/78:1775 av *Erik Wärnberg m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:98 med förslag till lag om skatt på vissa resor, m. m.

1977/78:1776 av *Bengt Fagerlund m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:104 med förslag om utvidgad rätt till ledighet för vård av barn, m. m.

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Onsdagen den
15 mars 1978

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 15 mars

1977/78:354 av *Olle Östrand* (s) till industriministern om planerna på ett pappersbruk i Söderhamn:

Under de senaste två åren har över 600 arbetstillfällen försvunnit i Söderhamn. Dessutom har nu Stora Kopparberg-Bergvik beslutat om nedläggning av sulfidfabriken i Vansäter den 1 september 1979 samt om flyttning av koncernens skogssektor och kraftförvaltning till Falun. Detta innebär att ytterligare ca 250 arbetstillfällen bortfaller minst ett par år innan ett eventuellt pappersbruk, som man beslutat utreda förutsättningarna för, kan ge ny sysselsättning.

De människor som nu drabbas av nedläggningsbeslutet måste även under mellantiden kunna garanteras arbete. Situationen blir i annat fall katastrofal.

Med det anförda ber jag att till industriministern få ställa följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att planerna på ett pappersbruk i Söderhamns kommun påskyndas, och vilka åtgärder i övrigt är statsrådet beredd vidta för att stärka näringslivet i området?

1977/78:355 av *Allan Gustafsson* (c) till kommunikationsministern om en kanal mellan Vänersborg och Uddevalla:

Frågan om en kanal mellan Uddevalla och Vänersborg har vid olika tillfällen varit föremål för utredning. Inte minst aktuellt var byggandet efter de raskatastrofer som inträffat i Göta älv. I en tid då stora svårigheter råder när det gäller att upprätthålla sysselsättningen, inte minst i Värmland och Dalsland, vore ett kanalbygge av den här storleksordningen ett utmärkt beredskapsarbete. Dessutom skapar det en förkortad och säker sjötransportväg mellan Väneren och västerhavet.

Jag vill därför fråga om det finns några som helst möjligheter att som beredskapsarbete bygga en kanal mellan Vänersborg och Uddevalla.

1977/78:356 av *Eric Carlsson* (c) till kommunministern om förlängd remisstid för stat-kyrka-utredningens betänkande:

Stat-kyrka-utredningens betänkande presenterades den 16 januari. Frågan har rönt stort intresse bland allmänheten och bereds f. n. i församlingarna. Pastoratsförbundet har satt remisstiden till den 15 maj för att få möjlighet att sammanställa och bereda materialet i syfte att få ett fullödigt underlag för sitt remissvar som skall vara departementet tillhanda senast den 1 juli 1978. Församlingarna har därigenom kommit i tidsnöd och frågan får inte den

breda behandling som dess vikt förtjänar.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga statsrådet:

Är statsrådet beredd att medge en förlängning av remisstiden med minst tre månader?

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 18.15.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 96

Onsdagen den
15 mars 1978

*Meddelande om
frågor*